

ש א ל ה :

אחד יש לו חנור שניסק ע"י אידים שקורין גאָז ומטמין בו חמין בשבת
אי רשאי לומר לנכרי לכבות שלהבת הגאָז בשבת אחר הצהרים.

ת ש ו ב ה :

כדבר זה כבר כתב על נכון הרב מוה"ר סיני שיפער בק"ק קארלסרוהע
במ"ע יגדיל תורה והוא אחר מחלמירי בית מדרשנו, טעמים להיתר, ואני
כאתי אחריו ומלאתי את דבריו ואביא פה מה שנצרך לברר הדבר. הנה
כבר כתוב בחשובות בשמים ראש על שם הרא"ה וז"ל בס"י קצ"ד אשר
שאלתני ניצוץ שנפל על מפת השלחן ועדיין לא נאחו בו כלל ויש רוח גדול
ומקום לחוש שנייע ע"י כן לדליקה גדולה מהו לכבותה וכו' תשובה וכו'.

אמנם נראה ראעפ"כ יש להחזיר בזה מטעם אחר ואקדים לך מה שאירע
למורי פעם אחת במסיבת חכמים בליל שבת נפל ניצוץ על השלחן ואחר
מן המשמשים בשכחה נתן אצבעו עליה וצווחו שבת שבת ונצטער ואמר
אחר מן החכמים מה בכך ניצוצות אין בהן ממש אחיכו עליה דהך מילתא
לענין כיסול כלי מהיכנו נאמר שאין הכלי נעשה לו כסם אבל כאן הא קא
מכבה ואוחו חכם גם הוא חזר בו, לאחר שהלך מורי ז"ל לביתו נתיישב
כדבר ואמר רשפיר אמר החכם ההוא רבין לר' יהודה ובין לר' שמעון האיסור
משום עשיית פחמים והני ניצוצות לאחר כבויין אין בהם ממש כלל. ואף
שאין לכבוי שיעור דבר הראוי לפחם כענין וכיון שכן אין בדידו לומר
ראסור חכמים במקום דליקה גדולה והפסד. ואל תשיבני מלשון התלמוד
סוף כירה ומתני' ערוכה ולא יתנו לחוכה מים וכו' עכ"ל. ושם האריך ופי' פי'
חדש בסוגיא רסוף כירה. הנך רואה בעיניך שלפי הרא"ה אפילו לר' יהודה
אין איסור במקום שאינו ראוי לפחם רע"כ לא פליג ר"י אר"ש אלא במקום
שאין צריך לפחם אבל מ"מ נעשה הפחם אבל במקום שאין כאן עשיית
פחמים כלל אפילו לר' יהודה אין כאן איסור ראורייתא. אבל מ"מ נראה לי
ראיסור דרבנן וראי יש אפילו במקום שאינו ראוי לפחם כלל מרלא שרי
לכבות נחלת של מחכת אלא במקום הויקא דרבים, אבל עכ"פ פשיטא
ששלהבת גאָז אינה חמורה מנחלת של מחכת וא"כ במקום הויקא שרי לכבות
ולענין אמירה לנכרי בוראי יש להקל במקום פסידא. ועוד נראה דאם מדליק
לכבוד שבת גר גאָז או מטמין חמין בחנור של גאָז יש גם מקום מצוה
דאי לא שרית לכבות ע"י נכרי א"כ מ"מנע ולא ידליק נרות האלו בשבת
וגם לא יטמין החמין ויש כאן כיסול עונג שבת אם יושב בחול במאורות יפים
ובשבת בנרות כהות וכן אם לא יאכל מאכלים חמין בשבת.

ואף דכתב המ"א ס' של"ד ס"ק כ"ו דאפילו במקום דליקה אסור
לומר לנכרי לכבות אפילו למ"ד דהוי דרבנן עיי"ש מ"מ הא הקשה מס'
של"ו סעיף ט' דשרי למעך ברנליו העשבים שסוחמין הצינור, ותיירץ רשאני
כבוי דיכול לבוא לירי ראורייתא בצריך לפחמים ואין הכל בקיאין בזה עיי"ש
וא"כ כאן כנר גאָז רא"א לבוא לירי איסור ראורייתא דהא אין כאן פחמים
יש להחזיר ע"י נכרי. ויש לזה הוכחה מר"ן ריש פ' השואל דכתב דאף במראה
של מחכת אסור לח"ק אפילו קבוע ככותל משום דלא פלוג רבנן מ"מ שאר
מראות שאינן של מחכות שרי רא"א להשיר נימין בזה וכן נמי כאן בשלהבת
גאָז רא"א לעשות בהן פחמים אין לגזור. ועיין תוס' נדה ג' ר"ה מרגשת

רכתבו רבשוטה ומוך לא שיך למימר לא פלוג רבנן רהנהו חלוקות משאר נשים וכן שלהבת נאז חלוקה משאר שלהבת.

והנה נגד ראייתו מס' בשמים ראש ערכו קרב גדולים חקרי לב ואמרו שכבר כתב הנאון חיר"א בספרו שם הגדולים, שיצאו עליו עוררין על ספר בשמים ראש וגם חכמי המבקרים קמו כנגדו היה מהר"ץ חיות והמבקר צונץ ועי' ספר קריה נאמנה צד 295 ימיע הלבנון שנה עשירית מחברת שלישיה צד 4, 5. אבל באמת הנאון חיר"א חזר מערעורו בספרו וער לחכמים ב' א' וז"ל שם: ואחר זמן ראיתי ברפוס רבני הנאון הגדול המפורסם ר"מ ואב"ד רק"ק בערלין יע"א מהר"ר צבי הירש נר"ו אמר מר כי שמע מוציא רבה על הס' הנזכר והפיץ והדפיץ כל הרבנים ינעים ואסדהרתיא דרב כי הספר חמים כתיב ביה והיה עשר שנים בכיתי טרם שנרפס ואהניא לן יקר סהדותא רפוי"ם ברח"א וחנון בכחירחא (כ' מלות וחנון בכחירחא הוסיף הג' חיר"א בשלחן במדבר כ') עכ"ל.

והנה ידעתי גם ידעתי שכמה נאונים ובתוכם הנאון מהר"ם בנעם אב"ר רק"ק נ"ש והמדינה והג' ח"ס וצ"ל לא הראו פנים צהובות לס' בשמים ראש, ואשר על כן גם אני חופס דברי הנאון חיר"א הראשונים שכתב: הקורא בס' זה לא יסמוך עליו וכו' ער אשר יחקור ויכיר הרבנים ודברי אמת ניכרים עכ"ל, וכן עשיתי ג"כ כאן בעניננו חקרתי זמן רב ער אשר הובררו אצלי הרבנים ורבני אמת ניכרים. ומה שהובא בס' בשמים ראש בשם הרא"ה אף אילו לא אמרן הרא"ה ראויין הן הרבנים להאמר דוראי לר"ש אם אין כאן פחם אין הכבי אסור מראוריחא וזהו תלמוד ערוך בשבת ל"ד ע"ב ומה שחירש הרא"ה דאם אינו ראוי לפחם אפילו לר"י מותר מראוריחא הוא ג"כ אמת ויציב ואי בעית אימא סברא ואי בעית אימא נמרא, אי בעית אימא סברא רע"כ לא פליגי ר"י ור"ש אלא לר"ש בעי צריך לפחם ור"י לא בעי צריך לפחם ואע"ג דא"צ לפחם רהיננו לנופה של מלאכה מ"מ חייב אבל עכ"פ בעינן שיהא שם פחם ע"י הכבי דאל"ה אין כאן גופה של מלאכה כלל ואפילו לר"י אינו אסור אלא מדרבנן, ר"א היא סברא, ואי בעית אימא נמרא, דגרסינן בשבת קל"ד ע"א ואין ממתיקין אותו (החרדל) בנחלת וכו' והתניא ממתיקין אותו לא קשיא כאן בנחלת של מתכת כאן בנחלת של עץ ופירש"י בנחלת של עץ אסור רשיך בה כבי לפי שעושה פחם, נחלת של מתכת לא שיך בה כבי ראינו נעשה פחם עכ"ל, הנך רואה רטעמא רכבי נחלת של מתכת מותר מראוריחא הוא מפני שאינו נעשה פחם, וחזינן בשבת מ"ב ע"א דאמר שמואל דאפילו לר"י מכבין נחלת של מוכת כרה"ר ופירש"י משום דאינו אסור מראוריחא, אלמא רבמקום ראינו נעשה פחם רהיננו ראינו ראוי כלל לפחם אפילו לר"י אינו אלא מדרבנן. וראה האיך רי"ק רש"י בלשוננו הזהב דקאמר מפני שאינו נעשה פחם ובנחלת של עץ אמר מפני שעושה פחם מפני שרוצה לומר רבשל עץ אסור אפילו לר"ש דמחכוין לעשוה הפחם וצריך לפחם ובשל מתכת מותר אפילו לר"י והטעם מפני שאינו נעשה פחם כלומר מפני שאינו ראוי לפחם, וכיון שכן היה בשלהבת נאז דג"כ אינו ראוי לפחם אין כאן איסור דאורייתא אפילו לר"י. — זה הדבר אשר הוכחתי מרבני הרא"ה שבס' בשמים ראש, והנך רואה שכאן לא חלי בוקי סריקי באילנא ריקא אלא דברי אמת שאין בהם שום ספק כלל. — וכיון דאפילו לר"י ולרמב"ם רפסק כוחיה א"א לבוא כאן לירי איסור דאורייתא א"כ בוראי קיל יותר

ממלאכה שא"צ לגופה ומותר שבות רשבות. — אח"כ מצאתי בשו"ת מו"ר מהר"ם שיק חא"ח ס"י קע"ג שהביא סברא כזו בשם רמב"ן בחי' לשבת רף ל"ט.

והנה כבר מצאנו במקום אחר רהקילו באמירה לנכרי בס"י שכ"ה ס"י בהג"ה רנהגו היתר לומר לנכרי להביא שכר ררך כרמלית, והכלבו (אשר ממנו הוציא הרמ"א דין זה עיין מ"א) כתב ברף ל"א ע"ד רפוס ויניציא וז"ל ועכשיו שנהגו לומר לנו או לחינוק להביא ולהוליך לרשות הרבים לפי שהררכים והעיריות רלתותיהם נעולות כלילה ואף אותן שאינן נעולים אין בהם דין ר"ה שאין בהן ררך רחב ו"ו אמות ויש להן דין כרמלית אע"פ שיש אוסרין שבות רשבות אלא א"כ יש שם מקצת חולי או במקום מצוה מ"מ כיון שאין בזה איסור תורה הקלו בהן עכ"ל. והנה סוף דברי הכלבו אינם מובנים לכאורה, מה זה שאמר מ"מ כיון שאין בזה איסור תורה הקלו בהן הא בכל שבות רשבות אין בו איסור ראורייתא ואפ"ה יש אוסרין אלא א"כ יש שם מקצת חולי או במקום מצוה, וא"כ חירץ קושיחו בזה, אלא ע"כ רהכי פירוש, כיון שאין בזה איסור תורה רהיינו שאינו יכול לבוא בשום אופן לירי איסור ראורייתא שהעירות שבימיו לא היתה להן רשות הרבים מש"ה הקלו בהן והא רהחמירו בשבות רשבות רהיינו במקום ראפשר לבוא לירי איסור ראורייתא, וא"כ מרבירי כלבו אלו יש סמוכין להג"ל, ועיין ט"ז ס"י שכ"ה ס"א. ובפרט בנידון דרין ריש ג"כ קצת מצוה כמ"ש לעיל. — וגוראות נפלאתי על למדן אחר שהשיג עלי באשר אני סמכתי על דברי הרא"ה בשם מורו שהוא הרמב"ן והרי הרמב"ן אוסר אמירה לנכרי במקום מצוה. שומו שמים על זאת, אני הבאתי סמוכין שסברתי סברה ישרה באשר שמצאתי שגם הרמב"ן סוכר סברא זאת, ומפני כן אה"י מוכרח לפסוק כהרמב"ן לענין שבות רשבות במקום מצוה שרוב הפוסקים והש"ע חולקים עליו, אחמה! והנה הראיתי לעיל שסברתי מוכרחת גם לפירש"י ושאלן שום בעל סברא ישרה יכול לחלוק עליה.

עוד ראיתי מקשים על היתירא דירן ראמירה לנכרי בשבות במקום פסירא ולא מיקרי פסירא לענין שבת אלא היוק הבא פתאום כמ"ש בס"י של"ד סכ"ו ועל זה אומר אני שתי תשובות ברבר חדא רכבר כתב הב"י שם וז"ל וגראה רהא רנקט היוק הבא פתאום לאו רוקא אלא אורחא רמילתא נקט ראם מרנישים בהיוק מבעור יום רגילים לחקנו קודם שיכנס שבת וכ"י עכ"ל ועוד ראפילו אם תמצא לומר רדוקא בעי החם היוק הבא פתאום רהיינו במקום ריכול לבוא לירי איסור ראורייתא ולא בנידון דירן וכבר ראינו ריש סמוכין לחילוק זה. ומה שרב אחר הקשה וכי ס"ד שיריליק לכתחלה נאז בע"ש ארעתא רהכי להחיר אח"כ לככות משום שבות רשבות לא הבנתי כלל וכי נעלם מעיני הרב מ"ש בש"ע ס"י רמ"ח (ע' א"ר שם) שמותר להפליג בספינה ולצאת בשירה ג' ימים קודם שבת ולרבר מצוה אפילו ע"ש, אפילו יודע בוראי שיעטרך לחלל שבת מפני פקוח נפש, אף רחלול שבת מפני פקוח נפש לרוב הפוסקים לא הותרה אלא רחוייה, וא"כ בוראי שמותר להביא את עצמו לכתחלה לירי שבות רשבות רהותרא במקום פסירא רהמרליק את הנרות לשום מצוה עביר ומכש"כ ראין כאן וראי ריצטרך לומר לנכרי לככות רהרבה פעמים המשרחת מככה בעצמה בלא אמירה. — והנה כתב למדן אחר שכבר נהגו ועוד נוהגין לככות ע"י גוי כליל שבת כל מיני נרות מטעם חשש סכנה במשך הלילה אבל בנר של נאז רחנור רליכא חשש סכנה כמובן

לית דינא ולית דיינא להתיר אמירה לגוי. וכתב עור ריש לאל ידם למנוע ההפסד אם יסמינו המאכלים בפחמים כאשר נהגו בשנים קדמוניות עכ"ל. והנה מ"ש ריבולין להטמין בנחלים הרבר ידוע דהרבה פעמים המאכלים מתקלקלין בהטמנת נחלים משא"כ בחנור גאון, גם יש הרבה אנשים חלשים שאינם יכולים לאכול מאכלים טמונים בנחלים וכדומה, ובוראי יש לחשוב זאת לצורך שבת. אך אם הנ"ל מתיר לומר לנכרי לכבות הנאון של הנרות יש לדמות נידון זה להא דכתב המ"א סי' רע"ז ס"ק ט"ו כיון ששוכר העכו"ם להסיק כל ימות החורף אף אם מסיק כשאין הקור גדול ה"ל כאילו עשה מרעתו וא"כ הכא נמי יאמר למשרתה בשעת שכירות לכבות הנאון בשבת ואם חכמה ג"כ במקום שאין סכנה ה"ל כאילו עשתה מרעתה. ומי שלבו מנמנם בהיתר אמירה לכבות החנור של גאון יאמר אחר השבת למה לא כבית החנור בשבת שעבר, וזה מותר בפשיטות כמבואר בסי' ש"ז ס"ב כ"ז אמרתי על צד היותר טוב, אמנם לדינא ג"ל להתיר במקום פסידא אמירה לנכרי בשבות דא"א לבוא בו לידי איסור דאורייתא והמחמיר יחמיר לעצמו. ומי שמערער על פסק המיקל בכאן אינו אלא מן המתמיהין. ועי' שו"ת בית יצחק י"ד ח"ב סי' ל"א אות ו' שמחמיר ואני על משמרחי אעמורה אף שאיני כראי.

ס"א

ש א ל ה :

נער אחד אמר לו אביו שיכתוב בהאגרעלושולע בש"ק והוא אינו רוצה ואמו אמרה לו אם אינו שומע בקול אביו ויהיה ריב בבית תאבד עצמה לדעת ר"ל, מהו שישמע הנער אל אביו משום פקוח נפש דאמו.

ת ש ו ב ה :

אין זה פקוח נפש שמחללין עליו את השבת אם אמו רוצה בודן לאבד עצמה לדעת כדי להעביר את בנה על הדת, דא"כ כל המסיתים יגזמו שיפילו עצמם לים אם לא ישמעו להסחם. ועיין שו"ת יהודה יעלה חלק אה"ע סי' ק"ט דאין להתיר חלוצה לכהן אף שיש לחוש שימירו דתם (וזה הוא יותר מאיבוד גוף רהוי איבוד נפש) אם לא יאזבו להם. ומכש"כ דאין להתיר איסור שבת משום חשש שיאבדו את גופם. עיי"ש דברי הנאון יהודה יעלה שהוא מברר את הרין בראיות ברורות. ואף שרמ"א כתב בסי' ש"ו סי"א דכתב שלהם אינו אלא מדרבנן, מ"מ רבים חולקים עליו ע' ארחות חיים שם. ואף אם יכתוב בשמאל שהוא ודאי דרבנן, מ"מ אין להתיר כמו דלא התיר הרב יהודה יעלה איסור חלוצה דרבנן ואף שהשואל הביא סניף להתיר מחשוי רשר"ם.

ס"ב

אשר שאלת בענין מילה ביה"כ הנה במילה בשבת יש ריעות ראם יכול למולו בבית אין לשאת החינוק לביה"כ, ויש שמחזירין ע"י נכרי, ויש אומרים דהא יד ישראל באמצע שהנכרי ישא אותו מבית לר"ה ואח"כ חשא אותו ישראלית פחות פחות מר' אמות, ולפני הביה"כ חביא אותו נכרית לביה"כ (עיין ארחות חיים סי' של"א) אמנם אופן זה אין להורות בוטננו ריש לחוש שחשא הישראלית ר' אמות משום שחבוש לעמוד בכל פעם. ועל כן היה נראה להתיר הכל ע"י נכרית ביוה"כ משום ריש שמחה בביה"כ אם מקיימין מצות מילה בפומבי. אך כיון שבנידון דידן אביו הוא עפ"י דין

נכרי נמור ולפי דעת הנאון מ"ה ואלף האמבורג אין למול חינוק זה בשבת ואף רלא נראה לפסוק כוחיה וכבר רחו דבריו הרב מ"ה שמואל באגרי וצ"ל והנאון מוהר"י עטלינגער וצ"ל (עין באריכות על זה בספר תורי זהב למ"ה שמואל באגרי וצ"ל), מ"מ אין לעשות פומבי ברבר ולהזכיר עון ביוה"כ בביהכ"נ שבעוה"ר ישראלית נישאת לנכרי, ודי אם אנו מתירין למול החינוק בכיתו. ולענין מציצה בפ"י פסק מהר"א בשו"ת יהודה יעלה י"ד סי' ר"ס ראין ליקח יין בפיו למציצה ולא שום משקה רחישין שמא יבלע משהו, וכ"כ הא"ר סי' תרכ"א ע' מ"ש ס"ק ר'.

ס"ג

ש א ל ה :

החזן רכאן רניל הוא לסדר נגנו בביהכ"נ ע"י כלי שקורין שטיממנאבעל ואמר שא"א לו בשום אופן לנגן בלא זה, וסיפרו לי שאפי' ברוסיא אין מקפידין על זה ואפילו בשבת וכל המשוורים שם נוהגין לקשקש בו בשבת למצוא הניגון הנצרך לשירים, ושאלתי אם צריך אני למחות בידו.

ת ש ו ב ה :

הנה לענ"ד יש להחמיר בכלי שיר בשבת אפילו במקום מצוה וכפרט כוה"ז שפקרו רוב קהלות אשכנז בארגנעל, עין לעיל סי' ט"ו. וכבר הראיתי לדעת שיש דיעות בש"ס דלשיר בכלי שיר בשבת הוא איסור ראורייתא ואף רלא קי"ל כן מ"מ משתמע מיהא חומר האיסור בעיני קרמונינו. מיהא כיון דיש קצת סכרא להחזיר ויש רבנים שמחזירין וראיתי בספר שו"ת רשב"ן (סי' ט"ו) שהביא בשם שו"ת נהרי אפרסמון שיצאו לאור בשנת תרנ"ח מהרב הנאון דק"ק פוטנאק ששם מחזיר ליקח שטיממנאבעל עפ"י ראיות וסברות, וגם החזן הנזכר בשו"ת רשב"ן שם אמר שכן עשו בקהלות שהי' מלפנים ולא מיחו ע"כ אומר אני בכנן זה, אם א"א לחזן לנגן היטב בלא זה א"צ למחות ומוטב שהי' שונג ולא יהי' מויד, ועכ"פ יוכיח לחזן שלא יכחן למצוא חן בעיני השומעים אלא לכבד את ר' מהונו ומגרונו. וע' בס' משנה ברורה סי' של"ח ס"ק י' שאוסר כלי שקורין קאממערטאן, וכנראה הוא כמו שטיממנאבעל.

ס"ד

ש א ל ה :

אם יש שום היתר לשאת חפץ בשבת ברה"ר או בכרמלית על כתיפתו למעלה מעשרה טפחים.

ת ש ו ב ה :

דין זה לא נחבאר בש"ע. והנה הרב המגיד בה' שבת פ"ג ה"ב כתב גבי נחן לחוך ידו של עני וז"ל וכירושלמי מפרש שאין חיוב כבעל הבית, אלא כשירו של עני חוך י' לרשות הרבים ולזה נראה שהסכים הרשב"א ז"ל ויש חולקין עכ"ל. ומביאו המגן אברהם סי' שמ"ז ס"ק ה', ודברי הרשב"א הם על הסוגיא רשבת ה' ע"כ רבעיא למימר דמחנ' דפשט העני את ידו מידי שקיבל בטרסקל שבירו והניח ע"ג טרסקל שבירו והוי מקום ר' על ר' ופריך הש"ס הא טרסקל ברה"ר הוי רשות היחיד לר' יוסי בר יהודה ראמר נעץ קנה ברה"ר ובראשו טרסקל וזרק ונח על גביו חייב וא"כ פשט בה"ב את

ידו לחוץ ונתן לחוך ידו (רהיינו לחוך טרסקל שבידו) של עני אמאי חייב מרה"י לרה"י קמפיק וחי' הש"ס דר"י בר יהודה מיירי למעלה מ' ואז הוא רה"י ומתניתין מיירי למטה מ' דהוי רה"ר (ולא כרמלית דאין כרמלית בכלים כ"ב החוס'), והקשו החוס' והרשב"א מא פריך המקשן הא ע"כ ידע רמחנ"י מיירי למטה מ' ראי למעלה מ' הוי מקום פטור ולא מחייב לכולי עלמא, ור"י בר יהודה ע"כ למעלה מ' מיירי ראי לאו הכי לא הוי רה"י. והביא הרשב"א בשם איכא מרבוחא רכתבו רמחנ"י אפילו למעלה מעשרה היא ואע"ג דלמעלה מעשרה מקום פטור הוא מ"ס כיון דקיי"ל המוציא משא למעלה מעשרה חייב, וכן המעביר ברה"ר למעלה מעשרה חייב (ע"י שבח צ"ב ע"א וצ"י ע"א) הכי נמי אעפ"י שידו של עני למעלה מעשרה הנותן לחוכה כאילו נותן ברשות הרבים וסיוע להא משמעתין דפריך טרסקל ברה"ר רה"י היא. אמנם הרשב"א דחה דיעה זאת מכמה טעמים חרא דהא רה"ר המוציא או המעביר למעלה מ' חייב היינו דוקא באדם אחר שעמד לפוש רעקירת והנחת גופו כעקירת והנחת חפץ דמי' (ה' ע"ב, ג' ע"א) אבל אם הניחה במקום אחר דוקא בשהניחה למטה מג' או טחה בכוחל למטה מ' בדבלה שמינה (ו' ע"ב) אבל אם העבירה למעלה מ' פטור, ועוד היכי משמע ל' להמקשן רמחנ"י מיירי בידיו למעלה מ' והא עומד קחני דמשמע כדרכו ולא ידיו פרושות לשמים, ועוד דבהרי"א אמר בירושלמי העני חייב אמר רב יהוד' בשם שמואל הוא שחתה"י ידו של עני בחוך עשרה טעמים חרא דהא רה"ר המוציא חירוק אחר על קושיית החוס' דהמקשן סבר ראי סבר חנא רמחנ"י כר"י בר יהודה דטרסקל ברה"ר חולק רשות לעצמו והוי רה"י א"כ אפי' למטה מ' יהיו רשות לעצמו להיות כרמלית והחרצן השיב דדוקא למעלה מ' חולק רשות לעצמו אבל למטה מעשרה דהוי רה"ר הכלי בטל לגבי רה"ר ואינו חולק רשות לעצמו. אבל מ"ס מסיק הרשב"א דנתן למעלה מעשרה לחוך ידו של עני או שנטל מחוכה פטור דמקום פטור הוא ואע"ג דמג' ועד י' חייב ויש חילוק בין אדם לחל או עמוד היינו משום דאדם אינו נעשה רשות אלא עומד ברשות וכל שידו לחך רה"ר ה"ז כמנוח בארץ אבל למעלה מ' אעפ"י שאינו נעשה רשות מ"ס לא נח ברה"ר והוי כטח בכוחל למעלה מ' עכ"ר הרשב"א. ומ"ס כתב הרשב"א לעיל דף ג' ע"א דחנ"י חרא היתה ידו מלאה פירות והוציאה לחוץ אסור להחזירה וחינא אידך מותר להחזירה ומוקי הש"ס כאן למטה מ' (אסור) כאן למעלה מ' (מותר) והקשו חוס' ורשב"א למעלה מ' אפי' לכתחלה נמי מותר להוציאה דהוי מקום פטור וחי' הרשב"א דאפי' למעלה מ' אסור להוציא לכתחלה דחיישינן דילמא שרי לה ועוד אי שרית למעלה מ' אחי לאפוקי למטה מ' ולאז נזירה לנזירה היא (דהא אפי' למטה מ' לא הוי ידו אלא ככרמלית) דאי לא הא לא קיימא הא. ועוד הביא בשם רבו (אולי הוא הרבנו יונה) דלכתחלה אסור משום דמי' למוציא למעלה מעשרה דחייב עכ"ר ואף שהרשב"א כתב דאינו חייב אלא בעומד לפוש מ"ס הא דמי' נמי לעומד לפוש. ומענה שיטת הרשב"א דוראי לכתחלה אסור אפי' למעלה מעשרה אבל אם הוציא פטור אפי' נתן לחוך ידו של עני למעלה מ'.

והנה רש"י בשבת צ"ב ע"א ר"ה המוציא משאוי כחב והא דחנן הוזרק ד' אמות בכוחל למעלה מ' כוזק באויר אלמא אין למעלה מ' רה"ר דוקא זורק אבל מעביר חייב דיליף מבני קהת במשכן עכ"ל משמע דלא ס"ל כרשב"א אלא במעביר חייב אפילו למעלה מ' ואפילו לא עמד לפוש אלא

הניחה במקום אחר כנון ככותל או ביד ארס למעלה מ'. אמנם בחוס' שבת ו' ע"א ר"ה החם משמע כרשב"א רמעיב ר"א ברה"ר אפי' מנח ל' למעלה מ' ביד ארס פטור. ומשמע נמי מרכיזי החוס' האלו ר"ה ר"א ר"המוציא משא למעלה מ' מיירי כשלא היתה ההנחה למעלה מ' אלא העבירו דרך למעלה מ' והניחו למטה. וכן נראה רס"ל להרמב"ם דלא הביא כלל האי ר"י אלעזר, ונראה משום דהוי בכלל מה שפסק ב' י"ב מה' שבת הי"ד וז"ל: המעביר חפץ מתחילת ר' לסוף ר' ברה"ר אע"פ שהעבירו למעלה מראשו חייב עכ"ל. ואי הוה מפרש האי ר"א כשהניחו למעלה מ' היה לו להביא האי דינא. וכן משמע בחוס' עירובין דף ל"ג ע"א ר"ה והא דכתבו שם בסוף הדבור דהא רמח"י ר"א מעביר למעלה מעשרה היינו דוקא כדלא נח למעלה מעשרה. אמנם הרב מוה' שניאור זלמן וצ"ל בש"ע בס' שמו"י האריך להוכיח דאם הוציא מרה"י לרה"ר והניח ביד חבירו חייב אפי' אם ירו למעלה מ' שכן ה"י משא בני קהת והוכיח שהחוס' נמשכו בעירובין אחר פירש"י בהאי דהעבירו דרך עליו אבל לפי פ"י החוס' בשבת דף ח' ע"ב ר"ה ליטא, אחיא מיטרא ר"י אלעזר כפשטא אפי' לא הניח ע"ג קרקע אלא עמר ועמידת גופו כעמידת חפץ, כדאי' בדף ה' ע"ב ועיין בחוס' דף ק"ב ע"א ר"ה והוציאו דלא מבעיא לחירוף כחרא מעביר למעלה מ' כלמטה מ' ואין חילוק ביניהם אלא אפי' לחי' קמא רפי' היינו טעמא דאפי' למעלה מ' בטל אנכ דה"ר משום דלא הוי מקום קבוע י"ל דה"ה לכתופו ודיו דלא קבוע נ"כ. וכתב עוד הרב מוהרש"ו דע"כ צ"ל שרעת החוס' לחלק בין הנחה ממש שהונח כאן ממקום אחר ובין הנחה שע"י עמידת גופו כי גופו עומד בארץ וכן בעקירה וכן מכוור כרא"ש פ"י דעירובין לרף צ"ט ובחוס' דעירובין דף כ' ע"א ר"ה לא, ועיין עוד בדברי הרשב"א לשבת ר' צ"ט ע"ב ר"ה או דילמא כיון דממקום פטור קאחיא וע' גם חוס' שם ר"ה או דילמא. וראיתי בריטב"א לעירובין דף ל"ג ע"א שכחב בשם הר"ם בר שניאור וז"ל דכי היכי דאמר ר' אלעזר שהמעביר משאוי על כתופו למעלה מעשרה חייב שכן משא בני קהת ה"ה למוציא מרה"י לרה"ר שאעפ"י שהוציאו למעלה מעשרה מפחים חייב ואפילו עומד לפוש דלא שייך מקום פטור כדבר שהוא מונח בגופו של אדם או בדיו שרגליו בארץ כי מה שמונח בידו או בגופו למעלה הרי הוא כמונח למטה בין רגליו וכשעומד לפוש ה"ל כאילו מניחו בקרקע לא עשו למעלה מעשרה ברשות הרבים שיהא מקום פטור אלא כמה שאינו בידו אדם ושיטתו זו המחזרת בעיני יוחר עכ"ל הריטב"א. סוף דבר ראינו שלרוב המפרשים אין היתר כלל להעביר למעלה מ' ושיטת המקילין בענין זה קשה לישבה בכמה סוגיות הש"ס. ומ"ם הרוחנו שאתון שמקילין לשאת מראה שעות בשלשלת של זהב בשבת או שאר דברי חכשים או חנור שבכל קצה מסגנו קשור מפתח והוא משמש במקום קרם ועוד היתירים כאלו שהתירו להם הרבה בשעת הרחק יש להשתדל שישאו אותן הדברים לכל הפחות למעלה מ"ט דהיינו למעלה מגובה 95 צענטיםעמער, דאז יש להם עוד סניף להקל, ובפרט בכרמלית.

ס"ה

ש א ל ה :

בגן הכיתן דעיר פולרא נטועות ארונות ירקות, יש מהן יוחר מבית סאתים, איך הרין לענין מלטול כעיר מאחר שזורים יוחר מבי"ם מבטלין הדירה.

ת ש ו ב ה :

כבר הראית על מ"ש בארחות חיים סי' שנ"ח בשם ספר נזירות שמשון רמ"ש דורעים מבטלין היררה מיירי בסתם ניגה רחקלאה אבל ניגה שעושים החשובים לטייל וניטע בו זרעים לנזי אין מבטלין דירה רייל בחר טעמא רהא אילנות לא מבטלין דירה משום רעברי לטייל תחתיו ה"נ בנינות החשובין. וסיים כיון שהדין אי זרעים מבטלין דירת חצר הוא פסק לחוספות ושי"פ אע"פ שבש"ע החמיר בסתם מ"מ בנינות הנ"ל וראי שרי וסאן רמקיל רשאיר נ"כ לא הפסיד עכ"ר. עוד הביא שם בשם שו"ת בית שלמה דיגנה שהיא נדורה בנדר סביב בלי פירצה וגובה הנדר הוא עכ"פ י' טפחים הגינה זו אינה מוקת לשאר מקום. ועיי"ש עוד מה שהביא בשם שו"ת אבן יקרה. ובשם שו"ת מהר"א הלוי ח"א סי' ר"ב הביא ררשאים אינם כורעים אלא כאילנות ראין מבטלין הדירה ובפרט בעיר ריש לסמוך על שו"ת דבר שמואל שהובא בח"צ סי' נ"ט דרירת עיר לא נחבטל מחמת זרעים. והנה ירקות נ"כ הם רשאים רש"א לר"פ כיצד מברכין על הירקות אומר בורא מיני רשאים. והנה בשו"ת רברי חיים ח"ב א"ח סי' כ"ח החמיר בזרעים הנטועים לשם נזי לטייל סביבם. אבל המהרש"ם בס' ארחות חיים שם חולק עליו וכתב דכיון דהזרעים הם רק לצורך הטיול הוי ספלין לנזי הדרך וגם נקרא נן הטיול ובפרט אם הנן בחוץ העיר המעורבת בצורת הפתח כבר כ' בעקרי הר"ס סי' ט"ז אות ל"א בשם מ"ק דגם אם נחבטלו מחיצות שסביב הזרעים מ"מ אכתי מחיצות שסביב העיר קיימים, ואף דהתם מיירי במוקפת חומה הרי במזא רב"ז סס"י ח"א דצה"פ כמוקף חומה אך אם אי מחיצה סביב הזרעים ל"ש הותר זה של המוקף עכ"ר. ועי' סי' נזר ישראל סי' נ"ז. והנה בשנת תרמ"ח יצא לאור ספר תקון עירובין להגאון מו"ה חיים ארי' ליבוש הלוי איש הורוויץ מ"ץ דק"ק קראקא ושם בחשובה א' חלק ר' נשא ונתן ע"ר שנמצאו שדות בחוץ היקף העיר שגדולות יותר מכ"ס והיון כרמלית דרבנן אם יש לרון העיר כאילו גפרצה למקום האסור לה (והזרעים שייכים לנכרים). והביא שם תחילה שיטת הרבר שמואל והתחם צבי דורעים בעיר אין מבטלים היקף העיר, ועל סמך זה התיר הגאון בעל מחנה לוי בספרו חומר בקורש בס"י כ' הטלטול בעיר מאננהיים אף שהיו שדות רבות זרועות בחוץ היקף העיר. והקושיות שהקשה הח"צ על הרבר שמואל מיישב המחבר שם בטוב טעם עיי"ש עוד כתב שם סברא ראין זרעים של יחידים יכולים לבטל היקף כל העיר שהרי בעינן דעת בעלים דעת ראשי העיר. אמנם אם אנשי המלך שהעיר שלהם זורעים השדות כעצמם הם יכולים לבטל דירת העיר. — ובסברא כעין זו מסתפק הפמ"ג בא"ח סי' ש"ס ס"ק א' ראם הוקף מחיצות בשרה שהיו בה זרעים אם גימא שאין הזרעים מבטלין רק אם עושה סרעת וכונה לבטל הדירה.

ועוד יצא שם לרון ברבר חרש ראף שנימא שהזרעים אוסרין אף החצר כנראה מרברי הרשב"א בספרו עבודת הקודש מ"מ נוכל לומר שבכל העיר אין הזרעים מבטלין וכבר שמואל דרוקא בחצר שאין דרך לזרוע בחצר הזרעים מבטלין אבל בעיר המוקפת וראי ראינו שררבה בכך שיש בחוכה שדות ואין באים לבטל היקף דירת העיר. עיי"ש שהאר"ק ובסברות נכונות כזה. ומתוך כל הני טעמים סמך להתיר הטלטול בקראקא אף שיש שם זרעים יותר מבית סאחים, והסכים עמו זקנו הגאון מו"ה משולם יששכר הורוויץ אבדק"ק סטאניסלאב (שם חשובה ה') וכן פסק בספרו שו"ת בר לואי א"ח

ס' י"ח, ובס' עירוב והוצאה שיצא לאור בנעזו יארק בשנת תרס"ז יש עוד מאת הרב מוה' ארי' ליבוש הנ"ל ושם חיוק רבריו, והביא עוד משו"ח מים רבים ס' י"ח שהביא בשם שלחן שלמה שעשה חיווק לד' הרב שמואל והביא ראיות דל"א דורעים מבטלין דירה אלא בקרפף שהוא חוץ לעיר דוקא שהחיקף נעשה ביחוד להקרפף או להנינה וכיון שנורע יש כח בורעים לבטל היקף דירה כזו אבל אם הקרפף שנורע הוא בתוך העיר מוקפת חומה ומעורבת מהני נמי לקרפף וגינה שלא יבטלו זרעים דירה חשובה כזו. ושקיל וטרי החם להכריח דין זה דדוקא בדירה נרועה אחו זרעים ומבטלים דירה אבל לא בהיותה חוץ עיר מוקפת חומה. וכן כתב בש"נ פ"ב דעירובין בשם ריא"ז במעשה שהיה בקרפף יותר מב"ס שלא הוקף לדירה שהיה פתוח לסביו בחקון הסביו נחקן גם הקרפף ע"ש. וכתב הרב מוה' ארי' ליבוש דגם כשהנינות מוקפים בנדרים דהויין רשות בפני עצמן ואינן בכלל העיר מ"מ א"א לומר דהמחיצות יגרמו איסור כדאי' בעירובין צ"ב ע"ב לא מצינו מחיצות לאסור. והנאון בעהמ"ח ספר שו"ת אבן יקרה כתב חשובה שנדרסה בס' חקון שבת שיצא לאור בארעסא שנת תר"ס וז"ל ובדבר הננות ופרדסים שבחוק העיר אם הם מיעוט העיר, בודאי כדאים הפוסקים המקילין ואומרין דלא נאמר דינא דזרעים מבטלין הדירה רק בקרפף ולא בעיר לסמוך עליהם בשעת הדין. וגם אני בעירי (משערנאמיטץ) צרפתי דבריהם להיתר כמבואר בספרי (אבן יקרה) חלק אורח ס' ס"ו באריכות. והנה בס' חקון שבת הנ"ל יש נ"כ חשובה מר"מ דלאמא בעהמ"ח ס' שו"ת דברי מלכאל, והוא סובר דעל היתר הרב"ש קשה לסמוך. גם כתב דסברת הרא"ש דזרעים אינן מבטלין מחיצות חצר ורחבה לפי שחשמישן רבה שייך רק כשהיה כבר חצר ורחבה מוקפות לדירה ואח"כ זרעו לשם אבל היכא שיש גינה זרועה יותר מב"ס ואינה נדורה לצד הקרפף הסמוך לה ואח"כ עושה מקרפף חצר, כזה ודאי הוי החצר נפרץ במלואו למקום האסור להנינה דלא שייך לומר שהזרעים אינם מבטלים מחיצות החצר, דהא כבר נחבטלו המחיצות קודם שנמלך לעשות מהקרפף חצר, עיי"ש שהאריך.

והנה בנידון שלפנינו בק"ק פולדא אין כאן ריעותא זאת, דהא כאן נ"כ לא זרעו הירקות בנינה עד שנה זו מאחר שכבר נעשה מקרפף חצר, ועוד דבג"ד הנינה נדורה לצד העיר במחיצות, וע"כ עכ"פ בעיר מותר לטלטל ראינו פרוץ למקום האסור.

והנה בעל דברי מלכאל יצא אח"כ לדון בדבר חדש דלרוב הפוסקים לא בטלו המחיצות רק כשכבר הוקף לדירה. ואח"כ זרע שם, דכיון שאין דרך לזרוע במקום המוקף לדירה אמרינן שנמלך ורועה שהיה החיקף שלא לדירה, אבל היכא שהיה שם מכבר גינה ויש שם פירצה יותר מעשר ועתה נדורה לשם דירה, זה מהני אף בנינה להחירה אף ביתר מסאתים (אף שהרא"ש ורשב"א לא ס"ל הכי) וכ"כ בס' יראים מצוה ק"ב ובס' צירה לדרך מאמר ד' פמ"ה. ועפ"ז כתב בנידון שלפניו שהנינות היו מכבר, ועתה באים לחקן עירובין ולחקף את העיר לדירה וכמ"ש המג"א ס' שני"ח דאף צה"פ מהני להיקף דירה, ומותר לטלטל אף כנינות אף אם הם יותר מסאתים לדעת רוב הפוסקים.

והנה בפס"מ הרב נחמ"י צבי נאבעל חיקן עירוב והעלה בספרו פורת יוסף נ"כ דומיא דהרב בעל דברי מלכאל דבהוקף לדירה אחד שכבר זרע אין הזרעים מבטלים מחיצה. וסלגלג א' כמ"ע דורש טוב לעמו לגלג עליו

וכתב שהיא סכרת דרדקי והנך רואה שהרב נאבעל כחן לסכרת בעל דברי מלכיאל. איברא שמשלשון רבנו ירוחם משמע נ"כ דלית ליה האי סכרא, וזה אין חימא שהרי גם הרא"ש והרשב"א לית להו האי סכרא כמ"ש בעל דברי מלכיאל.

והנה בדרון דק"ק פולרא אף שורעו אחרי שכבר נעשה היקף לדירה מ"מ בעיר אין מבטלין מחיצה שהרי הנינה נדורה לצד העיר, וא"כ בעיר מותר לטלטל. ולטלטל בנינה אפשר לחקן ע"י שסותרין העירוב במקום אחד ברוב "אמות ויותר, ואח"כ עושין שם צה"פ מחדש. והנה בעל דברי מלכיאל פוסק שם דבנוף הנינות אין לטלטל וכעין מ"ש הטור בס"י שנ"ח לדעת הר"ם ראי נמי דורעים לא מבטלי מחיצות חצר מ"מ לא שרי לטלטל רק בחצר ולא במקום הזרעים ע"ש. והנה בעל נפש יחמיר על עצמו בפולרא שלא לטלטל בנינת הביתן אך מאחר שלפי כמה אחרונים שהבאתי לעיל מותר לטלטל שם אין להחמיר לאחרים, דבררבנן שומעין להקל, ובפרט ריש עור סכרא לומר דהזרעים הם טפלים ועיקר הגן לטיול עבד ולא לירקות.

ס"י

ש א ל ה :

חלק גדול של עירנו מוסגר מכבר ע"י צוה"פ ומותר לטלטל ע"פ עירובי חצירות ובזמן בואי הנה ראיתי כל הלחיים וקורות מכונות עליהן ומצאתי בקצה מהן שהחבל מכחן למעלה אבל בליטה היוצאת מחומת הבית שעושים לנוי אצל עליות וכיוצא בו מפסיק בין גבה החבל להקנים (ואין עושים צוה"פ כענין זה ע"פ ט"ז שס"ג ס"ק י"ט) אבל אמרתי בלבי מה אני נגרד אממיר וצ"ל כי בחייו וב"ס על פיו נעשה צוה"פ וכבר הורה זקן אבל כעת נעשה מחדש הפסק במקום אחד בין החבל להקנה כי נכרי אחד חלה על חומת הבית תיבה אחת להראות מקחו והתיבה מפסקת, ועינתי עור הפעם ומצאתי בס"י ערוך השלחן וגם במשנה ברורה שמחמירים כנ"ל כט"ז ולא ראיתי שום מפורש או פוסק אשר הביא נגר ט"ז וע"כ מו"ר בטובו בחסרו עמרי יחזה לי רעתו ועצתו גם כזה מה לעשות אם צריך לשנות במקום הנעשה שנוי מחדש וא"כ יהיה סחירה ממקום למקום או לשנותם הכל או להניחם כעת עתה.

ת ש ו ב ה :

אביו וצ"ל היה לו עמוד חוק לישען עליו ה"ה אביו זקנו בעל נח"א שבה עירובין סי' ס"ה ס"ק כ"ה צד 164 חולק על הט"ז והביא כן בשם תוספת שבת וכ"כ הפמ"ג על הט"ז. אמנם ראיתי בס"י ארחות חיים סי' שס"ג אות כ"ד שהביא המהרש"ם בשם שו"ת כר"א (כמדומה הוא ברית אברהם) שישב דברי הט"ז והביא ראיה לדבריו וכ' שכן עיקר, ואין ספק זה תחת ירי. ומעתה אם יש בירו לחקן יחקן כרי שלא לאחות נפש"ל לפלונתא, ואם לאו כראי הוא בעל נח"א לסמוך עליו בשעת הדחק. ויש לצרף נ"כ אסתפקתא של הח"ס ח"ו סי' ל"ד דילמא בסוף המבוי הכחלים נחשבים למוזות וא"צ לחיים. (בש"ע של הרב הביא רעת הט"ז בשם יש מי שאומר והקשה ג"כ עליו קושיית חוס' שבת). והנה אם הבליטה פחות מר' אמות אורך וכן התיבה המפסקת פחות מר' אמות אורך היה מקום לומר דמצטרפין הבליטה והתיבה ללחי כאילו היה כאן לחי רחבה, ואף שאין בכל אחד שיעור לחי כגובה וגם גבוה מן הארץ מ"מ אינו מפסיק בין הלחי להקורה. הגע כעצמך אם היה כאן

לחי ארוך ונפרד באמצע חלק ממנו ונשאר למטה בארץ שיעור לחי הכי נאמר שהלחי פסול לצוה"פ מפני שהחלק שנשאר למעלה מפסיק בין הלחי והמשקוף. ואין לרמות זה לנג בולט שהביא הט"ז דשם הנג מסתמא ארוך ר' אמות וליכא למימר שהוא חלק הנפרד מן הלחי. וגם בלא"ה נג הנמשך להלן אינו רומה ללחי אבל תיבה שאינה ארוכה ר"א אם היתה נכוה עשרה ומגיעה עד הקרקע היתה כשרה ללחי. וכן בליטה העשויה לנוי.

ס"ז.

שאלות ברני עירובין ויבוארו מתוך התשובה.

ת ש ו ב ה :

מה ששאלת בראשונה כנידון צוה"פ שקנה אחר עומד על הארץ וקנה הב' עומד על גבי מעלה נכוהה (אנהא"ה) נכוה נ' או ר' מעטער, הנה לא ידעתי לכוון נופא רעוברא היכי הוא, אך כמדומה ששאלתך נכללת בחוץ דברי שו"ת שואל ומשיב מהרורא ר' ח"נ ס" ב' וז"ל שם: בצד אחר מהעיר יוצא ררך הרכים מהעיר וחוצה במדרון דהיינו כשיצא הדרך מהעיר יורד ומשפע בכל פעם עד שבסוף העיר עולים כ' הרים משני צדי הדרך נכוהים י' טפחים מתוך רוחב ר"א רהוה כמחיצה כמ"ש המנ"א סי' שמ"ה ס"ק א' ובשו"ת ח"ץ סי' ה' ועל ההר הא' עומד גדר הנקרא פלוט נכוה י' טפחים ועל ההר השני עומד בית ישראל והעמידו שם העירוב על שני ההרים היינו שעל הר אחד עומד הקנה אצל הגדר הנקרא פלוט ועל ההר השני עומד הקנה השני וחוט מתוח מזה לזה ותחת החוט עובר ררך הרכים וע"ז פקפק דעיקר צוה"פ הוא שהקנה מחשב בנפופי החצר וחוט שעל גבו כמשקוף אבל כאן עומדים הקנים ע"ג מחיצות והוה כהנביה העירוב ג"ט מהארץ רפסול כמבואר סי' שמ"ב ס"ו (ליחא שם). ועל זה השיב: והנה לא ידעתי מקום הפקפוק דכיון דהמחיצה הוי כארעא מסיכתא ואף דהוי מחיצה חלויה שאינו מתיר רק במים כל זה אם ההיתר ע"י המחיצה אבל כאן עיקר ההיתר ע"י הקנים והוי צורת הפתח וא"כ מה בכך דכיון שני ההרים יכולים ללכת מ"מ זה פתח ובמקום הקנים סתם רכשר, עכ"ל.

וע"ד השאלה שיש חומה בנויה לפני לחי אחר עד שכרחוב אין רואין הלחי כי אם הקורה והראיות שהח"ס (כסי' צ"א וכסי' צ"ו, וע' ח"ו סי' ל"ד) הצריך כוה עור תיקון, הנה הח"ס לא הצריך זה רק משום מהיות טוב ולכאורה לא הצריך היכר זה רק בצד אחד ובג"ד הרי בצד אחר הלחי נראה בחוץ ויש היכר עכ"פ מצד אחד אך כסי' צ"א מבואר שהגאון מו"ה משולם הצריך היכר גם בקנה אחר: ועוד דהמחיצה הכנויה שם ג"כ אינה מכסה את כל הלחי ואפשר לראות הלחי בין מחיצה לבית. סוף דבר אם העירוב ניתקן שם ע"פ ותיקון אין לפקפק בדבר כי בוראי לא יצא מתחת ידם דבר שאינו מתוקן. ומכ"ש לפמ"ש החת"ם ח"ו סי' ר' דכיון שהקורה נראה לכל הוי היכר ע"י.

ס"ח.

ש א ל ה :

בעיר קאנינובערג העיר קרובה מוקפת חומה, ורק במקום אחד בצד המזרח אין כאן חומה ורק מגורה על ידי ב' זרועי הנהר פרענעל, אך במקום אחד הנהר נקשר כחורף ויכולים להלוד ע"ג הקרח אפילו

בענלות, ויש ג"כ נשרים על הנהר, אך הם עשויים להנביח ככל עת שירצו והשאלה היא אם מותר לסלטל בעיר אף שהנהר נקרא לפעמים ואיכא למיחש לדעת הט"ו סי' שס"ג סעיף י"ח מה שהשיב לק"ק שטייניץ. גם אם נעשה פירצה בחומה הצפונית כמו שנעשה זה קרוב, אם מותר עכ"פ לסלטל בחלק דרומי של העיר המוסגר ע"י החומה וע"י הנהר, ואי לא חיישנן למקום הנקרא ולנשר.

ת ש ו ב ה :

כבר חלקו כמעט כל האחרונים על הט"ו ופסקו לכלל הפחות בעת שלא נקרא מותר לסלטל, ע' חיים סי' פ"ט וש"ת שב יעקב סי' י"ו, והנה הני נאונים רוצים לכל הפחות לאסור בשעה שנקראו המים, אמנם יש הרבה נאונים שמחירים ג"כ בעת ההיא ה"ה האבן העזר והשבות יעקב וכמה נאונים שהובאו בשו"ת שב יעקב וכתב בחשובת מהר"א הלוי ח"ב סי' צ"ד דהסקיל יש לו על מי לסמוך. והרב הגאון מ"ה חיים ארי' הורוויץ בעה"ס ספר שו"ת ח"י אריה האריך בשנת תרס"ו בספרו תקון עירובין (קראקא 1887) אשר חיבר אודות היתר הסלטול בעיר קראקא, על ענין זה והעלה דאף בעת הקרישה מותר לסלטל דאין רבים כוקעים בו שיראים פן יחלקו. והסכימו לפסקו גדולים חקרי לב שהובאו תשובותיהם בספר הנ"ל, הלא המה: הגאון הרי"ם הח"ר כווארשא על סמך הנהר בעת הקרישה (ע"ש תשובה ד') והגאון מ"ה מושלם יששכר האראוויטץ אבדק"ק סטאניסלאב (תשובה ה') והגאון מ"ה שאלו הלוי הורוויטץ אבדק"ק טיסמניץ (תשובה ו') והגאון מ"ה חיים אלעזר זאקס אב"ד דק"ק פיעטרקוב (תשובה ח'). והנה בנידון דידן יש להקל יותר שהרי החומה עכ"פ מקפת רובה דרובה דהעיר והפרוץ הוא רק מיעוט ואף שהפירצה היא יתר מ' אמות מ"מ לא הוי רק מדרבנן (אף להפוסקים דלא כענין ס' רבוא בוקעין) וע' בח"ס סי' פ"ט שכ' דבסבוי המוקף ג' מחיצות דאורייתא אין לחוש אפי' שמא יעלה הים שרטון. — ולענין נשר העשוי להנביח כבר כתב בחשובת אהל יעקב הובא בשערי תשובה סי' שס"ג ס"ק ו' דהוי כמו ראיוות לנעול שע"י הנבהתם תהיה העיר נעולה ומוקפת. ובפרט דבס' תקון עירובין הנ"ל תשובה ט' האריך להוכיח דאסור על דבר הנשר אינו ברור דצריך תקון, ואף שלא רצה לסמוך על הוכחתו להחיר נשר בלי תקון, מ"מ סמך להקל ע"י טעלעגראף שחותך הנשר לרחבו אף שבטעלעגראף החוט של ברזל הולך מן הצד. גם בשו"ת ח"י אריה סי' י"ח פלפל עוד בדבר זה, וא"כ בודאי יש לסמוך ג"כ בלי תקון אם הנשר עומד להנביח, ובפרט שהחומה רק נפרצה במיעוט ואין כאן דה"ר דאורייתא אליבא דכ"ע. ומעתה ברור ג"כ דאף אם עושין פירצה בחומה הצפונית דמותר לסלטל בחלק הדרומי של העיר, ולענין גם בחלק המוקף מנהר פרענעל שקורין פאקאף. — ויש להביא עוד סמך להיתר נהר מהלכות גדולות (הוצאת הילדעסהיימער צד 127) דכתב וז"ל: ואי אית לה למאחא שורה אי נמי הדין לה נהרואחא וכו' זה הוא עירובה ולא צריכא אלא לעירובי חצירות עכ"ל והובא באור זרוע הלכות עירובין סי' קס"ד, ומדלא מפליג בין אי הנהר נקרא כימות הנשמים או לא או בין אי אית להנהר נשר או לא יש לכאורה להוכיח דמחיר בכל אופן, ואף דאין להחיר בנשר קבוע בלא תקון מ"מ בנשר שעשוי להנביח יש להחיר בפשיטות. ועיין עוד בשו"ת מהר"א הלוי ח"א סי' קל"ט.

ס"ט.

ש א ל ה :

איך יש לנהוג אם הרב לברך רר כחצר ביהכ"נ לענין עירובי חצרות בעיר שאין עירוב.

ת ש ו ב ה :

כתב הרב מהרש"ו בש"ע שלו סי' שס"ו סעיף ו' וז"ל: ומקומות שאין להם לחי או קורה למבואותיהם וכו' שאין מניחין שם עירוב בביהכ"נ אעפ"כ מותרים לסטל בביהכ"נ (ע' מג"א ס"ק י') (וממנו לחצר ביהכ"נ ואפילו אם יש שם דירה אחת כחצר ביהכ"נ, אא"כ יש בה שתי דירות שאו הן אוסרות וע"ז עד שיערכו ביניהן ואם לא ערכו אסור לכל אדם לסטל כחצר ביהכ"נ אבל אם אין בה אלא דירה אחת ניתנת כולה לדירה זו) ואין אנשי ביהכ"נ אוסרים עליה הואיל וביהכ"נ אינה בית דירה (וכמ"ש בס' שע"ז נבי חורבה שאצל בית דירה) וכל בני העיר נעשו כאורחים לגבי דירה זו ומותרים ג"כ לסטל מחצר לביהכ"נ ולדירה זו כמו שמותרים בשאר חצרות שאין בהם אלא בית אחד עכ"ל והנה לפ"ז א"צ שום עירוב בנ"ד. והנה דין זה תלוי בפלוגתת המג"א עם המהר"ל בס' שס"ו ס"ק י', והאבן עזר י"שב רעת מהר"ל דאסור לסטל בביהכ"נ ולפי דעתו צריך עירוב בביהכ"נ דוקא. אמנם בעצי אלמוגים אף דגם הוא י"שב רעת מהר"ל שהיא ע"פ שיטת רש"י ובעה"ט נבי חורבה (עירובין דף ע"ד ודלא כתוס' עירובין פ"ה ד"ה שני) מ"מ הקשה עליו קושי' עצומה ותירוצו דחוק קצת, גם מסיק שלפי מה שהוא בעצמו מפרש רעת רש"י שיטת מהר"ל קשה, גם בשו"ת שואל ומשיב מ"ג ח"ג סי' קמ"ד העלה דהעיקר כמג"א ודלא כאבן עזר שסובר דיש לבעלי המקומות חלק בביהכ"נ דוה אינו ראיין להם אלא קנין פירות (וע' שו"מ מ"א ח"ב סי' כ"א) וכן מסתבר דהא אין להם זכות במקומות אלא לישוב שם בשעת התפלה ובשאר זמני הביהכ"נ סגור ואין להם רשות אפילו ליכנס שם (וע"ג בס' מנחת פחים לס' שע"ז). והנה גם בשו"ת אבן יקרה סי' י"ג רוצה לרחוק רש"ע של רש"ז מירי בביהכ"נ של הפקר ולא במקום שקונים מקומות, וזה ודאי אינו רכל כה"ג היה לו לפרש. ומה שהקשה מהא דר"בם לגבי יחיד לא מיקרו אורחים כבר תירץ בשו"ת שואל ומשיב רשאני התם דהני רבים הוי בעלי בית משא"כ הכא ראיין להם קנין בביהכ"נ, וע' גם מה שהביא בס' ארחות חיים בס' שס"ו. ועל כן ג"ל דהעיקר דבנ"ד מותר לסטל בלא עירוב, ואם רוצה לצאת נמי אליבא דאבן עזר צריך עירוב בביהכ"נ דוקא, אך כיון דהלכה כדברי המקיל בעירוב א"צ להחמיר. וע"ג שו"ת חכם צבי סי' קי"א.

ע.

לענין מה ששאלת אי שפיר עכרית שלא ברכת בע"פ על עירובי חצרות כיון שאין שם עירוב, שפיר עכרית דהא כבר כתבתי לך (לעיל סי' ס"ח) דגם כחצר ביהכ"נ מותר לסטל בלא עירוב במקום דא"כ מה לעירוב חצירות שם (וע' מנהגי ויירצבורג להרב מ"ה נתן באמבערנער צד 10 הערה ל"ג) והברכה ברכה לבטלה. — אמנם מה ששאלת אם ראוי והגון לתקן עירוב ודאי אם אפשר ראוי והגון הוא להציל בני ישראל מעבירה שבוראי הרבה מביאים טלית וסידור בשבת לביהכ"נ ועוברין עבירה בזה"ז (וע' ח"ס סי' צ"ט). ומה ששאלת אם מותר ליקח אילן המחובר ללחי של צורת הפתח

הנה פשוט רלחי העומר מאליו אם סמכו עליו מע"ש מהני (סי' שס"ג סי"א). והה"מ פ"ז מה' שבת הכ"ב כ' בשם הרשב"א (מוכא בס' אורחות חיים סי' שס"ב אות י"ג) ראינן שנשטעו בידים הוי כלחי העומר מאליו וכשר בסמכו עליו משום לחי. — אך יש לדרקק כזה הרבה חרא שאם האילן רחוק מהכותל ג' טפחים תליא בפלוגתא שהוכאה בשערי תשובה סי' שס"ג ס"ק ג' ומבואר יותר בס' ארחות חיים שם אות כ"ג. ושנית אם החבל אינו על גזע האילן נופא אלא למעלה מן האילן אף שהחבל מכון כנגד הגזע מ"מ יש לחוש שכשיתרכבו העלים יהיה הפסק בין החבל לגזע האילן וזה פסול כמ"ש הט"ז סי' שס"ג ס"ק י"ט, וע"כ קשה לסמוך על אילן במקום לחי אם לא כשעומר סמוך לכותל וקושר החבל למעלה בגזע האילן.

ואם תתקן העירוב צריך אחה לקנות רשות משר המקום או משכירו ולקוטו ע"פ דינים המבוארים בס' שפ"ב, ועי"ש באורחות חיים מה שהביא בשם שו"ת הגדולים. ולענין מקומות שצריכין תקון ע' מג"א סי' שס"ג ס"ק כ"ו, ובש"ע של הרב סי' שס"ד סעיף ט' וח"א כלל ע"א סי"ג וע' שו"ת מהר"ט ח"א סי' צ"ד.

ע"א

ש א ל ה :

ישראל אחד רר כחצר עם כ' ישראלים שהא' מחלל שבת בפרהסיא והשני עכ"פ עובר באיסור הוצאה ואינו מודה בעירוב, והכית הוא חוץ לעירוב שעירבו הקהל אם יש לעשות איוה תקנה לסלטל כחצר הבית.

ת ש ו ב ה :

לענין אי ישראל מחלל שבת בפרהסיא גם לקולא דינו כנכרי עיין לקמן סי' ע"ב. אמנם כנ"ר שהא' רק באיסור הוצאה מחלל שבת ולרוב הפוסקים אין לנו רה"ר והוי רק ברבנן י"ל רבעי כיטול רשות מזה ושכירות ממחלל בפרהסיא. אמנם כיון שבעירו הקהל כבר שכרו רשות משרי העיר יש לומר שא"צ לשכור עוד רשות מהדרים בבתיים, כמו שהכריעו כזה להקל בתשובות האחרונים הלא המה שו"ת שבות יעקב ח"ג סי' כ"ט ושו"ת שואל ומשיב מהר"ת ח"ב סי' ס"ב ובשו"ת חיי ארי' סי' י' והביא שם כן בשם תשובות גינת זרדים הספרדי ארי' סי' כ"ב כלל ג', ועיין בס' ארחות חיים סי' שפ"ה מה שהביא הרה"ג מבערזאן בענין זה, וע' בס' תקון שבת מהרב מ"ה חיים טשערנאוויטש אבדק"ק אדעססא כסופו, צד 73 והלאה. ואי רבעי גם כיטול רשות ולחד ריעה סי' שפ"ג סי"ג לא מהני שכירות יש לסמוך כזה על רעת המקילין, וכפרס עפ"י הט"ז דרוקא לשכור מישראל לא מהני משום רמיה נם בפחות משוה פרוטה, אבל כנ"ר הרי שכרו מנכרים שרי העיר עיין מ"ש הנאון מבערזאן כס"י שפ"ה בס' ארחות חיים הנ"ל. ועי"פ המג"א ס"ק ו' מודה הר"ם רבחול מותר לשכור אף מישראל, וא"כ מהני שכירות הקהל לענין מי שמחלל שבת בצדעה וא"צ כיטול רשות. ויש לעשות עוד התקנה שאכתוב. לקמן סי' ע"ב בדי"ה עוד יש להתיר, וכבר ביאר הרב בשו"ת שואל ומשיב בתשובה הנ"ל דשכירת רשות משר העיר מועיל גם לאינם מורים בעירוב. — וימחול ויעיין הכל בפנים, כי אין לי פנאי להעתיק. — וע' שו"ת דברי מלכיאל ח"ג סי' י"ח.

ע"ב

ש א ל ה :

אחד דר בכית שדרים כאותו חצר כמה נכרים וישראלים מחללי שבת
בפרהסיא מהו לסלטל מדירתו לסוכה שעשה לו בחצר ברשות כעל הכית
שהוא ג"כ נכרי.

ת ש ו ב ה :

גרסינן ר"פ הרר: הרר עם הנכרי בחצר או עם מי שאינו מודה בעירוב
ה"ז אוסר עליו ר"א בן יעקב אומר לעולם אינו אוסר עליו עד שיהיו שני
ישראלים אוסרים זה על זה. והנה לכאורה פשוט דראב"י אתרווייהו קאי
אנכרי ואמי שאינו מודה בעירוב (דהיינו כותי) וכן כתבו בפשיטות החוס'
בר"ה ראב"י והקשו רבכותי ה"ל לראב"י לגזור אפילו בחד ראפילו אי גירי
אירות הן מ"מ לא חשידי אשפיכות דמים ותימצו דעיקר תקנה משום נכרי איתקן
ועל כן לא החמיר בכותי יותר מבנכרי, וכדברי החוס' מצאתי בריטב"א לרף
ס"ב יש שם חסרון הניכר וכן צ"ל בריטב"א [חד דלא שכיח לא גזרו כיה
רבנן. וכן כותי אינו אוסר בחד ישראל] כיון דכעכומ"ו חשיב (כו') [כותי] וא"ח
תינח עכומ"ו דחשיב על שפיכות דמים אבל כותי אינו חשיב על שפ"ד
כראי' בפ"ק דעכומ"ו דתנ"י מוסרין להם חינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות
וא"כ בחד (רהוה) [הוה] לן למגור שיהא אוסר כדי שלא ידור עמו וילמד
ממעשיו י"ל דעיקר גזירה משום עכומ"ו (שהיתה) [היתה] וכיון שכן לא
רצה ר' אליעזר בן יעקב להחמיר בכותי מפי מעכומ"ו, עכ"ל עפ"י מה שהנהגתי
והוספתי כרמוכח מתוכו. והנה פשוט דגם הריטב"א סובר דראב"י אתרווייהו
קאי, וקשה לי דבשלמא אי אמרינן דראב"י סבר כותים גרי אירות הן וא"כ
הרי הן מדינא כנכרים ודירתן א"נה דירה, רק הוה לנו למגור שמא ילמד
ישראל ממעשיו שפיר יש לומר כיון דעיקר תקנה בשביל נכרים איתקין לא
החמירו בכותים יותר מבנכרי, אלא אי אמרת דסבר ראב"י כותים גרי אמת
הן א"כ הרי מדינא הכותי אוסר אפילו בחד ישראל וא"כ האין אפשר לומר
כיון דעיקר גזירה משום עכומ"ו לא החמירו בכותי יותר מעכומ"ו, והלא
בכותי אין אנו צריכין להחמיר מטעם גזירה דהא מדינא אוסר דדירתו דירה.
ולכאורה יש לומר דהחוס' והריטב"א סוברים כאמת דלראב"י כותים גרי
אירות הן והו' כנכרים ואין דירתם דירה. אמנם לשון החוס' לא משמע
כן דהקשו מתחלה והרי כותי דלא חשידי אשפיכות דמים וכו' ואח"כ כתבו
ואין לומר דראב"י סבר כותים גרי אירות הן וכו' וא"כ מתחילה דסבר
דאליבא דראב"י כותים גרי אמת הן בפשיטות הוה להו להקשות דאפילו אי
כותים ג"כ חשידי אש"ד מ"מ אמאי אינו אוסר בחד נהי דלא שייך אצלו
גזירה דחד ישראל לא ידור עמו, מ"מ הרי מדינא אוסר דכיון דישראל הוא דירתו
דירה, ובשלמא לאחר הגזירה דרבי אמי ורבי אסי (חולין ו') שעשאום
כנכרים גמורים י"ל דגם לענין זה עשאום כנכרים גמורים דאין דירתן דירה
(עיין לקמן) אמנם בימי ראב"י דעריין לא עשאום כנכרים גמורים קשה וע"כ
צ"ל כיון דלראב"י לכל הפחות לענין ביטול רשות כותי הרי הוא כנכרי
דאינו יכול לבטל רשותו דכיון שאינו מודה בעירוב הרי הוא לענין זה כנכרי
א"כ גם לקולא עשאוהו כנכרי דאין דירתו דירה ואינו אוסר אלא היכא דנכרי
אוסר ב' ישראלים ולא בחד. אמנם זה הוא לדעת ראב"י וח"ק, אבל ר"ג
ס"ל דכותי אינו כנכרי לענין ביטול רשות כמ"ש החוס' ד"ה אמר ר' נמליאל

והיו נוהגין העולם כר"ג מפני שהלכה כדברי המקיל בעירוב והיה הכותי נותן רשות ומבטל רשות ער שכאן ר' אמי ור' אסי ונזרו שיהי' כנכרים נמורים כמ"ש הריטב"א עיי"ש.

והנה ראיתי בחשובות יר אליהו סי' י"ב באמת רמה שאמר ראב"י לעולם אינו אוסר (מי שאינו מודה בעירוב) עד שיהיו שני ישראלים אוסרים זה על זה היינו לענין שיהא צריך רוקא שכירות מסנו ואינו מועיל לא עירוב ולא ביטול רשות כיו אם שכירות זהו צריך בשני ישראלים רוקא אבל גם בישראל יחיד עמו צריך עכ"פ ביטול רשות או אפשר אפילו עירוב דאלי"כ נבי צדוקי מאי איכא למיטר אליבא דראב"י דס"ל דהוי כנוי ופשיטא נבי צדוקי דירתו שמה רירה דהא ישראל נמור הוא אלא שהוא רשע וכו' ולא אישתמיס חר תנא ואמורא או פוסק לומר רחציות צדוקי הרי הן כדיר של בהמה אע"כ ריש להם רירה ואם כן איך מקיל בישראל אחד בלא כלום ועכצ"ל דעכ"פ ביטול צריך אפילו בישראל אחד אפילו לראב"י וא"כ ה"ה לגבי כוחם הרינן כיון דבתרומיהו צריך לשכור מהם לר"א כבי' ישראלים ובישראל א' צריך ביטול או כו' עכ"ל והביא ראיה מדברי הראש"ש עיי"ש והנה לפי' הפי' בחוס' ובריטב"א צ"ל ג"כ דהם לא הקשו רק למה שני ככותי בחד ישראל בכיטול כיון דלא חשיר אש"ר תצטרך שכירות כמו כנכרי בתרי משום שמא ילמור ממעשיו ועי' חירצו דלא החמירו (לענין זה) בכותי יותר מכנכרי אבל מ"מ בעינן בכותי עכ"פ ביטול דזה אינו מטעם נזירה אלא מדינא צריך דדירתו רירה כיון דגרי אמת הן ובוראי הוא דוחק לומר דהחוס' פירשו כך דלא הוי להו לסתום אלא לפרש, ועוד דקשה ל"ל לגמ' לתרץ דראב"י סובר דירת נכרים לא שמה רירה הל"ל לעולם ס"ל שמה רירה ובאמת בחד צריך עכ"פ ביטול כמו שע"כ אנו מפרשים כן בכותי והיד אלי' בעצמו הקשה קושי' זאת ותירץ ברוחק.

והנה מ"ש היר אלי' דבכותי בישראל יחיד עמו צריך עכ"פ ביטול רשות או אפשר אפילו עירוב (פי' או אפשר ראפילו עירוב מהני ולא בעי ביטול רשות) תמיה לי דהאיך אפשר לומר דעירוב מהני כיון דאינו מודה בעירוב האיך שייך עירוב גביה הרי פסקינן כס' שפ"ה צדוקי הרי הוא כישראל ומבטל רשות אבל עירוב אינו מועיל כיון שאינו מודה בעירוב. וע"ל דהיר אלי' סובר דאף דפסקינן בש"ע (והם דברי הרמב"ם וראיתי שגם הא"ז חלק שני סי' קס"ט הביא דברי הרמב"ם אלו) דעירוב לא מהני כמי שאינו מודה בעירוב מ"מ אינו מוכרח שראב"י סובר כן דאפשר דגם כמי שאינו מודה עירוב מהני וכמו שכתב העני אלמוגים בס"ק ג' ראי עירוב משום קנין גם באינו מודה בעירוב מהני, וכיון שאינו מוכרח דסובר ראב"י עירוב משום רירה ולא משום קנין ע"כ כתב היר אלי' דאפשר דאפילו עירוב מהני לראב"י בכותי וחד ישראל, אבל לדירן דעירוב משום רירה ודאי בכותי (קודם נזירה ר' אמי ור' אסי) צריך ביטול ולא מהני עירוב. עוד י"ל דאף אי עירוב משום רירה יש סברא לומר דגם בצדוקי שאינו מודה בעירוב מהני עירוב דנתי שאינו מודה בדברי חז"ל מ"מ זה הוה סברא חיצונה דרעתו של אדם ודירתו במקום מונוחותיו היא וא"כ מהני עירוב, ע"כ שפיר כתב או אפשר ראפילו עירוב, אמנם כיון דהרמב"ם והא"ז והש"ע פסקו דלא מהני עירוב כמי שאינו מודה א"כ להלכה אין מקום לסברא זאת.

ומ"מ לדינא כ' היר אלי' בסוף החשובה רלכך לא כתבו הפוסקים האי דינא דצריך ביטול עכ"פ ביחירי י"ל משום דהאירנא אין נפקא מינה לדינא

כי הצדוקי הרי הוא כישראל כמ"ש בס"י שפ"ה והכותי נזי נמור באמת וכן המשומר ונבי נזי אמרינן דלא שמה דירה עכ"ל והנה מ"ש והכותי נזי נמור הוא באמת לא הכנתי אי ר"ל משום דר' אמי ור' אסי עשאום כגוים נמורים הא זאת היתה קושיתו מתחילה למה עשו כן הא קולא היא והוצרך לחרץ דראב"י לא אמר אלא לחומרא וא"כ גם ר' אמי ור' אסי לא עשו אלא לחומרא ומנא לן דהם תקנו אף לקולא, ואי ר"ל דכותי נזי נמור משום דנזי אריות הן הרי הנר"א באבן העזר ס"י מ"ד סעיף י' הביא ראיות ברורות דהלכה דנזי אמת הן וצ"ל דהיה אלי' ס"ל כהש"ך ב"ד ס"י קנ"ט ס"ק ה' דלכל מילי עשאום כגוים נמורים אף לקולא וכבר הקשו האחרונים על הש"ך מהפסק באה"ע ס"י מ"ד ס"י ואין להאריך בזה כאן. אמנם נראה מדברי היר אלי' שכתב דגם משומר דינו כנזי דלא שמה דירה דס"ל דגם מומר לחלל שבתות בפרהסיא דינו כנזי לענין זה דבחד ישראל אינו אוסר וא"צ ביטול ראל"ה קשה קושיתו על הפוסקים למה לא הביאו דין זה לענין מחלל שבת בפרהסיא דבחד ישראל צריך ביטול דאין לומר דס"ל דגם ביטול לא סגי בזה בחד ישראל וצריך לשכור רשות משום שמא ילמוד ממעשיו דהא לא חשיר אש"ד רא"כ גם בצדוקי וכותי נימא הכי וע"כ צ"ל כתי' החוס' דכיון דעיקר החקנה לא הוי אלא משום נכרי לא חמיר מנכרי וא"כ מחלל שבת בפרהסיא נמי לא חמיר מנכרי. אמנם לענין דלא צריך ביטול בחד א"א לומר כן כיון דדירתו שמה דירה הרי מרינא אוסר ולמה לא יצטרך ביטול, וע"כ צ"ל דלנזרי עשו מחלל שבת בפרהסיא כנכרי דגם דירתו לא שמה דירה ואינו אוסר בחד ישראל.

וראינו בספר נשמת אדם לכלל ע"ה ס"י כ"ו שכתב וז"ל צ"ע אי דינו לנזרי כנכרי אף לקולא שלא יאסור אלא כשיש ב' ישראלים האוסרים זה על זה אבל אם אינו דר שם אלא א' אינו צריך לערב כלל ולא לשכור מסנו. ואמנם מסתימת דברי הפוסקים משמע דינו כנכרי לנזרי דכיון שאינו מודה בעירוב שהרי מחלל שבתות בפרהסיא אינו דיון עירוב כלל ומיהו לענין זה אינו חמור מנכרי דביחוד אינו אוסר כמ"ש חוס' ריש פ' הדר דכיון דעיקר חקנה הוה בשביל נכרי ל"ג טפי מנכרי מ"מ צ"ע דחינה מומר שאינו מודה בעירוב אבל זה שמחלל שבתות אפשר דמיקרי מודה בעירוב וצ"ע עכ"ל.

והנה אי משום הא ריש לספק דילמא מיקרי מודה בעירוב יש לעשות חקנה פשוטה בחד ישראל כשר עם מחלל שבת בפרהסיא דישאל יעשה עירוב ויהי מותר לסטול מס"נ אי המחלל שבת מודה בעירוב הרי מהני מדינא העירוב ואי אינו מודה בעירוב א"כ לא חמיר מנכרי ואינו אוסר בחד ישראל. אמנם כל דברי הנשמת אדם חמוהין דכתב דכיון שאינו מודה בעירוב אינו דיון עירוב כלל אטו משום דינו מודה בעירוב אינו אוסר הרי אפילו נכרי היה אוסר מרינא אי דירתו שמה דירה ורוחק לומר דנזירת חכמים שלא להוציא מרשות שהוא מיוחד לו לרשות שהוא מיוחד גם לאחרים לא היתה אלא כאחרים שמורים בעירוב ולא ברשות כופרים, ונכרי שאני דהוא אינו מחויב להאמין בדברי חז"ל זה דרוחק גדול (וע' בירושלמי סוף פ"ו דעירובין דמערכין מפני דרכי שלום) וע"כ צ"ל אי ישראל אחד עם מחללי שבת אינו אוסר דעשאום לענין זה כנכרים שדירתן אינה דירה וכמו שנראה קצת מדברי היר אלי' והם אמרו והם אמרו.

והנה הקרבן נתנאל חולק על כל דברי היר אלי, רעל מה שכתב הר"ם מרומנובונ (ברא"ש סי' י"ג) דאי אמרינן צדוקי אינו כנכרי לא חשיב קולא דאיכא קולא וחומרא דאי כנכרי הוא אינו מבטל רשות אבל שוכרין ממנו ואי אינו כנכרי מבטל רשות ואין שוכרין ממנו עכ"ל הר"ם, וע"ז כתב הקרבן נתנאל וז"ל תעור יש קולא שאם דר יחיד עם ישראל אין צריך שכירות ולא ביטול, ואם אינו כנכרי צריך לבטל רשותו ונקט קולא וחומרא בדבר הרניל ולא בדר יחיד שהוא קולא וחומרא מבטלתא ולא שכיח עכ"ל ולקמן על מ"ש הרא"ש שנזכרו על הכותים כנכרים נמורים הביא הק"נ תשובת יר אלי ודחה דבריו וז"ל: רהאיך לא אישתמיס חר מהפוסקים להזכיר דין זה גם הלשון כנכרים נמורים לא משמע הכי. גם ברכינו ירוחם ח"א נתיב י"ב חלק י"ו דף צ"ה ע"ב משמע להריא דאפילו דר ביחיד אי"צ ביטול, ומה שהקשה מאי חומרא היא זו, הם אמרו והם אמרו כמ"ש תו"ם (פ"ו גרנה מ"ג) לענין שנזכרו על כחמיהן שיהי טהור וכ"כ הוא בעצמו ומה שזרועה להוכיח מדברי רבינו (הרא"ש) שהשיג על הר"ם דק"ל הלכה בדברי הסקל בעירוב ואם נאמר שעשאוהו כנכרים אפילו אם דר יחיד אי"צ אם צדוקי כנכרי מיקל בעירוב ואם צדוקי אינו כנכרי חומרא היא דצריך ביטול בדר יחיד. ואני אומרת עוד קושי אם כנכרי מותר לשכור היטנו בשבת ובשכירות רעועה ואם צדוקי אינו כנכרי יש חומרא דצריך שכירות מעלי ואין שוכרין בשבת. והאמת הוא הך קולא דאם אינו כנכרי יכול לבטל ככל מקום שדר שהוא דבר רניל ומצוי ומכריע הני קולות אם הוא כנכרי עכ"ל. הנך רואה דלקרבן נתנאל אפילו צדוקי לס"ד שהוא כנכרי אינו אוסר בחד ישראל. והנה קושית היר אלי מהרא"ש דפסק לקולא דצדוקי אינו כנכרי והיר חומרא הוא דבחד ישראל צריך ביטול יש ליישב כיון דלאו להכי איחשיל כ"י מדרשא אלא אי סני כביטול או דבעי שכירות כדמשמע בש"ס אי"כ פסקינן כמאן דמיקל בהא דאיחשיל ולא אולין בחד מאי דניס לענין שאר קולות ואין להאריך יותר בזה. אמנם ק"ל האיד הק"נ מעלים עין מקושיתו של היר אלי רהאיך אמרינן בצדוקי דאינו אוסר בחד ישראל הא דירתו גירה ומדינא אוסר ומאיה מעם הקילו דאינו אוסר וע"ל דסתחלה גזרו שצטרך שכירות בנוי שמא ילמד ממעשיו ובחד ישראל דלא שכיח לא נזרו ואח"כ ראו דגם נבי צדוקי יש לנזור שמא ילמד ממעשיו ועשאוהו כנוי דצריך שכירות בשני ישראלים כנוי וכיון דעשאוהו לענין זה כנוי היו צריכין לעשותו כנוי גם לקולא דבחד אינו אוסר דאי לא הא לא קיימא הא ולא רצו להחמיר דליצטרך שכירות אפילו בחד דלא רצו להחמיר יותר מבנוי ולא רצו לומר דליצטרך לכל הפחות ביטול בחד דאם כן יחירו גם בשנים בביטול, וע"כ עשאוהו כנוי לכל דיניו. ואף דלדין צדוקי אינו כנוי מ"ס ג"ס לענין סחלל שבת בפרהסיא דלקרבן נתנאל פשיטא דלנמרי הוי כנוי.

וראיתי בספר עצי אלמונים סי' שפ"ה ס"ק ר' רחולק נ"כ אחשובת יר אלי הנ"ל לענין כותים אמנם ראית היר אלי מדברי הרא"ש רוחה באופן אחר דלא כק"נ שהוא כתב דאין לדמות כותי לצדוקי דבצדוקי אין המעם משום דעשאוהו כנכרי אלא שאינו מועיל הביטול או העירוב משום שאינו מורה בעירוב משא"כ בכותים שנזכרו עליהם משום דמות יונה שמצאו והשזו חכמים מרוחיהם אפילו להקל במילי דרכנן כמו לענין כחמים עכ"ל. והנה לפי דבריו נבי צדוקי באמת לקולא אינו כנכרי והשתא יש לספק דילמא גם

בישראל מחלל שבת בפרהסיא הטעם משום שאינו מודה בעירוב ואז נ"כ רק לחוסר רינו רנו ופלא שלא בירר זה.

אמנם מדברי הריטב"א נראה לי ראה ברורה להקרבן נתנאל ודלא כהעצי אלמונים דהריטב"א כתב לרף מ"ח ע"ב צדוקי מאן דכר שמי' וכו' כבר פירשנו במשנתנו כי החוספת הו' (דהיינו צדוקי הרי הוא כעכומ"ז) אינה אלא כדברי ראב"י וה"ק ר' אליעזר אומר לעולם אינם אומרים עד שיהיו שני ישראלים אומרים זה על זה וצדוקי הרי כעכומ"ז ומשום (רשמועה) [רשמע] לר"ם שאינו אומר אלא במי שאינו מודה בעירוב (דהיינו כוחי, כדלעיל רף ל"א ע"ב) קאמר [רוה] אינו (כצדוקי) [רצדוקי] אעפ"י שמודה בעירוב הרי הוא כעכומ"ז, עכ"ל. וחיונן דהריטב"א לא מ"ל רצדוקי הטעם מפני שאינו מודה בעירוב אע"כ גזרו חכמים משום שלא ילמד ממעשיו ועיקר הגזירה היתה בנוי ואח"כ אסרו צדוקי הרי הוא כנוי. והנה לעיל כתב הריטב"א דלראב"י גם קודם גזירת ר' אמי ור' אמי היו הכותים כגוים נמורים לענין כיסול רשות ור' אמי ור' אמי הוצרכו לגזור משום דהעולם היו נוהגין כר"ג. והנה להעצי אלמונים דלאחר גזירת ר' אמי ור' אמי כותי גם לקולא הוא כנוי דבחר אינו אומר ולא בעי אפילו כיסול א"כ לראב"י נ"כ כותי אפילו לקולא הרי הוא כנוי ואפילו הכי קאמר דגם צדוקי הרי הוא כנוי אחר שאמר לעולם אינו אומר עד וכו' וע"כ סבר דגם צדוקי ככותי ואפילו לקולא הרי הוא כנוי. וא"כ מרראב"י שמעינן לדירן דמחלל שבת בפרהסיא אף לקולא הרי הוא כנוי, וכזה נדחה גם חששא דבעל נשמת אדם רשמיא דמחלל שבת מודה בעירוב דהא חיונן דלראב"י צדוקי אעפ"י שמודה בעירוב (לפי מ"ש הריטב"א) מ"ם הרי הוא כנוי וככותי שאינו מודה בין לחוסר בין לקולא, וא"כ ת"ה מוסר לחלל שבת לדירן.

ולפ"ו אפילו אי דר ישראל כשר עם גוי ומוסר לחלל שבת כחצר אחר יש להתיר סלסול בלא שכירות רשות אע"ג דכאן ליכא למיסר כדלעיל ריעשה עירוב ומס"ג יועיל דאם המחלל שבת אינו מודה בעירוב הרי אינו אומר לבעל נשמת אדם ואם מודה בעירוב הרי עירב, דזה אינו דאם המחלל שבת מודה בעירוב ואינו כנכרי לקולא הרי הנכרי אומר משום ב' ישראלים עם הנכרי וצריך עכ"פ לשכור רשות מן הנכרי, אבל אי אמרינן דהמחלל שבת לכל מילי חשוב כנכרי א"כ גם כאן הרי הוא כחד ישראל עם ב' נכרים ואינו אומר.

איברא רבנידון דירן צריך עיון קצת ראפילו להסוכרים דלא החמירו כמחלל שבת יותר מבנכרי וכמו בחד ישראל עם נכרי אינו אומר כמו כן חד ישראל עם מחלל שבת מותר מ"ם י"ל דבנידון דירן רחוק מישראלים מחללי שבת גם נכרים דרים בחצר הרי הנכרים אומרים רמה טעם אמרו בחד ישראל עם נכרים אינו אסור משום דלא שכיח דישאל מירחת משום דנכרים חשירי אש"ד, אמנם אם גם ישראלים דרים בחצר אף דמחללי שבת הן מ"ם לא מירחת ישראל מהנכרים ושכיח שידור ביניהם וא"כ ליחמר משום הנכרים. אמנם אחר העיון זה אינו דהא באמת ישראל מחלל שבת מרינא אומר ראין סברא משום דמחלל שבת דירחו כדירת בהמה וע"כ צ"ל כיון דחכמים עשאוהו כנכרי משום שלא ילמד ממעשיו עשאוהו גם לקולא כנכרי ראין דירחו דירה ואינו אומר בחד ישראל וא"כ גם לענין זה הוא כנכרי ואינו אומר עם נכרים בחד ישראל. ועוד דהא עיקר ראייתן של הסוכרים דגם דקולא הוא כנכרי מרלא הוכירו הפוסקים דלקולא אינו כנכרי, וא"כ צ"ל דגם לענין זה אף לקולא הוא כנכרי ואינו אומר עם הנכרים בחד ישראל. — ומעתה

בגירון רירן בסוכה שהוא שעת הרחק בוראי יש לסמוך אמקילין בעירוב ואפשר אפילו שלא בשעת הרחק יש להחיר. וטוב לעשות עירוב ויש לצרף או רעת קצת אחרונים רבוהו ראונו ררין בלא"ה בין הנכרים ל"ש גזירה שמה ילמד ממעשיו וא"צ לשכור רשות מהנכרי (ע' מה שהובא בס' אורחות חיים סי' שפ"ב).

עוד יש להחיר בפשיטות באופן אם בעל הבית הנכרי נתן לו רשות להעמיד הסוכה במקום שהוא שלו כגון בנן שלו וחוץ מבעל הבית הזה שהוא נכרי אין ררין אלא ישראלים מחללי שבת בפרהסיא או יכול לערב וממ"נ מותר אם המחללי שבת אינם מורים בעירוב או רר ישראל יחירי עם נכרים לבעל גשמת אדם ואם מורים בעירוב או ישראל כשר יכול לערב עמהם מפני שכיון שהנכרי השאיל לו מקום ברשותו הרי הוא כשכירו ולקוטו ויכול להשכיר רשותו ול"א א"צ להשכיר אלא נותן עירובו (עין סי' שפ"ב סעיף י"ב) וכאן יש לסמוך על היש אומרים רהא בלא"ה יש סברא לומר רמחללי שבת הם כנכרים נמורים.

אחר שכתבתי זאת בא לירי ספר הא"י לרבינו ירוחם וראיתי שם בח"א נ"ב ח"ו בחחילה כתב וז"ל הרר עם הנכרי או עם מי שאינו מורה בעירוב כגון כותי אינו אוסר דירתו כי דירתו אינה דירה עכ"ל הרי שסובר דגם דירת כותי אינה דירה ודוחק לומר רהא רק לאחר גזירה שעשהוהו כנכרי לכל דבריו רהא כתב או עם מי שאינו מורה בעירוב כגון כותי משמע דטעמא מפני שאינו מורה בעירוב הוא ואף קורס גזירה לא היה אוסר, ואח"כ כתב ר"י וז"ל: המחלל שבת בפרהסיא או עובר ע"ז הרי הוא כעכו"ם ואינו מועיל עד שישכור פ' אינו יכול לבטל רשות אבל המינים שאינם עוברי ע"ז והמחלל שבתות בצנעה וביתוס וצדוקי וכל כופר בחורה שבעל פה שאינו מורה בעירוב אינו כעכו"ם ואין שוכרין ממנו אלא מבטל רשותו ונותן רשותו והוא אוסר על ישראל אפילו יחיד שרר עמו בחצר, עכ"ל. מראמר נבי מחלל שבתות בצנעה והוא אוסר על ישראל אפילו יחיד שרר עמו בחצר משמע רמחלל שבתות בפרהסיא או עובר ע"ז רמייירי לעיל מיניה אינו אוסר על ישראל יחיד כמו שכתב הק"נ, ומשמע דקסבר רבינו ירוחם דגם הם דירחם אינה דירה לענין עירוב כמו כותי ולא קשה מה שהקשיתי לעיל על הקרבן נתנאל. אח"כ ראיתי בס' חיי אריה להרב מו"ה ארי' הורוויץ סי' י' שהעלה ג"כ רמזמר לחלל שבת בפרהסיא אף לקולא שוינן ל"י כגוי והביא סייעות אחרות וגם בישועות יעקב לסי' שפ"ה משמע כן. אמנם בחוס' שבת סי' שפ"ה ס"ק ר' ובהנהות רע"ק אינר לס' שפ"ה בשם ח' אבן העזר כתבו רמזמר לחלל שבת לא היו כגוי לקולא, רק דאם רר ישראל יחירי עמו מהני ביטול רשות ממ"נ עיי"ש. — והמיקל בעירובין לא הפסיד לענ"ה. ספר ח' אבן העזר לעירובין לא מצאתי. (אח"כ ראיתי דבריו והוא הביא ראיות מן ביטול ע"ז ומרבית ומקדושין וזה אינו ראוי כלל, רהחם הוא דאורייתא). ומצאתי בס' גאון יעקב למס' עירובין שפ"י גם הוא דראב"י דאמר יחיד אינו אוסר לא קאי אלא אנכרי ולא אכותי וצדוקי (אי אמרינן כותים גירי אמת הן) ולא הביא לא דברי היר אליהו ולא דברי הק"נ ולא דברי הרבנו ירוחם שהבאתי לעיל.

אח"כ ראיתי בס' ארחות חיים שהביא בשם שו"ת בית היוצר סי' י"א שגם הוא מחמיר, ואין ספר זה מצוי אצלנו. אח"כ ראיתי בשו"ת דברי מלכאל ח"ג סי' י"ח שגם הוא מקיל. —

ע"ג.

הנה אף אם היינו בטוחים שכל אחר מקיים רחי המדינה ואינו עושה שפיריטוס רק מתפוחי ארמה מ"מ הרי שמור הוא בכלים שעשו בהן מקורם שפיריטוס מתבואה והכלים לא נחכשו ובלועים מחמץ ונ"ט בפסח ושפיריטוס נ"ט לשבח אף אחר כמה שנים ונאסר בפסח במשהו. ואין לומר רחבטלו קורם פסח רחבטלו נשאר בלוע ולא נחבטל ראינו יוצא אלא ע"י הכשר גמור. הנע בעצמך אם עירו מהחבית השפיריטוס ונתנו יין חבית בפסח הרי ודאי נאסר היין בפסח מחמת שפיריטוס של תבואה שנבלע מקורם חבית שאין לומר מה שפולט פולט קורם פסח רחא י"ל רפולט מעט מעט וכמו כן השפיריטוס של תפוחי ארמה נאסר בפסח במשהו רמ"ש. וע' מנ"א ס' תנ"א ס"ק מ' ומ"ש מו"ר מהר"ם שיק כחשובה ס' רמ"ח.

ע"ד.

אם הוא רענאטוריערטער שפיריטוס וגם הורק אל כלי אחר קורם הפסח יש להתיר, ובתנאי שיאמרו לכל שרק בשנה זו שעפ"י רח המלכות אסור ליקח תבואה לשפיריטוס מותר ולא ילמרו מזה לשנה אחרת. ועל צד היותר טוב ישאלו למוכר אם יש לו נ"כ שפיריטוס העשוי מתבואה או שמעורב בו שפיריטוס מתבואה (ויראה את עצמו כאלו שפיריטוס זה נוח לו) ואם יאמר המוכר שאין לו כזה אזי יקח ממנו קארטאפאלשפיריטוס (דהוי כמסל"ח) ועכ"פ ישאלו את הבקאים אם אמת הוא שאין למצוא בזמן הזה שפיריטוס של רגן מומן שלפני המלחמה בחניות.

ע"ה.

כתב המש"ז א"ח חמ"ז ס"ק ט' ריש לאסור בשר יבש שמייבשין ע"ג עשן היוצא מחמץ ומראה מקום על המנ"א תנ"א ס"ק ל'. והנה רמ"א כ"ד סימן צ"ב סעיף ח' כתב שתולין בשר לייבש על קרירות של חלב ולא חיישינן לזיעה שעולה ובס' ררכי תשובה הביא בשם יר רוד רכל זה אם הבשר תלוי למעלה במקום שאין היר סולדת בזיעה אבל אם תלוי במקום שהיר סולדת בזיעה יש לאסור, ובספק אם היס"ב אין לאסור כריעבר. ומראה מקום על פמ"ג א"ח סדר הנהגת הנשאל סדר שני אות ל"ו רעכ"פ יש לזהר שירחצו הבשר היטב יפה יפה. והנה יש מקום לומר רבחמץ בפסח לא מהני הרחה כיון רמשהו עכ"פ נשאר אך אם מריח קורם הפסח, נ"ל דלא אמרינן כזה חוזר וניעור. וע"כ יש לשאול אם מעשנין הרנים על חמץ במקום שהיס"ב, ואם א"א לשאול נ"ל רבשעת הרחק אין להחזיק איסור ובפרט רקולפין העור מהרנים ויש עוד צדין להיתרא.

ע"ו.

כמו בבשר יבש (רעארפלייש) כמו כן מהני שרייה נ"פ בבשר מלוח הרבה שקורין פאקעלפלייש. וכן כ' בהדיא בחי' אדם כלל קכ"א סעיף כ"ד וז"ל וכל זה (רמותר ע"י שרייה) דוקא בבשר בין בשר יבש ובין שנמלח מחדש אלא שנמלח מליחה מרובה, ער שא"א לאכלו בלא הרחה (א"ר בשם מ"ט) ... אבל רנים אין נוהגין לאוכלן ע"י הרחה ומ"מ כשיש רוחק בבשר מתירין גם כרנים, עכ"ל. וכן כתב הרו"ש בס' חמ"ז סעיף ל"ו וז"ל: ובשר מלוח אפילו הוא לח ואפילו נמלח מקרוב אין דרכו להאכל בלא הרחה ולפיכך אין לחוש שמא ישכח להירחו עכ"ל.

ע"ז

לענין קאפּעע־ערוואַסן שנוּרע זימערב עס ציכאַרע שיש בו מעט חלב (אחר מנ' מאות) הנה המ"א ריש סי' תמ"ב מביא בשם הרשב"א (מוכא בכ"י י"ד סי' קל"ד) דרבר שעיקרו כך לא בטיל, ומפני זה אוסר מו"ר מהר"ם שיק א"ח סי' ט' הציכאַרע שיש בו מעט שומן. ומ"מ מאחר שהנוכח"ת י"ד סי' נ"ו מביא ראשונים שחולקים על הרשב"א והוא שעת הרחק הוריתי שלכתחלה ישחרלו לעשות אותו קאפּעע בהכשר, וכדיעבר מי שקנה מאותו שיש בו חשש הנ"ל כראי הנוכ"י לסמוך עליו כשעת הרחק, ואחרי שיתוקן קאפּעע־ערוואַסן בהכשר אין לקנות עוד מן אותו שיש בו עירוב חלב אפילו משהו כדעת מו"ר מהרמ"ש. וע' יהודה יעלה סי' קכ"ב וכ"כ בש"ח רברי חיים ח"ב סי' נ"ג; אך עכ"ז לא אסרתי מעולם הציכאַרע שיש בו חשש שמערכין שומן איסור.

ע"ח

לענין מלח איחא כסי' תמ"ז סעיף ו' שאף ששמו כמרוכה של חמץ מותר לפסח אמנם ע' בש"ע של הרב שם סעיף נ"ו וחיי אדם כלל קכ"א סעיף ל"ג. אמנם יקח מלח שלא נדוק רבנדוק יש חשש שנחערב בו קמח וכן בצוקקער שנידוק יש חשש זה.

ע"ט

ואכאַרין־טאַבלעטטען שמעתי שמרובקין ע"י קמח וא"כ אסור להשהותן, אמנם מה שקורין קריוסאליורטע ואכאַרין כאשר הוגר מפי נאמנים אין בו חשש חימוץ ובשעת הרחק המתיר לאכלו לא הפסיד.

פ'

לענין שהיית חמאה כפסח שיש בה חשש שמא נפלו עליה פירורין מיעוטא דמיעוטא הנה כסי' תמ"ז סוף סעיף ר' כ' פת שנפל ליין אע"פ שנמסלו משם אסור כפסח רחישין שמא נשאר בו פירורין, וכ' הח"י ס"ק י"ח אבל מותר בהנאה מכ"ש דמותר לקיימו עכ"ל, מכואר דמשום חשש פירורין אין כאן איסור שהייה. אמנם בחמאה דטחין על פת וקרוב לוראי שחתכו הרכה פעמים בסכין שטחו בו על הפת יש עכ"פ לקלוק אותן מקומות שחתכו בסכין ולאכלו קודם פסח. ויש לסגור החמאה וכן הכרכשות באופן שלא יבוא לאכול ממנו כפסח.

פ"א

לענין כרכשות כ' בערוך השלחן סי' תמ"ז סעיף כ"ז כשיש שומין ככרכשות וראי אסור שהרי נחתכו בסכין חמץ ושום הוי דבר חריף ואסור לאוכל כפסח ומותר להשהותן עד אחר הפסח עכ"ל. אבל הח"ס כסי' ק"ח אוסר (ולא כבאה"ט בשם ח"י רבפילטת כלים מותר להשהותו ולא חילק בין דבר חריף לשאר דברים ולח"ס דרבר חריף אסור להשהותו). אמנם י"ל כיון שאין דרך לחתוך אותן הכרכשות אלא בצונן אי"כ הרי הביא בדרכי שחובה סי' צ"ד ס"ק ק"ב בשם עיקרי הד"ס סי' י' אות א' רבסכין נקיה והבשר צונן שני לבשר הרחה ושפשוף היטב וכדיעבר אם בשלו בלא הרחה מותר, ועל

כן יש להחיר בשהיה ומהיות טוב ישפסף היטב מקום החתך או יקלוף קצת קליפה רקה וע' ס' פ"א.

פ"ב

ולענין פעוטער שפיריטוס ע' מ"ש לעיל ס' ע"ר וע"ה ואם יש להתברר שנעשה רק מקארטאפפעל ואין חשש אלא מפני הכלים יש להחיר לשהות ובספק אסור כי האחרונים הסכימו רשפיריטוס הוא חסץ גמור.

פ"ג

ע"ר חלב של נכרים בפסח לחולה שאין בו סכנה. והנה לענין שחית חש"נ בשאר ימות השנה לא ארבר כי זה תלוי בפלונתא אי איסור דרבנן מותר לחולה שאין בו סכנה (ומ"ש מ"ר דכראי הפ"ח והחשב"ץ לסמוך עליהם בשעת הרחק הוא ג"כ סניף) שהאריכו בזה ספרי המאספים היה שרי חמר קונטרס הכללים אות א' ס' רנ"ב וספר אורחות חיים ס' שכ"ח אות י"ט ור"ת ל"ד סי קנ"ה וע' שרי חמר מערכת חו"מ ס' ג' אות י"ב. אמנם אם למאן רמח"ר מותר גם בפסח הנה וראי שלפי החשב"ץ שהבאתי לעיל רמח"ר חסאה שמן ודבש גם חלב מותר. אך כבר כתבתי לעיל דמסעמו של התשב"ץ ליתא לדין ראמרינן נמלי"פ ולפי חמ"א רלענין חמץ ל"א סתם כלים אביי. וא"כ כל ההיתר תלוי אי אמרינן אחזקוי איסורא לא מחזקינן או שאין ררך לחת חמץ בכלי שחולטין בו. וע' בשרי חמר מערכת חו"מ ס' א' אות ס"ו ובארחות חיים ס' ת"נ אות י' שם נושאים ונותנים אי שרי לחלוב בכלים חמוצים כדי להשהות עד אחר הפסח. אמנם לענין ריעבר ולשהות בפסח מביא רק שו"ת דברי חיים בשם פ"ס וח"י רמח"ר בהפ"ס. וא"כ לחולה שאין בו סכנה וראי הוי כהפ"ס, אך לא מצאתי דברים אלו בפ"ס וח"י. אך בא"מ ס"ס ס"ו כתוב ראף הערינג השרוים בכלי חמץ בפסח בריעבר מותרים. וא"כ גם החלב שלוקחים מן הנכרי לרעה כמה פוסקים הוי ריעבר ופרט לצורך חולה יש להחיר. ומ"ס יקחו חלב שלא שהה בכלי של נוי מעליע ויסגנו החלב.

פ"ד

ש א ל ה :

מה שכתב הח"ס א"ח ס' קכ"ב ראין להחיר קטניות בפסח אלא בקבוץ כל או רוב חכמי אשכנז אי רצונו לומר רוקא היתר לחלוטין כגונא דמבטל למנהג או אפילו היתר לשעה מפני שעת הרחק.

ת ש ו ב ה :

פשוט לשון הח"ס מ"רי מהיתר לחלוטין כמו שעשו או מנהיגי וועז"ט פאלען. אמנם לא פירש לן הח"ס אי מחיר להחיר מפני שעת הרחק, איברא רש"ם כתב שהחיר לאנשי הצבא ע"י חליטה, ואין סברא שהחיר רק במקום סכנה. אך אין ראיה משם רלאנשי הצבא היה שעת הרחק גדול, ואולי גם קרלי רחירי היה מותר להם כשהיו רעבים וצמאים. אמנם מה שסתם הח"ס פירש בהריא הנאון עמורי-אש (חובא בשרי חמר מערכת חמץ ומצה ס' ו' אות א' ר"ה וירידי הנאון וכו') והעלה שאם באים לבטל ולעקור הכל אין יכולים אפילו לצורך שעה אבל לעקור מקצתו לצורך שעה שפיר דמי ומצא כן בחשובת רש"ל ס' ס"ה בשם אור זרוע. וכתב שם דמה שהחיר

מוהר"י מבריסק קטניות בשנה רחוקה לעניים ולעשירים לצורך גדול זה מקרי לבטל מקצת. וצ"ל ראם אין מבטלים אלא לשנה רחוקה היינו לבטל מקצת, ומכש"כ כשאין מחירין אלא לאותן שיש להם דחק. וכבר התיר הרב דברי מלכאל לעניים בשנה רחוקה עיי"ש ח"א סי' כ"ח. ואני התרתי לקטנים שאינם בגדר מופלא סמוך לאיש ולגדולים ברוחק גדול עיי' הליטה ועי' ספר: נעשיכטע דער איור. נעמיינדע האלבערשטאדט וייטע 215 (אויפערבאך).

פ"ה

שמעתי שבקהלת פאָען ומדינה וגם בכרעסלויא נהגו העם לשרות החמאה קודם פסח כמה שבועות ג' ימים בכל יום פחות חצי שעה ובמים חרשים ועיי' הכשר זה אוכלים החמאה בפסח. וחפשתי ולא מצאתי מנהג זה בשום פוסק. והנה בשו"ת חשב"ץ ח"ג סי' י' כתב וז"ל וכיון שהעליתי שהחמאה היא מותרת בכל השנה אף בפסח היא מותרת דנותן טעם לפגם אף בפסח מותר בהסכמת אחרונים וז"ל עכ"ל. ונאמרו ונשנו דברים אלו שם בס' רנ"ח ביתר ביאור וז"ל וכיון שמשום פליטת כליהם אין לאסרה כל השנה אף בפסח היא מותרת דנט"ל כמו שהוא מותר בשאר איסורין כן הוא מותר באיסור חמץ. ולתערובת חמץ בעין אין לאסור שאם נתערב קודם הפסח בטל בששים כשאר איסורין או ברוב כרין היתר שנתערב באיסור כמו שמצינו זה מצמר נמלים וצמר רחלים כדאי' במשנת כלאים. ואם נתערב בפסח הוא אוסר בכל שהוא אפילו שלא במינו אבל אין לחוש לזה דאחזיקי ריעותא לא מחזיקין והרי אנו רואין שאין בו תערובת חמץ ולמה נחוש לו וכן הגאונים ז"ל הורו שהחמאה והשמן והדבש כמו שהם נקחים מן העצים כל השנה כן הם מותרים בפסח ועיי' נהגו במקומינו זה אלגזאיר עכ"ל חשב"ץ. והנה אף דלדירין נט"ל בפסח אסור כמ"ש סי' תמ"ז סעיף י' מ"מ אם הפגם נתינת טעמו היה קודם הפסח מותר כמו שהביא ב"י כד"ה ומ"ש רבינו וכן התיר רש"י, בשם הנה"מ בשם סמ"ק. אמנם מה ששורין החמאה ג' ימים איני יודע מה טיבו כשלמא השרייה איכא למימר שנעשה כמ"ש בסעיף ה' בהנה"ה לענין בשר יבש, אבל שם כתב אליה רבה ס"ק כ' וז"ל העולם אומרין ששורין ג' שעות אבל ריעבר סני בשרייה היטב אפילו בחצי שעה דרעריף מהרחה ג"פ עכ"ל. ואפשר כיון דכתבו הפוסקים דרבר שאין דרכו בהרחה יש לחוש שטא ישכח ולא ידית, ע"כ עשו היכר שישרה ג' ימים קודם פסח ועסק גדול כזה ודאי לא ישכח. ובמקום שנהגו כן הנח להם דמסתמא עשו כן על פי גדול. ובחיי אדם כ' לענין בשר יבש וז"ל: והרחה תהיה עיי' שרייה קצת ולא בהעברה בעלמא ובג' מימות מחולפים ובכלי פסח עכ"ל, ועיי"ש לענין דרעבר. ובהנהגה רע"א לסי' תמ"ז סעיף ה' כ' בשם ד"מ דבענין שרייה ג"פ בג' ימים ע"ש. ואפשר דמשום זה הנהיגו שריי' ג' ימים. והנה מור' מהר"ם שיק איח סי' רט"ז אסר יין שהמחיקו בצוקקער לשחותו בפסח משום ההצוקקער עביר לטעמא, ואף שהצוקקער אינו אסור מחמת עצמו מ"מ מאחר שאסור מצד המנהג הוי כאיסור מחמת עצמו עיי"ש ראיותיו. וא"כ גם החמאה היה לנו לאסור משום רמולחין אותה במלח סתם שאינו כדוק שאסור ג"כ מצד המנהג ומלח עביר לטעמא ולא בטיל. ואפשר דמשום הכי שורין החמאה ג' ימים כדי לבטל כל טעם מלח שבו. וא"ש המנהג. ומה שפיחתו חצי שעה היינו כדי שאם ישרו בכלי חמץ שלא יהיה נכבש בתוכו ואני התרתי זה רק בשעת הרוחק מפני שראיתי כשאר מקומות נהגו לעשות חמאה בהכשר על פסח.

פ"י

כלי שנאסר מחמת תערובת משהו חמץ אי מותר לשנה הבאה עיין מה שהביא בזה בספר שרי חמר ערך חו"מ סי' ז' אות ב'. ויש להקל לאחר י"ב חרש. ואם נתערב בכלים אחרים יש לסמוך על המקילין, ובפרט שנמצא רק קצורן ויש עוד ספק ע' סי' תס"ו.

פ"ז

ש א ל ה :

אי שומשמן הוא ועוזם בל"א ואי הוי קטנית, ואי שמן שומשמן מותר בפסח.

ת ש ו ב ה :

כלתי ספק שומשמן הוא ועוזם, שזה נקרא גם בלשון ערבי אלשומשום כמ"ש מו"ה יוסף שווארץ בספרו תבואת הארץ; אכן רבני אשכנז ואונגארן ורוסלאנד הבינו ששומשמן הוא מאהן בל"א; וכן מתורגם במשניות בלשון ושארנאן אשר על כן שומשמן שריבר ממנו הרב מו"ה שניאור זלמן בס' תנ"ג כותבו על מה שאנו קורין מאהן. אכן רבני מורח יורעין היטב סיכו של שומשמן. והנה במורח מקומות מקומות יש, יש מקומות שאוכלין שמן שומשמן ולפי ערותו של הרב בעל ברכי יוסף סי' תמ"ז אות י"ד רוב המון ישראל אכלי שמן שומשמן בפסח. אכן כאשר הוגר מאיש אחד ירושלמי רובן של יושבי ירושלים מחמירין שלא לאכול. וכ' בברכי יוסף סי' תנ"ג אות ה': נוהגין בארץ העצי המחמירין שלא לאכול שמן שומשמן מחירין להרליק בו (וע' גם בספר מחזיק ברכה סי' תס"ז אות ה') ואף ריש מחמירין שלא להרליק בו עיין שו"ת לב חיים המובא בס' שרי חמר מערכת חמץ ומצה סי' א' אות ב', מ"מ לענין הרלקה בודאי יש להקל. — ולענין אי מיקרי קטניות הנה אין מכואר בפוסקים גדר מלת קטניות, רק הס"ז כתב סי' תנ"ג ס"ק א' דחררל מפני שגידולו בשרביטין הוא כקטניות. והנה כפי אשר שמעתי שומשמן אינו גרל בשרביטין אחיו ראיתי כפי' שבי"ד סי' רצ"ב סי"ג שומשמן נמנה בכלל קטניות ומדיש אחרונים דאוסרין את שמנו אפילו להרלקה מפני שמעורב בו רגן ש"מ שיש בו חשש בכקטניות, גם אין דעת הס"ז לומר דכל שאינו גרל בשרביטין אינו בכלל גזירת קטניות. ולפ"ז יש להחמיר בשומשמן בכקטניות ובפרט שרומה קצת לערשים. והנה שמן קטניות לדעת רמ"א בס' תנ"ג אסור באכילה ומותר בהרלקה, וכן דעת ש"ע של הרב וע' נשמת אדם ה' פסח שאלה ל"ב וכן יש לנהוג במקום רלית מנהג להחיר אמנם אי מותר לערב קצת שמן שומשמן לתוך קונוטבוטטער או אסור מטעם אין מבטלין איסור לכתחלה זו שאלה אחרת (ע' ט"ז סי' תרכ"ז ומנ"א סי' תמ"ז ס"ק מ"ה, ותחלת צבי בי"ד סי' פ"ד) ואין לי פנאי להאריך כעת בזה, וע' י"ד סי' רצ"ז סעיף ג': קטנית וכו' והשומשמן והפרנין (פרנין היינו מאהן וכמו שכתוב שם פפארו בלע"ז), והוא לשון הרמב"ם פ"א מה' כלאים הלכה ח'. וע' רמב"ם פ"ב דשביעית בפיה"מ שלו, וערוך ערך פרג.

(העקב): מה שבקש הג' להודיעהו איך מנהג האשכנזים בירושלים בענין שמן שומשמן בפסח וכו' ידע מר כי בזמננו נוהגין בו גם אחינו הספרדים איסור וכן מכואר בספר מנהגים (נרפס ביחד עם ספר החקנות בירושלים בראשונה שנת תר"ב, ובשניה תרמ"ג) דף ג"ו וז"ל: שמן שומשמן רוב הח"ח אשר

בירושלים אינם אוכלים אותו אבל מרליקין בו כיון ררוב ההמון אוכלים אותו ע' ברכ'י ס' חנ'ג ושיורי ברכה שם, והרב פ"ח ס' חמ"ו כח' מנהגנו לבשל בפסח בשמן וית רוקא וכו' ע"כ, וכן באמת המנהג כהיום מבלי הברל בין ערה לערה כרעת הב"ח ו"ל. ונהירנא כי זה לפני שנים עלה כרעת החכמים להחזיר שמן שומשמן בפסח ולכסוף הררו בהם כי חששו לחששת הפ"ח ו"ל בס' חנ'ג סעיף א'.

והנה בעניני י"ש בפסח יש ב' זכרות לאיסור אי מטעם חשובת מ"ב ס' ג"ח (ועי' בשו"ת הריב"ש ו"ל ס' רנ"ה ופלא שהרב לא הזכירו). ואי משום ראיית ביה בנוחן טעם כרעת מהר"ם טיקטין ו"ל מוכא בחק יעקב ס' חמ"ב ס"ק ר'. והנה משקין היוצאין משאר פירות חוץ מחירוש ויצהר אינן אלא זיעה בעלמא ועי' מסכת פסחים רף כ"ר ע"ב לפ"ו לא הבנתי למה אסרו שמן שומשמן בפסח, ודוחק לחלק בין משקין היוצאין מפירות ודגן ובין היוצאין מקטניות. והטעמים שכתבו הגאונים כ"ש לא שייכים בשמן שומשמן כמובן. ויעי' בשו"ת פני יהושע ס' ט' (נדרס בסוף הספר) שבי' כי משקין של שאר פירות נקראו משקין מדרבנן מטעם גזירה אטו חירוש ויצהר לפי זה נחא קצת. ויש לעי' עוד בזה אלא שאין כאן מקום להאריך.

והנני חוזר על הראשונות: חקרתי וררשתי וגורעתי שאמת נכון הדבר שפה ירושלים ח"ב המנהג לאסור שמן שומשמן בפסח וכן נוהגים גם אחינו הספרדים ובי"ם שקבלו עליהם את חומרת הרמ"א אשר עליו נסמכין ואחריו נמשכין האשכנזים, ומהם למרו הראשונים לעשות כן... (וע' יאהרבוך של החכם לונטץ שכתב ג"כ שבירושלים אין אוכלים שמן שומשמן).

אלעזר הלוי גרינהוט.

פ"ח.

והנה הוגר לי שנים הפרי שקורין עררנוס אין אוכלים בירושלים בפסח מפני גזירה קטניות. ובאמת פירא זה הוא מין קטנית שכן גרל בשרביט תחת הקרקע ונקרא ג"כ בחכמת הבש"אניק הילוענפ"רוכט, אמנם בקצת נשתנה משאר קטניות חרא ראינו מירדן רהיינו ראי' אוססין הפירות כגורן כרגן אלא מניחין אותן בשרביטין שלהן והשרביטין מחקשין כמו קליפי שקדים ויש להן ג"כ מראה שקדים והפירות אוכלים בארץ ישראל קלויים באש לקינוח סעודה ולמטעמים, ועוד דהפירא רומה ללוזים (האזעלניססע) ועל כן נקרא ג"כ גרים כל"א והיא רכה כאנוז ואין עושין ממנו קמח כלל רק סוחטין ממנו השמן ומה שנשאר עושין ממנו שטאָרקע, וכן א"א שיחערב בהן גרעיני דגן בשום אוסף, כי הם נשארין בשרביטין עד אשר נקלפין לסחיטת שמן. ומאחר דיש ג"כ סכרא לומר רמסקה פירות אפילו מאיסורי ראוריהא אינו אסור אלא מדרבנן, ומנהגא רא"י אינו אלא בפירא גופא, כי שם אין עושין שמן מפירות אלו, ועיקר גזירות קטניות כ"ס לא היה על פירות באלה, אשר על כן אני נוטה להחזיר השמן אם יסכימו עמי הרב רהאמבורג והרב דפאוען ואין לי פנאי להאריך כעת. ויש להוסיף על זה כי כבר הורה זקן מו"ה שר"ה זצ"ל בפפר"ם להחזיר שמן שומשמן, ואף שבשמן שומשמן שפסח המנהג בא"י ובשאר ארצות לאיסור לא מלאני לבי להחזיר, מ"ס בנירון דירן ראי' כאן הני חששות שבשמן שומשמן אין להחמיר כ"כ. אח"כ שמעתי שהגאון ריקאזנא בס' באר יצחק החזיר שמן שומשמן.

פ"ט.

בשנה זו (שנת תרע"ח) עשה הפאבריקאנט אחר תחת השנחת רב נאמן קאפפערערזאמץ גל פסח, וכל היראים לקחן מהחניות שלקחו אותה סחורה מאת הפאבריקאנט, ובפסח מצאו באיוו פאקעט של אותו קאפפערער כמה נרעיני חטה, ואסרו הרבנים אותו קאפפערער, ונשאלתי ביום א' ב' רחול המועד על הכלים שבשלו בהן קאפפערער, ואינו ידוע אם היה באותו קאפפערער נ"כ נרעיני חטה או לא, ויש בזה שעת הרחק כי אם יאסרו הכלים לפסח, יצטרכו כל הקהל לקנות כלים חדשים שהם ביוקר בעת הזאת. גם יש לחוש לזילותא רבי דינא, רהתירו מתחלה קאפפערער וגרמו ע"ז הפסד גדול לכמה עניים. וע"כ חורתי אחר צדרי היתר להחיר הכלים ואבאר טעמי. תחלה יש לברר אי הוי ספק משהו או וראי. והנה לכאורה י"ל כיון דהוחזקו הנרעינין רהא נמצאו יותר מנ' נרעינין הוי כוראי, אך כבר כ' המג"א סי' תס"ז ס"ק י"ב בשם רש"ל דרוקא גבי תולעים דמינ' קא רבו אמרינן הוחזקו ע"י ג' תולעים, אבל כנמצאו ג' נרעינין לא אמרינן הוחזקו. איכרא רה"ח השני על המג"א והביא ראיות רגם בנ' נרעינין אמרינן חוקה. אך המקור חיים י"שב רבני המג"א בטוב טעם. וכדאים הם המג"א והמקור חיים לסמוך עליהם נגד הח"י. ועוד אפי' לדעת הח"י ראמרינן הוחזקו אינו מוסכם רהוי וראי ולא ספק דבררכי תשובה סי' פ"ד פ"ק קנ"ו הביא ריעה אחת ראף דהוחזקו בחולעים הוי רק ספק. חוץ מזה יש ספק אם נחזיק ריעותא מפאקעט לפאקעט רכל פאקעט הוא ענין בפני עצמו כמו שהובא בר"ח סי' פ"ד ס"ק ע"ב בשם שו"ת טוטריר חליטאי סי' קס"א לענין פעקליך צינאריע שקנו מפאבריק אחת. וע"כ בפשיטות נוכל לומר שאין כאן אלא ספק משהו רבמים שבשול בו בוראי נחבטל בס'. והנה לענין ספק משהו יש נ"כ פלוגתא הובא בס' שרה חמר מערכת חו"מ סי' א' סוף אות ר' בשם מהר"ם שיק סי' רמ"ח ובאשל אברהם שבש"ע הקטנים לס' תמ"ז סעיף א' הביא בשם ח' בי"ד סי' קס"ג היכא רהוי ספק תערובת כ"ע מורים רשרי רהוי ספיא במידי ררכנן וכר עיי"ש. ועוד יש ספק אי נחבקה החטה, ואם לא נחבקה בחוך קאפפערער שבחוך הפאקעט יש לומר רלא נחחמץ גם בכשול כי נותנין אותו בחוך מים רותחין והוי חליטה, מכל הלין טעמי התרתי הכלים בשעת הרחק שלנו, ועצה"ט יעצתי להמתין כ"ד שעות משעת בשול האחרון כרי שיהא עוד נט"ל רמותר לדעת המחבר בדיעבר. ולענין כלים לשנה הבאה ע' סי' פ"ו. לענין קאפפערער אי שרי להשהותו בפסח לא נשאלתי.

צ'

לענין קאפפערער הנ"ל בסי' צ' נשאלתי אחר הפסח במחש"ק פ' שמיני מה דינו של קאפפערער ואחרי החקירה אצל ב' סוחרים שעומדים תחת השנחת קהל ערת ישראל נודע שאחר מהן ברק פאקעט אחר ולא מצא בו שום נרעיני ואחר מהן ברק נ"כ פאקעט אחר ומצא בו ח' נרעינין ואחרי החקירה אצל המשינח בעיר ברעסטען אמר שהוא השניח בעינא פקחא ואינו יודע האיד אפשר ישבאו הנרעינין לחוך קאפפערער, וגם הפאבריקאנט פראנק שהוא נכרי אמר שהוהיר את הפועלים שלו שלא להכניס שום מין רגן אל הפאבריק שעושין בו קאפפערער של פסח, ואח"כ חקרו אצל הקרינזאמט שמוסרין המאטעריאל לפאבריק הנ"ל, ואמר הממונה שאפשר שפועל אחר טעה פעם אחת או שחיס בסילונות והטה סלח אחר השייך לפאבריק שעושין בה קאפפערער

של כל השנה אל צר אותה הפאבריק שעשו בה הקאפפּע של פסח, ועי"ז באו הנרענין לאותה הפאבריקאט בלי אשר נודע להמשניה. ואח"כ שאלו את המסונה הנ"ל כמה פראצענט מיני רגן נוחנין לקאפפּע של כל השנה, ואמר זה אינו שוה בכל עת, ופעמים נוחנין בו אפילו 30 פראצענט. ועוד שאלו אם הרגן נשרו לפעמים במים ואמר זה אינו נעשה בשום פעם רק הרגן יבש והוסיף עוד שמטעם המלוכה נאסר לשרות הרגן זה ג' חרשים. כל זה אמר המסונה בלי ידיעה כלל שיש בה ג"מ לענין איסור והיתר וגם הוא אומן כמו קפילא דלא מרע נפשיה לשקר. והנה אף אם נפקק בנאמנות האומן מ"מ אינו אלא ספק חמץ שמא נתלחלו הנרענין, גם יש ספק אם נתבטלו בששים, וע"פ כל הנאסר להלן בוראי ליכא כוית בכרי אכילת פרס מהחמץ. והנה בנ"ד נתערב קורם הפסח ולמ"ד טעם כעיקר לאו ראורייתא מותר אם אין בו כוית בכרי אכילת פרס. והנה לפי כל הספיקות הנ"ל יש להחיר הקאפפּע לאחר הפסח, ונעשה"ט יעצתי לאנשי הקריענוקאמיוויאן שיכתבו מהפאבריקאנט שמעמידים לו כל הסחורה לחורה (צו וינער פערפֿינונג) כי הם לקחו ממנו קאפפּע של פסח ברמים יקרים יותר מקאפפּע של כל השנה, והוא נתן להם קאפפּע עם גרענין שאינו ראוי לפסח, וע"כ המקח בטל שהוא מקח טעות. אך אם הפאבריקאנט רוצה הם (אנשי הקריענוקאמיוויאן) מוכנים לקחת ממנו אותו הקאפפּע לעת עתה במחיר קאפפּע של כל השנה. ואעפ"י כן יוהירו את הקונים אותו הקאפפּע שאם ימצאו בחוכו גרענין רגן ישליכו הנרענין ושרפו אותם (יען שהם בפסח באחריות הישראל לענין זה ראילו מיגניב או מיחבר לא יחזיר לו הנכרי מעותיו, ודבר זה הוא פלוגתא בין גדולי אחרונים ע' שדה חמד מערכת חיים סי' ה' אות כ"ה. אמנם דעת הח"י בס' ח"מ סי' ר' דאף בקיבל הישראל אחריות מותר לאחר הפסח כבר נרחה מרוב האחרונים, ע' ס' ארחות חיים סי' ח"מ אות ג') ואם אולי עוד יש בו רגן טחון שאינו ניכר בוראי נתבטל. ולא רציתי להורות שישלחו את כל הקאפפּע לחורה ויקחו קאפפּע אחר, מפני שקשה למצוא קאפפּע כשר שלא נתערב בו קצת חלב. גם יהיה הפסח ע"י החילוק, ובקרב הימים לא ימצאו היהודים קאפפּע כשר.

צ"א

ש א ל ה

חבורה של קצת נכרים וישראל אחר יש לה בית מאכל ולכל אחד מבני החבורה יש לו קצת חלקים (אקציען) ויש לאל ידו למכור האקציען לכל מי שירצה ובעד כל אקציע ואקציע יקבל המחזיק בה סך מעות מרי חרש בחרשו, מה רינו ולענין חמץ בפסח (כי בוראי בבית המאכל יש כמה וכמה חמץ) כרי שלא יכשל הישראל ח"ו כאיסור ב"י וב"י. ונלע"ד שימכור הישראל האקציען שלו קורם הפסח ללוקח נכרי וכו' וכו' עכ"ל השואל.

ת ש ו ב ה :

לענין א"צ למכור האקציען אם עי"ז יהי' היוק לישראל והחורה חסה על מסוגם של ישראל, ובנ"ד ליכא שום דררא דאיסור ב"י וב"י. הנה על שאלה כזו מונחים לפני ה' תשובות סתלמירי בית המדרש שלנו שהשיבו על שאלה שנתן להם בנסיון הגדול מאת מורינו הגאון מוהר"ר עזריאל הילדעס-התימער וצ"ל וז"ל השאלה: עשיית השכר (ביערפאבריקאטיאן) השייכה

לחברה אחת (אקטיבענעוועללשאפט) ורוב ניירי החבורה (אקטיען) ביר ישראלים אך מנהלי עיקר העשייה (דירעקטארען) הם נוצרים ועושים שכר גם בפסח אם לאסור לישראלים הריוח מטעם חמץ שעבר עליו הפסח ואיך הדין אם חצי או מיעוט הניירות הם ביד ישראלים, עכ"ל שאלת מו"ר וצ"ל. והנה כל התלמידים שלנו הסכימו אחרי פלפול טובא בסברות ישרות להיתר ומו"ר וצ"ל כתב בצד התשובות רשפיר הורו. ואעתיק רק מ"ש בגליון אחד מהתשובות בסופו וז"ל: המשיב (הוא הרב דר. פערטחאוזקי) הראה בבקאותיו וחרפותו בשו"ת ראשונים ואחרונים ובפרט בפ"א (רשם הוכיח ישראל לא קנה החמץ כלל וכלל) והשובתו אמת ויציב באופן שיש להקל בהיות דק"י"ל כר"ש רחמץ שעשה"פ הוא רק מטעם קנס ומדברנן ועור יש להוסיף להקל: א) שאין לישראל חלק בעשיית השכר עצמו ואף אם ירצה לעשות ולעסוק הרשות ביד הדיירעקטארען לסלקו בע"כ. ב) שאין לישראל חלק בשכר הנעשה ואף אם יבקש ליתן לו שכר בעד חלקו בניירות הרשות ביד הדיירעקטארען ליתן לו ואין לו בנזף השכר שום דין ועסק רק מן הריוח יקח כפי חלקו. ג) הוי ל"י כדון ישראל שהלוה לעכו"ם מעות על חמצו ואין אחריות החמץ על ישראל וגם לא הרהינו אצלו. ד) הוי ל"י ספק אם ירוחו או יפסידו. ה) אין כח ביד ישראל לבטל החמץ. ו) בדברנן ק"י"ל ריש ברירה. עכ"ל מו"ר בגליון תשובה הנ"ל (והנה על מ"ש מו"ר וצ"ל באות ג' דאין אחריות החמץ על ישראל יש לנמנם ראה אחריותו עליו אם יאבד החמץ לא יקבל הישראל דיפידערנען — ועיין מקור חיים סי' ת"מ; גם על מה שכתב יש ברירה ע' מ"ש מו"ר מהר"ם שיק בשו"ת ל"י"ר סי' קנ"ו). ובגליון תשובה אחרת כתב עור מו"ר מו"ה עזריאל וצ"ל דאם רוב בעלי ניירות הם נזים בטל חלק הישראל כרוב ואף רבמנ"א סי' תמ"ו פסק רחמץ שעבר עליו הפסח צריך ששים ורק בהנאה היתר הרמ"א וגם בפחות מס' ע"י הולכת הנאה לים המלח מ"מ כמה פוסקים פליגי על זה דלא בעי ס' רק רובא ובמקום פסירא בדברנן יש לסמוך עליהם עכ"ל. ואף רמ"ר וצ"ל כתב כל זה להלכה ולא למעשה מ"מ בודאי גם במעשה היה פוסק כן, רחוקה על צדיק כזה שלא יתן מכשול לפני תלמידיו, שיפסקו כן למעשה.

חזן מזה ראיתי בשו"ת מהר"א הלוי ח"ב סי' קכ"ד שפסק בשאלה כזו שעיר אחת נמכרה לחברה באדנקרעדיטאנשטאלט והעוסקים והמפקחים שם הם נכרים אבל נזף העיר של בעלי האקציען מן האנשטאלט והרבה אקציען המה ח"י יהודים וכל ההכנסות יתחלקו בין בעלי האקציען ונמצא שם בית שעושים שם שכר ונשתהה עד לאחר הפסח הרבה שכר מאד אם יש בזה חשש משום חמץ שעבר עליו הפסח הואיל וחלק ישראל מעורב בו. והעלה להיתר וחזקו הסעמים שכתב הוא: א) שאין לבעלי האקציען שום זכות למכור החמץ או לבערו, וא"כ לא עברו בעלי האקציען על כל יראה ולא קנסום חכמים לאסור לאחר הפסח. ואין לומר כיון שהחמץ עכ"פ באחריותם שאם יאבד יגיע להם הדין היה להם למכור האקציען שלא יאבד באחריותו, מ"מ יש להיתר בניד כיון דנזף החמץ אינו של בעלי האקציען א"כ גם הבתים אשר החמץ מונח שם אינם שלהם וכנודע שאין להם שום רשות ליכנס ולהשתמש שם א"כ אף שהחמץ הוא באחריותו הו"ל כמקבל אחריות על חמצו של עכו"ם בבית העכו"ם, וע' במנ"א סי' ת"מ סק"א.

(ב) דוקא בקיבל אחריות שהיה מחויב לבערו ואם היה מבערו היה חייב רק לשלם ראוי לקונסו מפני שלא ביערו משאי"כ כאן שלא היה לו באפשרות לבער החמץ בשום אופן.

(ג) בשביל שלא מכרו האקציען לא עברו איסורא רגהי רבש"ם פסחים דף י' ע"ב נבי ככר בפי נחש הוא איבעי' אי גם בממוניה אסרחוהו רבנן ותוסי' הקשו הא מצינו דגם בממונה אסרחוהו רבנן מי"ם הא תי' מהרש"ל שם בסוב טעם דדוקא היכא ריכול לקיים המצוה בנופו אלא שאינו רוצה להסריח אסרחוהו רבנן בממוניה אבל בככר בפי נחש שאינו יכול לקיים בנופו גם ע"י מסונו פסוד, ואף רככר בפי נחש הוא איבעי' רלא איפשטא מי"ם הכריעו הר"ף והרא"ש לחלק בזה בין ביטל או לא רבביטל הוי ספק רבין ולקולא, וא"כ לענין חמץ שעבר עליו הפסח שהוא רבנן בודאי יש להקל.

(ד) עוד יש מקום להחיר בג"ד מחמת ביטול כרוב משום ירדוע ררוב האקציען הם ח"י נכרים. עכ"ר מהר"א הלוי.

והנה בג"ד יש עוד סברא להקל ריש ספק אם הריוח בא כלל מן החמץ, כי ירדוע שעיקר ריוח בית מאכל בא מן הבשר והיין שמוכרין, ואם יש מעט ריוח מן החמץ הרי בטל ברוב, ויכול הישראל לומר אני אטול חלקי מן הריוח הסותר. ועוד דהריוח הוא רק חליפי חמץ ואף לשיטת רש"י שאסור למחליף עצמו מי"ם חרא הא הוא לא החליף כאן ובתערובת בהבלעה ובספק לא גזרו, ועוד דגם כאן יכול הישראל לבטל חלקו ואף ראין ארס מבטל דבר שאינו ברשותו מי"ם הביא הפס"נ בא"א ס' חמ"א סק"ד בשם תשובות הכ"ח רבישראל שהלות לנכרי על חמצו יכול הישראל לבטל ולהפקיר אף דבר שאינו ברשותו ודבר שלא בא לעולם. איברא דהקצה"ח ס' ר"א השיג על זה מנ"י רבי"ק מי"ם בסוגיא רצנועין, אך הגאון מהרש"ם בספר ארחות חיים ריש ס' חמ"ו הביא בשם שו"ת ב"א חא"ע ס' ג' דמהני הפקר בדבר שאינו ברשותו ושם בצנועין שאני דליפטר ממעשר רבעינן הפקר לעניים ולעשירים לא מהני בכה"ג.

עוד כתב בפתחי תשובה סימן חמ"א רבישראל שהלות לנכרי על חמצו אי"צ לזה ריכול לבטל ולהפקיר השעבוד שיש לו על חמץ זה וממילא נשאר ביד העכרים. וא"כ ה"נ בג"ד ריש לו לישראל רק שיעבוד על המעות הריוח יפקיר השיעבוד וזה וראי מהני כיון ריש עוד הרבה צדין להיתירא, ואי"צ למכור האקציען, אם יגיע לו קצת הפסד בדבר, רק אם בלא"ה מוכר חמץ וימכור אקציען אלו עם החמץ באופן שאין לו הפסד בדבר מהיות טוב וכי'.

עוד יש להוסיף כאן דהעוסק בבית מאכל לקנות ולמכור החמץ הוא גכרי ואין שליחות לנכרי ואף לשיטות הסוכרים יש שליחות לנכרי לחומרא (ע' י"ד ס' קס"ט ס"י) מי"ם בתב רע"א בהנהות לא"ח ס' ת"ן ס"ו בשם בעל פורת יוסף אמר לנכרי בפסח לקנות לו חמץ וקנה לו י"ל אף להפוסקים יש שליחות לנכרי לחומרא מי"ם הוי רק רבנן ומותר אחר הפסח עכ"ר ומכש"כ כאן שלא אמר לו כלל לקנות ולמכור החמץ בפסח, והוא עושה ארעתא רנפשיה (מי"ם יש לפקפק ראפשר דהנכרי מיקרי פועל שלו). וע' שואל ומשיב מי"ן ח"ג ס' ל' דהגיה דהא ריש שליחות לנכרי לחומרא הוא רק ברכיח כמי"ם בש"ס בכ"ס דף ע"א.

צ"ב

ש א ל ה :

אחר היה בע"פ בדרך ושכח למכור את חמצו עד כ' שעות אחר חצות ואז מכרו והיה בחנותו חמץ וראי בנזן נורעלן וכדומה וסולת וגרינקערן וכמה מיני קסניות ואורז, והוא הפסד מרובה.

ת ש ו ב ה :

הנה הנזכר מה"ר"ת סי' ס"ג העלה דאם קנה הנכרי במשיכה לביתו שוב אין הישראל עובר בכל יראה וכן אם מכר לנכרי החמץ עם החרר ובא הנכרי לאותו חדר שהחמץ בתוכו או בצרו או זכה החרר החמץ לנכרי והרי הוא מותר לאחר הפסח. אך אם היהודי הלך אצל הנכרי ומכר לו שם החמץ עם החרר והקנה לו החרר בכסף או בשטר עם החמץ שבתוכו והנכרי לא בא כלל לאותו בית שהחמץ בתוכו או לא זכה הנכרי בחמץ כלל, ועבר על כ"י ואסור החמץ עייש"ה, וע' בשרה חסד מערכת חמץ ומצה סי' ח' אות ח' שהביא כמה גדולים שהחמירו אף שמשך הנכרי לביתו ובשורת בית אפרים סי' ל"ד הביא משורת פנ"י שמסופק בזה אבל כיון שכל גדולי אחרונים כתבו להקל בזה אם זכה הנכרי עפ"י הדין בחמץ וראי שיש לסמוך עליהם בפרט באיסור דרבנן. ובס' ראשית בכורים דף י"א ע"ב הביא שר"ת נזכר דכל שבא החמץ לרשות הנכרי לא עבר חו על כ"י וכתב שכן רעת הפרי מגדים באש"ל אברהם סי' חמ"ג סק"ו ואם כן המוכר אחר חצות במשיכה או הנכרה לנכרי בדיעבד שלא שאל ע"ז ועתה בא לשאול אין מורין לו לבעור ומותר לישראל אחר הפסח, ומ"מ המקריח ריש סי' ת"ט וח"ס סי' קי"ד נראה לפליגי בכל זה. ואם לא קנה הנכרי אלא בקנין מסלסלי אנב קרקע ולא היה עומד בצד החרר כ' הנזכר שם רלא מהני אחר ומנו רבהפקר לא מהני אנב, והקצות החשן סי' ער"ה סי"ג העלה דגם הפקר נקנה כאנב, והנתיבות המשפט שם סק"א וס' ר"ב סק"ב פוסק כנזכר. ועיין בשואל ומשיב מהרורא ג' חלק א' סי' ק"א—

ולענין הסלת הח"ס סי' קי"ד החמיר דלתיחה הוי ספק חמץ גמור ופשיטא לי דסלת שעבר עליו הפסח אסור בהנאה (וע' מג"א סי' תנ"ג סק"ח וא"ר שם סק"ב). אמנם בחשובה מאהבה סי' ק"פ רעתו להקל בגרושען ובסלת עיי"ש (וע' שרה חסד סי' ח' אות כ"ד). והפמ"ג סי' חמ"ג מחמיר ג"כ בלתיחה שלנו. ובחשו' מיר מהר"ם שיק סי' רל"ו (ועי' סי' רס"ו) כ' ששמע שבראשית פמ"ה לענין אין לוחתין שהוא חקר ודרש שהרבה מהן לוחתין. ובשורת אבן יקרה סי' כ"ג כ' שחקר שמנהג סוחני קמח בזה"ל רובא ררובא אין לוחתין וביחוד בחטים הנטחנים ברחים הקיטור ומלאכותיים (ראמפ"ה וקונסומיהלען) אין דרך ללחות כלל. וא"כ יש לחקור אחר מנהג המקום אם רוב אין לוחתין יש להקל נבי הסלת. — ולענין גרינקערן שמעתי שאין שופכין עליהן מים כלל, אלא חמיר הם במקום יבש, ואם כן הוא אין בהם חשש חימוץ.

ולענין החמץ וראי די לנו אם נקל כנזכר ונחיר אם משך הנכרי לביתו או שעמד בצד החרר בשעה שמכרו לו החמץ אנב החרר, וגם לא ימכור לאחר הפסח אלא לנכרי רבוה יש לנו סניף בשיטת בעל העטור (הובא בסור סי' חמ"ח) דאם ביטל מותר בהנאה לאחר הפסח, ומסתמא ביטל כל חמצו. — ואם לא מכר אלא כאנב והנכרי לא עמד בצד החרר, יש להחמיר לבעור החמץ הוראי. ואם הרבה לוחתין גם הסלת יש לבעור כח"ס סי' קי"ד.

צ"ג.

ש א ל ה :

ע"ר שן תוחבות (קונוטצאָהנע) מה לעשות בפסח?

ת ש ו ב ה :

ו"ל שרית מי באר סי' כ"ד ע"ר שאלתו בשן תוחבת שאוכלים בהם מאכלי חלב ומאכלי בשר והקאלינטשאק (קויטשוק?) אשר מעמידים בהם השניים מתרכך ע"י חמים אם מותר לאכול עכ"ר. הנה לא שמעתי בשום פעם שיאכלו בשניים האלו ואף שיאכלו עמם המה עצמות יבשים ושניים ואינם בולעים כלל ואין חילוק מהשניים האחרים... והקאלינטשאק אינו מתרכך רק כשמיניחין אותו בחמין אבל לא כמה שאוכל ואין להאריך בזה יאכלו עניים עכ"ל. ובספר ארחות חיים סי' תנ"א סעיף ח' מביא בשם ס' שרה חמר מערכת חמץ ומצה סי' ר' אות כ"ד ע"ר שן תוחבת עשוי מכסף או מעצם ובכל ימות השנה אוכל בו אם יש לחוש שנבלע בו ממאכלי חמץ להצריכו הנעלה להשתמש בו בפסח וכ' בשם ס' בית האוצר רסני בשפשוף בלא הנעלה כמו שעושה בשן הסבני ורב אחר רוצה להתחמיר להצריכם הנעלה בע"פ כיון שאין בזה הוצאה מרובה ולמה ירע משאר כלי כסף שמגעילים והרב המחבר שם השיב על דבריו ע"כ. וספר זה אין אחי אמנם נ"ל כיון שהשניים נפסדים ע"י הנעלה אין להתחמיר ויש לסמוך על המקילין.

צ"ד.

לענין כלי ברזל המצופים בפנים בהתיך שקורין עמאיליערס מו"ר מהר"ם שיק א"ח סי' רל"ח מחמיר שלא להתירן בהנעלה ג' פעמים אפילו מאיסור להיתר וכ"ש מחמץ לפסח וע' ח"ד סי' ק"א וע' כ"ס י"ד סי' פ'. ובערוך השלחן י"ד סי' קכ"א אות כ"ז מחיר ע"י הנעלה ג"פ מאיסור להיתר וע' מה שהביא בס' ארחות חיים סי' תנ"א אות ל"ו בשם השרה חמר, וע' בערוך השלחן א"ח סי' תנ"א אות ו' שמתיר גם מחמץ למצה ע"י הסקה שממלאים הקדרה באפר ונותנים אותה אצל דופני התנור ומסיקים התנור בעצים הרבה והקדרות עומרים מעל"ע או יותר בתנור עד שיצטננו והלבון הוא כמו כבבשן עיי"ש. אמנם עיין בדרכי תשובה סי' קכ"א ס"ק כ' שהביא ככאן הרבה תשובות אחרונים מחמירין ומקילין. ולענ"ד יש לנהוג כמנהג דק"ק מונקאטש שהביא שם, דאם נאסרה הכלי באיסור תורה יש ללבן באופן שנאמר לעיל משום ערוך השלחן או שיכפה הכלי על פיה ויסיק התנור ויניחנו עד שיצטנן. אבל באיסור דרבנן או בספק, או בכליעה מועטת יש להתיר ע"י הנעלה.

צ"ה.

ש א ל ה :

מאי לערות שומן לאחר הפסח מכלי ראשון של פסח לכלי חמץ?

ת ש ו ב ה :

לענין לערות מכלי פסח לכלי חמץ עיין סי' תמ"ד באל"י רבה ובפמ"ג ושרי חמר והאריך בזה בא"ר סי' תנ"א ס"ק מ', ונ"ל דלאחר הפסח בוראי צדקו דברי הס"ז סוף סי' תנ"ב, כיון שהכלי חמץ כבר פגום וגם הכלי פסח אינו משתמש בו אלא בפסח הבא שכבר נפגם המשהו של הריח.

צ"ו

לענין הנעלה בשאר משקין חוץ ממים ע' א"ח סי' תנ"ב סעיף ה' ואחרונים שם ריש להחזיר בדיעבד, ונ"ל רבשעת הרחק וא"א בענין אחר בדיעבד רמי.

צ"ז

ש א ל ה :

בענין שמן זית לפסח הבע"ל הנה המנ"א סי' תנ"ג סק"ב החזיר והרגול מרכבה השיג עליו ובחשובה מאהבה ח"א סי' י' כ' שרכרי רגול מרכבה צריכים עיון, ואף שמסמ"ס וכ' יש להחמיר מ"מ בזמן הזה שעת הרחק יש סברא להקל.

ת ש ו ב ה :

גם בשאלת יעב"ץ סי' ס"ה (מחלק ב') מחזיר שמן זית אך יש ללקחו חמיר מחבית מלאה ובכלי מוכשר ל"ט ופשיטא שלפיכך מצריך ללקחו מחבית מלאה רחיש רילמא נפל פירור חמץ לחוד החבית שמוכרין ממנה מעט מעט ובספר שרה חמר מערכת חמץ ומצה סי' ר' אות ט' מביא בשם ש"ח בית שלמה חזיר סי' קע"ז שנראה שהוא ג"כ מחזיר ובעל שרה חמר מסיק להחזיר עפ"י מ"ש הרשב"ץ בחלק ג' סי' רנ"ח דלכלים של נכרים אין לחוש בפסח כמו שאין לחוש שיתן בכל השנה רסתם כליהם אינן ב"י ולתערובת חמץ בעין אין לחוש ראוויק ריעותא לא מחזיקין וכן הנאונים וז"ל הורו שהחמאה והשמן והרבש כמו שהם ניקחים מן הנכרים כל השנה כן הם מותרים בפסח. ואף שאנו אוסרים נטלי"פ בפסח כמבואר בס"י חמ"ז סעיף י' גם כ' המנ"א סי' חמ"ז ס"ק כ"ג דלענין חמץ ל"א סתם כלים אינן ב"י מ"מ יש להחזיר כאן חרא ראין דרך לחת חמץ בכלי שמן זית ועוד דזה חפנם נתינת טעמו היה קורם הפסח, ובשעת הרחק יש לסמוך אמתיקין, רק אם אפשר יש ליקח מחבית מלאה.

צ"ח

מיר בשו"ת מהר"ם שיק חא"ח סי' רמ"א העלה דברבר שאינו אסור אלא מטעם סנהגא מותר לחולה בכל הנוף אף שאין בו סכנה. ועפ"י התרתי לחולה בררמקאטארה שאינו אוכל רק אורו לאכול אורו בפסח רק שעשה ע"י חליטה דהיינו שיתן האורו לחוד מים רוחצין ויבשלנו כך, ובפרט שיש לחוש דע"י שינוי מזונות החולה יבוא ח"ו לידי סכנה, ומי יקבל אחריות בזה.

ק"ט

ש א ל ה :

אופה יהורי רוצה לחקן חנור לאפות בו מצות והחנור כוער חמיר כאש ועומד כאותו החרר שעושין שם המצות, והחנור גדול מאד ויש לחוש שיתן חום הרבה. גם אין למנוע שנם המים שלשין בו יעמדו כאותו חרר, והאופה רוצה לפתוח החלונות כדי שיצא החום, איך הוא הריף.

ת ש ו ב ה :

כתב הרו"ש סי' תנ"ט סעיף ו' לא יחקרב ללוש אצל פי החנור מפני חום החנור שמחמם העיסה אבל מאחוריו ומצדיו מותר ללוש בר"א בחנור שאופין בו שהוא עשוי מלבנים עבים ואין חומו שולט חוץ לרפנותיו אבל

תנור בית החורף שהוסק אין ללש בסמוך לו מכל צדין ואף ברחוק ממנו אם מרגישין שם חום ההסקה אין ללש באותו בית עד שיפתח הרלת והחלונות שיצא החום, לפיכך נכון שלא להסיק תנור בית החורף בו ביום, וע' חק יעקב ס"ק ס'. וע' ח"ס אח"ע ח"ב סוף ס' קנ"ג דאוסר להשים מים בחדר סגור שקיר אחד שלו הוא כותל מהתנור ויש פוסקים מחמירין יותר וכ' הפמ"ג במ"ו ס' נ"ט סק"א דטוב לאפות בחדר אחר ולא בחדר שעושין בו המצות ע"ש. והנה בס' נ"ט אוסר הש"ע ללש בחלון פתוח, אך הח"י מתיר מן הצד של חלון. והנה בג"ד מן הצד של חלון הוא חום התנור וכןגד החלון ביום המעונן הוא חום השמש, וא"כ ממנ"פ אסור ללש באותו חדר אם יש בו חום כ"כ שהעיסה יכולה לחמם ומה מהני פתיחת החלון אם האש בווער, ותחת החום היוצא יבוא חום אחר וגם חום השמש, ועכ"פ לכתחלה אין לעשות כן, ואם בריעבר יבוא מעשה כזה לפנינו צריך עיון, אך לכתחלה לתקן כן לית דין ולית דין, ורק אם אף בשעה שבווער התנור אין חום בחדר כמו בחדר שהוחם בבית החורף יש מקום להתיר עפ"י הח"י, ומ"מ אין רוח חכמים נוחה מזה כי נידון דירן כנראה הוא שהתנור יחמם כל הבית והיו כתנור בית החורף.

ק.

כ' ביצועות יעקב ח"ר ס' שכ"ו שאין לצרף לחלה מצה שמורה משעת קצירה עם מצה שאינה שמורה כיון שמקפיד שלא לערבן וע"כ טוב שיקחו חלה ממצות שמורות קודם שיסכרו אותן, שהיחיד אינו קונה רק ו' מצות וזה אינו כשיעור ליקח מהם חלה בפני עצמן.

ק"א.

ע' ארחות חיים ס' תס"ו אות י"ח בשם שו"ת בית היוצר שבעל נפש לא ישתמש שום פלפול בער בפסח מפני שמויפין אותו. וכן הביא שם בשם ספר מאורי אור דמויפין בוסנינו פלפלין בעשיית עיסה (וזה היה עוד בשנת תקפ"ו) ובא"ח שם סוף אות כ' כתב אלו מיני בשמים שאוכלין במדינת בעהמקען: פלפל וננביל קנה בושם ציטס, ע' שו"ת מהרא"ף ח"א ס' קכ"ט.

ק"ב.

חליטה לשמור מחמץ רוקא לתת ברותחין מרותחין בכלי ראשון אבל לא בעירו עליו רותחין, ע' ח"ס ס' קל"ח וארחות חיים לס' תנ"ר אות ד'. ולפ"ו מה שהביא בשרה חסד מערכת ח"ר ס' ו' אות א' בשם חשק שלמה אינו מרויק. איברא דבפסחים ל"ו ע"ב איתא רחליטה היינו מוגלשין ע"ג קמח (וע"ש מ"ש התוס' לענין תחאה נבר), וכן ברא"ש פ' כ"ש ס' כ' איתא וז"ל: כ' רב שרירא ז"ל אע"פ שחלוט אין בא לירי חימוץ ומוגלשין ע"ג קמח היא החולטות, הרי ררב שרירא סובר דגם לענין חימוץ מוגלשין ע"ג קמח חולטת והובא בסור ס' תס"א וכן כ' בעל העיסור עשרת הרבירות מצה וסרור וכן כ' ר' ירוחם נח"ב ה' חלק ה' בשם ר' שרירא ור' האי (דלא כח"ס ס' קל"ח דרוקא לענין חלה נאמר) וכבר תמה ע"ז חרש"ש הא קי"ל תחאה נבר. ונראה לענין דלענין חליטה אין צריך רק שיהא מצמת, כי חלט הוראתו מצמת תרגום לצמיתות הוא לחלוטין. ואף שתחאה נבר מ"מ גם עילאה מצמת. ולפ"ו נ"ל רכש"כ תחאה. ואף שלעניות דעתי גם מוגלשין ע"ג

קמח חולט, מ"ט אני מכטל דעתי מפני דעת הח"ס, ובפרט שכן כתב ג"כ ח"י ריש סי' חס"ה, אף שלא כ' בפירוש ולא מחני אם מטיל רוחחין לתוך שעורים וע' סי' קי"ג.

קי"ג

בסמ"ק רפ"ט קרימונה קי"א ע"ב איתא, על הפולים שלא לבשלם בפסח כי אם במים רוחחין מחחילת נתינתן בקדרה ועי"ש מ"ש עור. וכ' בשבלי לקט השלם צד 178 בשם רש"י צריך להכניס הסוכין במים הרוחחין כשהן בכלי על האור וכל שעה ממרס הסוכין במים הרוחחין כשהן בכלי על האור ובענן זה הוא מותר אבל יותר שלא יערה המים על הסוכין מן יחסיץ. ירושלמי בין חסין לתוך מורסן בין מורסן לתוך חסין אסור, והאירנא רשרו רבנן מסתיבתא ראינן אנו בקיאתן בחליטה בכל ענין אסור עכ"ל. וכיחזא כזה כתוב במחזור ויטרי צד 262 וזה דעת הח"ס.

קי"ד

לענין הצוקקער בפסח הכל ערוך בספר שרה חמר מערכת חמץ ומצה סי' ג' אות י"ט. ואם אין לו ספר זה יענין עכ"פ בשו"ת כ"ס א"ח סי' פ"ז וע' ספר ערוך השלחן סי' חס"ז סעיף ט"ז.

קי"ה

כתב בשו"ת סי' תנ"א סעיף י"ח בשם שאילת יעב"ץ ח"ב סי' קנ"א קא"פ שנקלה באכזב בלחי מוכשר יש להקל להשתמש ממנו בפסח, וכ"כ הח"א כלל קכ"ה סעיף כ"ד בפשיטות עי"ש. אך יש לברוק יפה קודם הסחינה אולי יש בו חסה או שעורה ע' א"א סי' חס"ז סי"ק י"ח.

קי"ז

לענין צינאָרעטטען ומאכאָק בפסח כבר האריכו למענינחם בספרי המאספים להביא ריעות מחמירין ומקילין ע' בספר ארחות חיים לסי' חס"ז אות כ"א ובספר שרי חמר מערכת ח"ס סי' א' אות ג' וי"ט. וכנראה רבו המקילין מפני שהחמץ שיכול להיות ברכוק חנייר נפסל מאכילת הכלב ואינו בעין והוא פחות מכשיעור, ועוד שהוא ספק אם מרבקין ברעקוסרין שהוא סמעהל שטאָרקע או מקאָרטאָפּעלשטאָרקע. ומ"ש מנ"א סי' חס"ז סי"ק י' רטאכאק שורין אותו בשכר לפי מה ששמע מיר מהר"ם שיק (סי' רמ"ב) כונתו על שנופלטאָכאק ומבואר באריכות בארחות חיים שם עי"ש.

קי"ז

ש א ל ה :

אם יש ממש כמה שאומרים קצת אנשים שמותר ליקח צוקקער לפסח משק הרש או מתיבה חרשה (ויש מחירים לעצמם חלק הראשי בהוטצוקקער).

ת ש ו ב ה :

בשרה חמר מערכת חמץ ומצה סי' ג' אות י"ט בסופו מביא בשם בית מאיר דבהוטצוקקער אין שום חשש, אך הוא נמנע להתיר להדיא משום דחשש לרבירים הסותרים ואחרים נהגו בו איסור, וכתב וי"ל והנחתו במנהגם

אבל באמת אינו אלא מנהג בטעות כי הרורות שלפנינו לא היו בקיאים במעשהו עכ"ל. וכ"כ בערוך השלחן: צוקקער כפי הירוע לנו עשייתם בזמן הוה אין בו שום חשש חימתן. ומ"מ כתב אח"כ וו"ל: מ"מ ררך ליהדר על פסח צוקקער הנעשה לפסח ע"פ השנחת ח"ח המשנית בהפאבריק ונותן עליהם הכשר עכ"ל בסי' תס"ו סעיף ט"ו. ומ"מ בשרה חמר שם מביא הרבה מחמירים.

ק"ח

כתב לי הרב מ"ה אלחנן גומפערץ נ"י מק"ק האמבורג רבשנה זו קשה לקיים מה שכתבו ט"ו ומנ"א בסי' תצ"ג לאחר תפילת ערבית בליל ראשון של שבועות או לכה"פ הקירוש עד צה"כ, רמאחר שאין אנו מקיימין חמימות בתחלת הספירה כמ"ש הר"ן סוף פסחים והט"ו בסי' תפ"ט ס"ק ה' אין להקפיד גם על חמימות בסוף הספירה שלא נזכר בש"ס ובראשונים.—

וכתבתי לו רכון לרעת הגאון יעב"ץ שהוא בספרו מור וקציעה סי' תפ"ט מקפיד על חמימות בתחילה. ולענין בסוף כתב בסידורו בית יעקב שהוא רקרוק קלוש מהאחרונים, ואף מאן רחש לזה ריו שימתין בסעודה עד צה"כ ובתפלה מוטב שיוסיף מחול על הקורש. וקשה אמאי לא נילף סוף ספירה מתחילת ספירה רבעי חמימות. וי"ל דהנה ימי ספירה יש להם קצת קרושה כמו שהביא ב"י בסי' רצ"ג בשם ר' האי גאון וע' ר' ירוחם שהביא ג"כ רברי גאון, וע' רמב"ן על ויקרא כ"ג ל"ו שימי הספירה הם כחול המועד, וכיון שכן בתחילת הספירה הימים יש להם כ' קרושות קרושת הספירה וקרושת חול המועד, ואם אינו סופר מיד בערב מנרע קרושת הספירה ממקצת היום, משא"כ בסוף הספירה אם מקבל י"ט קורס צה"כ הרי מוסיף על קרושה נרות ליום הספירה קרושת י"ט, בזה וראי אינו מחסר החמימות של יום הספירה ריש בכלל מאתים מנה. ומ"מ כיון דהאחרונים קפרי אחמימות רבסוף, אמרתי רמי שקשה לו להמתין ימתין לכה"פ עד בין השמשות שהוא לרעת הצב"א בספרו ברית אברהם הוצאה ב' צד 131 לאחר תחלת שקיעת החמה (בשנה שלפנינו בשעה 9,20) כי ספירה בזה"ו ררבנן וספק ררבנן להקל וחשוב ביה"ש כלילה. והראה לי הרב מ"ה אלחנן הנ"ל שכתוב בספר יוסף אומץ וו"ל (בסי' תת"נ) אכן באמת לא ראיתי רבנן קשישי בעלי מעשה אשר בארץ אשכנז רעברי הכי (להמתין עד צאת הכוכבים)... לכן נ"ל רחמנא לבא בעי וא' המרבה וא' הממעט ובלבר שיכוין לבו לשמים ומותר לעשות קירוש בין השמשות עכ"ל. וזה כמו שכתבתי.

ק"ט

ומה ששאל מ"כ אם יש לו ערין רין ספק בן א"י הנה וראי לרעת הררכ"ו שהביא המ"א בסי' תצ"ו ולרעת בעל ערוך השלחן שם כבר יש לו רין בן חו"ל. אמנם הפרי"ח בסי' תצ"ו ר"ה וראיתי להררכ"ו חולק על הררכ"ו ולפי מה דמסיק יש למי"כ עוד רין בן א"י. וכיון שער הנה נהג מסדר אשר סידר לו הה"ג דוארשוניא גם עתה נכון לנהוג כן (לקמן סי' קי"א) ומה שמסופק כיצד יעשה במו"ש של יום א' ביקנה"ן, הנה לעני"ד יוצא אם שומע מאחר יקנה"ו אף שהוא אמר המבדיל בין קרש לקרש ולכני א"י צ"ל בין קרש לחול. דהנה בשאלה יעב"ץ ח"א סי' קס"ח משיב על הרב ר' משה חניו שהביא בספרו לקט הקמח ריש הלכות שבת מעשה רפלארענציא וס"ל רבן

א"י שמתגורר בחו"ל צריך להכביל על הכוס במצאי י"ט הראשון, והיעב"ץ חולק עליו וכתב דא"צ להכביל דהא עדיין אסור במלאכה, ויבדיל כסוף יום שני כבני חו"ל, עיי"ש שהאר"י להשיג על הרמ"ח. וא"כ מ"כ יוצא בהמכביל בין קרש לקרש מטעם ספיק ספיקא, ספק שמא הוא כבן חו"ל כרעה הררבי"ו, ואח"ל שהוא כבן א"י כרעה הפר"ח, אכתי שמא הלכה כרעה היעב"ץ רגם בן א"י המתגורר בחו"ל א"צ להכביל כסוף יום א' רי"ט משום דאסור במלאכה אף ביום ב', וא"כ לדרידיה צ"ל המכביל בין קרש לקרש. ואפשר דאפילו מאן דלית ליה כיעב"ץ, מ"מ כיון דעכ"פ מורה דאסור במלאכה ביום ב', א"כ נוהג בו קצת קדושה, ויכול לומר המכביל בין קרש לקרש.

ק"י

העחק חשוכה ה' חיים יעקב בן ר' נפחלי זילבערבערג רב דק"ק ווארשוי להרב דר. משה אויערבאך נ"י בדבר שאלתו הא"ך ינהג ביר"ט שני (של פסח): ידע כבודו כי דינו הוא בספיקא דדינא אם הוא כעת כבני א"י או בני חו"ל לכן צריך ככל רבך ודבר לצאת ידי הספק לכאן ולכאן. ואבאר לו בזה הסדר הנהגה — ואי"ה עוד חזון למועד.

(1) ליל (יום) ב' של פסח.

(א) בחפלת ערבית יכול לומר ופרוס עלינו וכו' הפורס סכת שלו ויחפלו שם"ע של חול ויאמר אתה חוננתנו ויעלה ויבא.

(ב) יעשה הסדר ויאכל מצה ומרור וארבע כוסות וספור יציאת מצרים הכל כמו בני חו"ל — רק הברכות לא יברך בעצמו רק חבירו יוציאנו היינו (א) קידוש ושהחיינו, (ב) ברכה אשר נאלנו, (ג) על אכילת מצה, (ד) על אכילת מרור, (ה) ברכה של אחר ההלל היינו ברכה ישחבך ויכול לומר בעצמו גם ישחבך עד מעתה ועד עולם ומן ברוך אתה וכו' יוציאנו חבירו.

שחרית ותפלין:

(ג) תפלת שחרית יתפלל כמו בחוה"מ, היינו שם"ע של חול ויעלה ויבא וקורם ישחבך יאמר נשמת כמו ב"ט, וגם המזמורים של שבת שבפסוקי דזמרה קורם יהי כבוד כמנהג, וע"ד תפלין חלוי בזה אם מנהג מקומו כפתח חקוה שלא להניח תפלין בחוה"מ, לא יניח גם היום, ואם מנהג מקומו להניח תפלין בחוה"מ יניח תפלין בכיתו בלא ברכה ויחפלו שחרית (בק"ש ושם"ע) בחפלין ביחידות.

הלל והקריאה ומוסף:

(ד) צריך לגמור את ההלל. בקריאת התורה נכון שלא יקראוהו היום לחמישי ומפטיר. במוסף יחזיל ובחדש הראשון כמו ביום א' כרי שלא לשנות במקום שאין צורך.

מנחה ומעריב והכרלה:

(ה) במנחה יאמר אשרי וכו' לציון ומתפלל ש"ע של חול ויאמר יעלה ויבא. כמעריב של חוה"מ יאמר אתה חוננתנו ויעלה ויבא, הכרלה ישמע מאחר — אך מפני שבשנה זו חל ג' של פסח בשבת אין ג"מ בזה.

חוקים:

(1) בחוקים אם המנהג במקומו כפתח תקוה שלא להניח תפלין בחו"ה וכבר עמלויא המנהג להניח יתפלל שחרית בביתו בלא תפלין ביחידות עד הלל.
(2) אחרון של פסח.

ערכית:

(א) בתפלת ערכית יכול לומר הפורס סכת שלו ויתפלל שמ"ע של חול ויאמר אתה חוננתנו ויאמר יעלה ויבא רק יוהר מאד שלא לומר תיבת הוה ביום חג המצות הוה רק ביום חג המצות, זכרנו וכו', ואם שכח ואמר מלת הוה אז אם נזכר קודם שאמר השם מברכת המחזיר וכו' יחזור ויתחיל מרצה כו' אך אם לא נזכר עד אחר שאמר השם לא יחזור.
(ב) קידוש ישמע מאחר.

(ג) בברכת המזון יאמר יעלה ויבא ולא יאמר הוה כנ"ל, ואם אמר הוה ונזכר קודם שאמר השם מכונה ירושלים יחזור לרחם נא כו' ויעלה ויבא בלא מלת הוה. ואם נזכר אחר שאמר השם לא יחזור.
שחרית ותפלין.

(ד) בשחרית יניח תפלין בלא ברכה ויתפלל בביתו ביחידות ויאמר למנצח ונשמת ויתפלל שמ"ע של חול ויאמר יעלה ויבא ולא יאמר הוה כנ"ל.

הלל קה"ת ומוסף:

(ה) אחר כך ילך לביהמ"ד ויאמר הלל בלא ברכה ויוכל לשמוע הברכות מאחר, בקה"ת נכון שלא יקראוהו לעלות לתורה היום. מוסף לא יתפלל, רק יכוין לצאת בתפלת הש"ץ, ויאמר להש"ץ שיכוין להוציא. בשעת הרוקן לא יאמר התפלות הנרפסים בסוף כל פסוק, ומכש"כ שלא לומר הפסוקים הנרפסים מצל כל תיבה.

סנהה:

(1) בתפלת מנחה יאמר אשרי ובא לציון ויתפלל ש"ע של חול ויאמר יעלה ויבא ולא יאמר הוה כנ"ל.

מעריב והכרלה:

(1) במעריב של חול יאמר אתה חוננתנו והכרלה ישמע מאחר.

ק"א

שאלה:

בחשעה באב שחל להיות בשבת אי יש איסור ללמוד ערב שבת אחר חצות.

תשובה:

לענ"ד פשיטא שאין כאן איסור לא מיבעי' למאן דס"ל כס"י תקנ"ג רבשבת עצמו אין איסור אלא אחר חצות משום רשבת זה דין ערב חשעה באב יש לו א"כ כדוראי יום שלפניו אין דינו כערב חשעה באב אלא כיום שלפני עתי"ב ומוחר ללמוד, אלא אפילו למאן דס"ל רבשבת זה כל היום אסור ללמוד וא"כ לענין לימוד יש לו דין חשעה באב והיה מקום לומר דערב

שבת רין ערב חשעה באב יש לו, מ"מ כיון דכל עצמו שאסור ללמוד בעת"כ אחר חצות הוא רק מנהגא בעלמא אין להחמיר כלל בערב שבת, כיון רשבת אין לו רין ת"כ לכל מילי. ועיין ח"ס סי' קנ"ו דסעמא ראיין לומרין עת"כ אחר חצות הוא משום שמחשבתו והרהורו ממה שלמד ביום עריין עמו כלילה (ועי'נ כ"ס ס"ס ק"א). גם לפי טעם זה אין להחמיר כלל בע"ש שלפני ת"כ. וראיתי ברגול מרבכה שהביא ראייה דרס"א מתיר בת"כ שחל להיות בשבת ללמוד קודם חצות דאליכ היה לו לכתוב שלא לומר כליל שבת במה מדליקין וכתב עליו בשערי תשובה סי' תקנ"ג ויש לדחות דבע"ש נוהגין בהרכה מקומות להתפלל מבעוד יום עכ"ל. עכ"פ מוכח מזה דלית רין ולית דין שאסור ללמוד בע"ש אחר חצות.

קי"ב

ראיתי בספר ארחות חיים לס' תקנ"ט בשם הגאון מהרש"ם אברק"ק ברעזאן שהביא בשם תשובת דרכי נועם שיש לאסור לעשן סאכאק בת"כ מפני חלול השם שהעכו"ם אוסרים העישון ביום תעניתם, ועי'נ כתב המרש"ם ולעז"ר ארבה אם העכו"ם נוהגין בזה יש איסור בחקותיהם לא תלכו כמ"ש בס' תקפ"א ס"ב בהג"ה עכ"ל. ואני חסה מה יענה לדברי המג"א סי' רס"ד סק"ח שאוסר לבנות ביהכ"נ בשבת משום חלול השם מפני שהעכו"ם אין מניחין לשום אדם לעשות מלאכת פרהסיא ביום חגם עי"ש והשתא מי יאמר דארברה יש בזה איסור משום בחוקותיהם לא תלכו. ועי' צריך לחלק בין נידון דירן להאי רס" תקפ"א דרשם אנו נוהגין חוק חדש להתענות בערב יר"ס וזה הוא חוק העכו"ם בודאי יש בזה משום בחוקותיהם לא תלכו, אבל השכיחה בשבת אינו חוק חדש שחדשנו כי אם הוא מצות השם שצונו בתורתו, ורק על אופן השכיחה אנו רגין ובוה כתב המג"א שפיר שצריכין אנו להחמיר באופן השכיחה לכה"פ כמו שמחמירין העכו"ם בשכיחה ביום חגם ואי אנו מקילין יותר מהם איכא חילול השם. ולפי' שפיר כתב בעל דרכי נועם גם כאן בת"כ דהתענית אינו חוקת עכו"ם רזה היא מצוה שצונו חז"ל, ורק על אופן התענית אנו רגין, וכיון שהעכו"ם ביום תעניתם נמנעים ג"כ מלעשן אנו צריכין להחמיר ג"כ בעשן, ואליה איכא חלול השם.

קי"ג

א"ך רינים, וסי' א"ך טוב, ועוד ב' רינים מעבר לר"ה. למען לא יהי' חלוק בפסקי רינים של רייני ערת ישראל הסכימו יחד לפסוק הני פסקי רינים:
(א') יאהרצייט בארר בחדש עבור יעשה בארר שני חוץ ממי שהוא בר הכי ורוצה להתענות ב' פעמים בראשון ובשני.
(ב') ו' ארר התקון של חברה קדישא יהי' בשנת העבור בארר ראשון.
(ג') יאהרצייט יהי' תמיד ביום המיתה אף בשנה ראשונה ואף שחקבורה היתה ג' ימים אחר המיתה.
(ד') נתיסר המנהג לומר מערבית של יום שני אף שראשון חל בשבת ואף בשני של סכות עפ"י הבכורי יעקב וע"פ מנהג פוזנא.
(ה') לענין שיעור אכילת פרס נהגו לחלק שהוא שבע וחצי מינוסען דהיינו שמינית שעה עפ"י קבלה ששמעתי מהרה"ג יצחק רוב וצ"ל שחי'

אביר בוירצבורג ואם יוכל כל ימחין ח' מינוטען ע' מהרמ"ש חא"ח סי' רס"ג.

ו' לענין אנינות יש לנהוג עפ"י פסק הנאון מהר"ם קארוניא בנידולי מהרה סי' כ"ט דעיקר אנינות הוא כיום הקבורה. אמנם לענין הנחת חפלין גם כיום המיתה אסור להניח במ"ש בחשו' מהר"י אסאד סי' י"ד ועיין גם סי' קצ"ט. וע' שו"ת מהר"ם שיק י"ד סי' ש"ס ואה"ע סי' ק"ב.

ו' על שווארצבעער מברכין בורא פרי הארמה (קבלת מור מהנאון מ"ה מענדיל קארוניא ומהנאון מ"ה וואלף האמבורג).

ח' על אייננעמאכטע אחרונים אמר ר"ו האמבורג בשם הנוכ"י שביד בפד"א מפני ספק הו"ו כדעבר ויוצא גם על פה"ע.

ט' בענין מה שאומרים העולם שיש סכנה בתקופה הנופלת אמר מהרמ"ק שאין לחוש לדבר זה (ממ"ח).

י' כ' מ"ח בשם חבירו ר' אנשיל שמערן (שה"י אב"ד בק"ק האמבורג) שר' וואלף ה"ב החיר להעביר שיחור שקורין ויקסע על המנעלים בחוה"מ ואין בו משום צובע ולא משום רבר אחר ומותר לעשות אפי' ע"י ישראל.

י"א אין לחוש אם שני אחים ישאו שתי אחיות (תשובה ממהור"ר שמואל סאלאנט בק"ק ירושלים חוב"ב) (עיין קונטרס רף ע"ג).

י"ב שיעור פירון הבן 8 גולדען 6 קרייצער רהיניש (רמ"ק ע' קונטרס רף פ"ג) (והוא 13,90 מארק) גם מור מהר"ם שיק אמר לי בשם ח"ס שהם 20 צוואנצינער (אלטנעלד) והם 21 צוואנצינער ניינעלד שהם 7 גולדען נאָלד 1/2. וז' 16 1/2 קראָנען, 14 מאַרק, ומנהגנו ליתן 5 טהאַלער שהם 15 מאַרק (באָסטרייך טריב לנהוג ליתן 17 קראָנען וסימן טריב).

י"ג בחי"ב בשחרית אומרים חצי קריש אחר הפטרה ולא אחר הקריאה עפ"י הנהגת רע"א.

י"ד שיעורי ראורייתא ודרבנן הנהגתי כמו שאכתוב לקמן.

ט"ו בני הח"ק יברכו גם בשבת וי"ט דין אמת בשעת יציאת נשמה, ע"י לקמן.

ט"ז העיר הרב רק"ק פאָוען מ"ה זאב פילכענפֿעלד בשם מור עזריאל הילדעסהיימער, שמותר לאכול העוף שנקרא פֿאַזאַן (י"ד. פרעססע 1902 נר. 6).

י"ז בשנה ראשונה אחר החתונה אין לובשין סארנענעם כיום הכפורים (מהר"ם שיק א"ח סי' כ"ח).

י"ח על פירות שקורין וויינעל אומרים שהחיינו בפני עצמו (קבלה ממהור' וואלף האמבורג).

י"ט אמר מהר"ם קארוניא שהחיינו בפאריש הוא וכ"ר שלא לומר רבש"ע ופסוקים בשעת דוכן הכהנים כי טוב יותר לשמוע ברכת כהנים מפני כהנים אבל רבון האחרון יש לאמרו כי שם כבר פסקו הכהנים (ואולי טוב יותר לומר במקומו רבש"ע הנוכח בגמ' ע"ז).

כ' מותר לשרוף אגרת שכתוב בו חיבת ב"ה וגם אם נכתב עליו לה"ק שכתב שלנו אין לו דין כתב (מ"ח בשם מ"ה וואלף האמבורג).

כ"א אם סחירא שיעבור הזמן מקרשין הלכנה אף כליל שבת (שו"ת שואל ומשיב מ"א ח"ג סי' קנ"א).

כ"ב) לענין נישואין בעומר המנהג בבערלין מקדמת דנא לעשות נישואין
 ער ר"ח אייר ועד ככלל, ול"ג בעומר ומר"ח סיון ער שבועות.
 כ"ג) אם חל ל"ג בעומר בע"ש מחיר בשו"מ מהר"י אסאד אה"ע
 ס' ל"ח ול"ט לעשות הנישואין ביום ה' כלילה אחר מעריב.

קי"ד

ש א ל ה :

מי שמח אביו בשנת העבור ביום א' רר"ח אדר שני מתי יהי יא"צ שלו.

ת ש ו ב ה :

לפי גירסת המחצית השקל במג"א ס' תקס"ח ק"כ כ' דין זה מפורש
 שם שהיא"צ הוא בשנה הפשוטה שאחריה ביום א' רר"ח אדר. אמנם לכאורה
 סותר בזה מה שאמר לפני זה דאם אחר מ' ביום א' רר"ח כסלו ובשנה
 שאחריה חשון חסר היא"צ בכ"ט חשון משום דיום א' רר"ח כסלו הוא יום
 אחרון של חשון (וע' חשו' מאמר מררכי ס' ט' דרחה רברי המג"א ודעתו
 ריתענה לעולם בר"ח וכן הפמ"א חולק על המ"א עי"ש) וא"כ הכא נימא
 כיון דיום א' של ר"ח אדר שני הוא יום אחרון של אדר ראשון היא"צ הוא
 ביום אחרון של אדר דהיינו בכ"ט אדר, הגע בעצמך אם היינו מקרשים ע"פ
 ראייה ועשינו אדר מלא, הלא היא"צ צריך להיות ביום ל' אדר, דהא מ'ח
 ג"כ ביום ל' אדר ראשון, וא"כ השתא דליכא ל' אדר יתענה בכ"ט אדר,
 והטעם שכחב המג"א משום דלעולם אדר ראשון עומד תחת אדר שני לכאורה
 אינו מוכן (וע' בחכמת אדם בסופו), וג"ל דהנה בודאי אם אי אפשר להחענות
 ביום שהוא רומה ממש בכל צדדין ליום המיתה צריך לבחור יום שהוא רומה
 לו יותר משאר ימים, ומעתה אם מ' ביום א' רר"ח כסלו ולשנה הכאה
 חשון חסר, הנה יש לספק אי היא"צ הוא בר"ח כסלו או בכ"ט חשון, כי כל
 אדר רומה ליום המיתה מצד אחר ומצד אחר הוא מוכרל ממנו: דכ"ט חשון
 רומה ליום המיתה לענין שהוא יום האחרון של חשון ומוכרל ממנו מפני שיום
 המיתה היה ל' חשון וזה הוא כ"ט חשון, ואם יבחר ליא"צ ר"ח כסלו זה הוא
 ג"כ רומה ליום המיתה מצד שיום המיתה נקרא ג"כ ר"ח כסלו, אך מוכרל
 ממנו מפני שהיום ר"ח כסלו שייך לכסלו והוא יום א' כסלו ואשחקר היה
 ל' חשון ושייך לחשון, ועל כן פסק המג"א דלא ליול קתר שמא רר"ח כסלו
 אלא בחר האמת דיום המיתה היה בחשון ביום אחרון שלו, ואף שזה כ"ט
 וזה ל' זה התפרש מועט יותר מהתפרש שבין חשון לכסלו שהם שני חדשים
 מוכרלים. אמנם אם מ' אחר ביום א' רר"ח אדר שני ליכא למימר ריתענה
 בכ"ט אדר משום דהוא אחרון של אדר ויום המיתה היה ג"כ ביום אחרון
 של אדר ראשון דהא לעולם אדר ראשון (דהיינו האדר בשנה פשוטה, והמג"א
 מוחק בעדק מלת ראשון) עומד תחת אדר שני משום דשניהם סמוכין לניסן
 וא"כ כ"ט אדר אינו רומה ליום אחרון של אדר ראשון אלא לכ"ט אדר שני,
 ועל כן יעשה היא"צ ביום א' רר"ח אדר ויהיה רומה ליום המיתה דהיה ג"כ
 יום א' רר"ח אדר שני דהאי אדר דשנה פשוטה עומד תחת אדר שני. ואי קשיא
 הא יום א' רר"ח אדר הוא יום ל' רשבט והאיך יעשה היא"צ כשבט, הא יום
 המיתה היה באדר ראשון כל' שבו ע"ז י"ל דהא דהא בספר חסידים פסק
 באמת דאם מ' באדר ראשון היא"צ כשבט, ואף שהפוסקים שם חולקין על זה,
 היינו משום רשבט ואדר שמוח מחולקין, אמנם ביום א' רר"ח אדר דשם ר"ח

אדר עליו יש לקיים דברי הספר חסידים. ועוד כיון ראי אפשר לכחור יום שרומה ליום ל' אדר ראשון, משום דכ"ט אדר רומה יותר לכ"ט אדר ואינו רומה ל' אדר ראשון בשום פנים, וא"כ א' דר"ח אדר הוא היום שרומה יותר ליום המיתה משאר ימים והיא"צ כיום א' דר"ח אדר.

קט"ו.

לענין חנוך הכית אי הסעודה מיקרי סעודת מצוה ע' מנ"א ס"י חקס"ח ס"ק ה' ויד אפרים שם.

קט"ז.

ש א ל ה :

האיך יש לנהוג בענין חיקון וזענית ו' אדר בשנת העבור.

ת ש ו ב ה :

היעב"ץ בסידורו כ' בפשיטות דיתענה בשנ'. אמנם כשאלת יעב"ץ ח"ר ס"י קי"ו האריך בזה ואחר שכתב מתחילה שנראה לו שרעת המנן אברהם בס"י חק"פ דעתו נוטה נגד המהרי"ל וח"ה שכתבו דהמנהג להתענות בראשון, ורעת המנן אברהם נוטה לקובעו בשני וכן הוא דעתו של אמה"ג ו'ל אך היעב"ץ עצמו שם הראה פנים שתליא כפלונתא דאמוראי בסוטה י"ב ע"ב דלר' חנינא בר פפא הושלך מרע"ה ליאור ככ"א בניסן ולר' אחא בר חנינא כו' בניסן ומסקנת הגמ' דלמ"ד ו' בניסן השנה שגולד משה פשוטה היתה ולמ"ד כ"א בניסן גולד משה ב' אדר ראשון בשנה מעוברת, ואליבא דהך מ"ד שנת מיתחו כמו כן מעוברת היתה ונפטר בראשון ופליג על סוגיא דקידושין ל"ח ע"א וכן שנינו במכילתא בשלח מסכתא ר' פרשה ה' דח"ק סבר שמשנה סת כו' אדר בשנה פשוטה ור"א המורעי סבר שמת כו' אדר ראשון בשנה מעוברת (עיי"ש דאיכא עור דעת שלישית שמת כו' בשבט) וסוים השאלת יעב"ץ: מיתה בין למר בין למר ודאי לא מת בשני וסיעתא דרעת ח"ה וסוגיין רעלמא להתענות בראשון משו"ה מסתברא דהיכי רנהוג שפיר רמי, ולי נראה דהיכי דלא ידע או עור לא נחפשת מנהגא יש לנהוג בפשיטות לקבוע ו' אדר בראשון רבין דלרעת הסוברים דמרע"ה מת בשנה מעוברת באדר ראשון ודאי ריש לקבוע בראשון ולדעת הסוברים דמת בשנה פשוטה מ"ס סירי ספיקא לא נפקא אי קובעין בראשון או בשני דהא לענין זענית יאהרצייט נהוג עלמא להתענות בראשון אף כמת בשנה פשוטה עיין ס"י חקס"ח וביד"ר ס"י ח"ב, וא"כ אין ספק מוציא סירי ודאי, ואי מתענה ב' אדר ראשון קרוב שיוצא אליבא דכל הרעות, אך אי מתענה בשני ודאי אינו יוצא אליבא דהר רעה, ועי"כ נ"ל דיקבעו ו' אדר בראשון וגם ההספר שעושין על הצדיקים כו' אדר יעשו בראשון כנ"ל. שוב ראיתי בחז"ט חא"ח ס"י קס"ג שפסק ריעשו בשני והנלע"ד כחבתי. אך לענין יאהרצייט אסכים לח"ס דמי שאינו רוצה להתענות ב' אדרים יעשה עיקר יאהרצייט שלו בשני.

קי"ז.

ש א ל ה :

מי שנהג ו' כמה שנים להתענות ביום א' רסליחות ואירע מקרה שאינו יכול להתענות וצו"ך להחיר לו נדרו, אך מתירא שביום א' רסליחות בבוקר לא יורמנו לו תלחא, אי שרי להחיר הנדר קודם יום א' רסליחות.

ת ש ו ב ה :

הנה אם הוא חולה ואינו יכול להתענות לרעת המג"א סי' תקפ"א ס"ק י"ב וכמ"ש שם המחצית השקל שהוא לא נדר אלא ארעא רמנהא ובכה"ג לא נהוג, ואף שהש"ך בסי' רי"ד סק"ב חולק עליו וכתב דאם אינו בריא לא אסיק ארעתי' ולא יתענה ולכך צריך התרה, מ"מ כבר כתב שם הרגול מרבבה דרבירי רחוקים והעיקר דרק מי שחור בו ואינו רוצה להתענות לעולם או צריך התרה, אבל אם רק בפעם תואת רוצה שלא להתענות נכונים דברי המג"א רא"צ התרה, והמג"א כתב שם אפילו יש שם רק מקצת חולי, ואף שהמג"א לא כתב זה רק בערב ר"ה שאו נוהגין כל העם להתענות ואפשר דכיום א' רסליחות היו כמי שמתענה יותר ממה שנהנו הצבור דמשמע שם מרבירי המג"א דצריך התרה, מ"מ יום א' רסליחות ג"כ נהנו רוב הצבור להתענות (ע"ן חי אדם) וי"ל ג"כ דלאו נדר אלא ארעא רמנהא. אך אם באמת אינו חולה במקצת אלא שחושב ושיקשה עליו התענית כגון אוחן שדרין בעת תואת במקום מרחצאות ועוסקין בחיזוק נוסף, וראי יש להחמיר בצריך התרה.

והנה לענין התרת נדר דינא ראינן מחירין הנדר ער שיחול כמו שפסק בש"ע יו"ד סי' רכ"ח סעיף י"ז ושם פסקינן בפירוש אפילו חלה הנדר בזמן רמטילא אחא מ"מ אין מחירין ער שיבוא הומן. אמנם כמה ראשונים הכריעו דרוקא בתנאי שאפשר שלא יחול הנדר לעולם אין מחירין ער שיחול הנדר אבל חולה נדרו בימים כיון שסוף איסורו לחול אע"פ שלא חל עדיין חכם מחיר, וזה דעת הר"ן בנדרים דף צ' ע"ב וכן הביא הש"ס שם בשם הרמב"י וכן פסק הרמב"א בס' למבכ"ן, וכן משמע מהג"י שם שהסכים לרעת הר"ן. אמנם כיון דבש"ע פסק להחמיר אין לנו רשות להקל, אמנם בנידון רידן יש סברה להקל דהא באמת לא נדר להתענות כל יום א' רסליחות דנימא דכל יום רסליחות היו נדר בפני עצמו (ע' סי' רל"ט בש"ך ס"ק כ"ט), אלא כיון דנהג כן בדבר מצוה היו כמו נדר להתענות ביום זה, מ"מ היו כולתו יום א' רסליחות רק נדר אחד (ע' בינה אדם שער א"ה סי' צ"ה) וכיון דכבר היה יום א' רסליחות אשתקד אי"כ כבר חל הנדר מיקרי, תרע דאילו עבר ולא התענה אשתקד וראי חל הנדר מיקרי דהא עבר על כל יחל ובוראי ע"י היתר עוקר הנדר מעיקרא ולא עבר, ואף רבכ"י רל"ח סעיף כ' איכא פלוגתא דרבנותא מאכלה כולה כמור ולא אחרו ביה אי נשאל עליו או לא, ע"ש ברגול מרבבה ובחירושי רע"א, מ"מ בנידון רידן דלא היו אכלה כולה דהא איכא עוד יום א' רסליחות דלהבא שיחול עליו ההיתר ג"ל דכ"ע מורים שיוכל להחיר ומיקרי חל הנדר כבר כיון שכבר עבר על כל יחל, ואם כן אם לא עבר על הנדר בוראי לא נרע, ואי"כ כיון דכמה רבנותא מחירין להחיר עכשו' אם חלה הדבר בזמן יש לסמוך עליהם בנידון רידן, כפרט דיש סברה לומר דמיקרי חל הנדר כיון שכבר חל אישחקר, ע"כ ג"ל באם יש דחק יוכלין להחיר קודם שבא יום א' רסליחות. וע' מה שהביא בשערי תשובה אי"ח סי' תקפ"ח ס"ק א' בשם שו"ת ביה יהודה ח"ב. עוד י"ל כיון שאומר שמחמיר על שלא אמר בלי נדר (ע' חכמת אדם כלל ק' סעי' ו') יש סברה דהוי כאילו כבר חל הנדר ראל"כ מאי מהני הפרת נדרים לענין סנהג של מצוה שנהג בזמן ידוע הא כשיגיע הזמן צריך התרה מחדש אלא וראי דמיקרי הניע הזמן כיון שכבר נהג כן ולא אמר בלי נדר.

ק"ח

אם חל יה"כ ביום כ' מקרימין הסליחות שלש עשרה מרות ליום ה', כן נהג מ"ר מהר"ם שיק והרבה גדולים. ע' שו"ת רשב"ן א"ח סי' רל"ג.

ק"ט

השאלות רצופות כאן מאת הרבני הח"ב מ"ה דובערט זי"נבערגער ומאפס פנאי ומה גם ששאלחו כולל כל החשובה לא אכתוב כאן אלא קצת מה שג"ל להעיר כזה הענין.

(1) תחלה אומר שיפה הורה בגידון ריד"י בלי שום ספק שלא לנסות בחולה מחלה לב לזונו ע"י קריסטיר וחץ מסכרותיו הישרות אמר לי חלמירי וירידי הרופא המומחה ומורה הוראה מ"ה חיים ביבערפעלד נ"י שבחולה לב העיקר הוא שצריך להשיב נפשו, וע"י קריסטיר אין משיבין נפש כלל, ורק מי שהוא צריך לאכול מחמת שהוא רל בשר ואין ניוון די ספוקו (אונטערער ערנאָהרט) יש לו חקנה גם ע"י „נאָהר-קריסטירע“, ואולי יש עוד חולים אחרים שמספיק להם קריסטיר אך אפשר רלא שכיח ועל כן אין רמו לזה בש"ס. ועתה יש לשאול אם יארע חולה כזה אשר בפשיטות בלי שום ספק רי לו בקריסטיר אם יפה עושים לזונו בכך או אם טוב שיחנו לו חצי שיעור.

(2) איברא שאין חיוב ביו"כ אם מכנים אוכל למעיו בלי הנאת גרונ. רין זה למדתי מדברי מ"ר וצ"ל בעל שו"ת כחב סופר שכתב בח"א"ח סי' צ"ו ר"ה והנה כקושיא זו וז"ל: דוראי אינו חייב על שאכל כיה"כ בלי הנאת גרונ. נ"כ כגון כשתחוב בבטנו או כורך בסיב וכדומה וחרתי צריכין הנאת גרונ. ומעיו ועי"ש סי' קי"ד עכ"ל. ואף שאינו מביא רא"י על זה מ"מ נאמן עלי מ"ר שהיה רין זה פשוט לו, ואין לספק בדבר. אמנם אפשר דאיוסור דרבנן יש כזה, כמ"ש לקמן סי' צ"ו בכרכו בסיב עי"ש אך אפשר דזה נרע מכרכו בסיב, דאין זה דרך אכילה כלל גם אינו מחיב רעתי ונשאר מעונה. וע' כ"ס סי' קי"א חשובה ארוכה כדן יה"כ (רלא כשאנת אריה) שלא כדרך הנאתן דאינו אסור אלא מרבנן.

(3) והנה בשו"ת שואל ומשיב מהדורא ר' ח"א סי' מ"ב מסופק בחולה שמאכילין אותו הקל הקל אם עבר ואכל החמור אם חייב עליו ופשיט מרורף שיכול להציל באחד מאבריו וכא אחד והרנו חייב עליו, אלמא דאם יכול להציל באיסור קל והאכילו החמור רח"ב. אך כתב דהחולה עצמו שהוא כהול אינו חייב אם עבר על איסור חמור אמנם אחר שהאכילו החמור הוא נענש. והקשה מ"מ"א סי' שכ"ח ס"ק י"ו בשם ה"ה רעושין מדורה לחולה שיש בו סכנה אף שיכולים לחממו בבגדים וקשה על זה מה נחלקו במאכילין הקל הקל הא יכולין להאכילו דבר חמור אף שיכולין להצילו בדבר אחר. וחי' דבמדורה שאני דהמדורה היא רפואה ברזקה שיתחמם חיכף והרפואה ע"י בגדים אינה ברורה כל כך, משא"כ במאכילין הקל חקל שהרפואה שזה באיסור קל כמו באיסור חמור. ולפ"ז בגי' נ"כ היכא שהרפואה ע"י אכילה בדיקה וע"י קריסטיר הוא קצת ספק בודאי יש להאכילו. ועי"ש בש"ס כל החשובה.

(4) ובמה שכתב מר רבקריסטיר איכא דררא דאיוסורא כמ"ש במ"א ס"ס שכ"ח ע"ז יש להעיר דכתוב שם בספר ארחות חיים בשם מהרש"ם

ראפשר רוקא בנותן לחוכה דברים המסוגלים לרפואה אסור עיי"ש ובג"ד
ראינו עושה לרפואה אלא כרי לווננו אפשר ראין כאן דררא ראיסורא.

(5) ומ"ש מר ראולי יש בקריסטיר גם חשש סיכה אף שאין בו שמן
ע"ז יש לעיין ב"ד סי' קנ"ה בש"ך סק"ז דלבריא אסור לעשות מרחץ מסחם
י"גם רסיכה כשחיה, תרי ג"גם ב"ן ש"ך סיכה. מיהו בנקה"כ סי' ק"ז מביא
בשם סמ"ג דרוקא סיכת שמן היא כשחיה, ועיי"ש ברכי תשובה ס"ק ל"ג.
והנה ברחיצה להעביר הוהמא יש פלוגמא בין המ"א ריש סי' תרי"ד דמחיר
והס"ז ריש סי' תרי"ג דאוסר, עי"ן מטה אפרים ריש סי' תרי"ד באלף למטה.
וא"כ י"ל בקריסטיר שהוא אינו לחענוג וגם אינו מעביר הוהמא אלא נעשה
לזון ולחזק את הגוף, זה אינו בגדר סיכה כלל וא"כ סאן דמחיר לארם חלוש
סאר אף שאין בו סכנת נפשות לחזק גופו ביה"כ ע"י נאָהר־קריסטיר כרי
שיוכל בוראי להתענות אין מוחיחין אותו. העולה מתוך הערותינו הוא: אם
יש אפילו קצת ספק שיספיק להחולה קריסטיר אין לנסות בזה רק יאכילו
אותו כל כמה שצריך להציל את נפשו עפ"י נר. 2—3 ואם החולה רק
ארם חלש ואין ספק כלל שיספיק לו לחזק את גופו ע"י קריסטיר כרי שיוכל
להתענות בוראי ולא יצטרך לאכול אוי אין לאסור לחת לו קליסטיר, ואף אם
אין כאן סכנת נפשות יש להתיר ע"י נכרי. ומי שמחיר אפילו ע"י ישראל
אין מוחיחין אותו.

ק"ב.

ש א ל ה :

בן קטן שהגיע לעונת הפעוטות שצריך לילך בראשון של חג לבית
הלמוד קורם שיצא אביו כלולכו, והאב רוצה ליתן לו לולכו לברך כיצד יעשה.

ת ש ו ב ה :

נרסין בסוכה מ"ז ע"ב א"ר וירא לא ליקני' אינש הושענא לינוקא ביומא
טבא וכי' ואישחכח דקנסיק כלולכו שאינו שלו וכחב הר"ן (וכ"כ הריטב"א)
ר"י וירא מירי בחינוק שלא הניע לעונת הפעוטות ראי הניע לעונת הפעוטות
הא אמרינן בניסין ג"ס ע"א הפעוטות ממכרן ומסתנן סתנה, וא"כ
אקנוי' נמי מקני'. וכחב בית יוסף בכרך הבית דמרכי הרסב"ם נראה דפליג
אהר"ן וס"ל דאפילו בהניע לעונת הפעוטות אסר ר' וירא דלא לקני', ועל כן
סתם בש"ע א"ח סי' תרנ"ח סעיף ו' כהרמב"ם דלא לקני' לכל ינוקא,
והביא שיטת הר"ן בשם יש מי שאומר. וכחב הלחם משנה פ"ח מה' לולב
ה"י דהרמב"ם והר"ן פליגי בהך סברא: דהר"ן סובר כמו שפירש רש"י
דקטן אינו קונה אלא מרבנן וא"כ בהניע לעונת הפעוטות אע"ג דאינו מקנה
אלא מרבנן מהני, רהא גם הוא לא קנה אלא מרבנן ואחי דרבנן ומפקע
קנין דרבנן (ועי' כריטב"א שכתב בפירוש זה הטעם). אמנם הרמב"ם דייק
וכחב שהקטן קונה ואינו מקנה לאחרים מן התורה, וכשיטת החוס' כסנהדרין
סי' ע"ב דיה קטן וככתובות י"א (וע' שו"ת מהר"ט ח"ב דף פ"ד ע"ד),
ובזיון דהפעוטות אינן מקנין אלא מרבנן א"כ מן התורה הלולב הוא של
קטן והגדול אינו יוצא בו. והקשה בס' משאח משה על הרמב"ם ממעשה
דההיא סבתא בסוכה דף ל"א ע"א דאסר רב נחמן אין לה אלא רמי עיצים
בלבר, אלמא דאע"ג דמראורייתא לא קני וחייב להחזיר ס"מ כיון דרבנן
תקנו דליקני ששום תקנת השבים יוצא ידי חובתו מדאורייתא, וא"כ הכא נמי

לימא כיון דמררבנן מתנתו מתנה יוצא בה אף מראורייתא. ובאמת כתב בשער המלך פ"ח מהל' לולב ה"י רזה סברת הר"ן, ואין אנו צריכין לומר כלחם משנה דהר"ן ס"ל כרש"י דקטן אינו קונה אלא מררבנן, אלא אפי' קונה מראורייתא אחי רבנן ומסקיע ראורייתא כמו במעשה דההיא סבחה, מ"מ על הרמב"ם קשיא (וע' רש"י ב"מ מ"ח ע"א רכ' נ"ב דאם אינו קונה אלא מררבנן אם קרש בה אשה אינה מקורשת ע"י"ש).

ונראה לחרץ רהנה לכאורה בלא גמ' דההיא סבחה קשה על הרמב"ם מצד הסברא, דהאיך אפשר לומר דאם קנה קנין מררבנן אינו יוצא הא הפקר ב"ד הפקר וא"כ כיון דאמרו רבנן דליקני הרי הוא שלו מן החורה. ונראה ליישב רהנה בגיטין נ"ט ע"א אמרינן דהטעם דפשוטות ממכרן ממכר הוא משום כרי חייו ומתנתו מתנה נמי היא לטובת הקטן ראי לאו רעברו ל' נ"ח נפשיה לא הוי יהיב, ועל כן הוי מתנה כמכר ע"י"ש. וזוהי הטעם כתב רב האי גאון (תובא בטור חושן משפט סי' רל"ה) דיותר מכרי חייו אין ממכרן ממכר. ועל פי זה במתנה נמי היכא דדינא דמתנתו מתנה הוא לחובת הקטן ולרעתו לא תקנו רבנן דמתנתו מתנה. והנה הר"ן הקשה על ר' זירא דמה בכך דאין הקטן יכול להקנות הלולב הא הוא לא קבלה אלא במתנה ע"מ להחזיר וקיימא לן דאם לא החזירו אינה מתנה כלל. וחירץ דקיימא לן בגיטין דף פ"ד כ"י יהודה בן חיסא רכל תנאי שאי אפשר להחזיק כגון הרי זה נוסך על מנת שחעלי לרקיע התנאי בטל והמעשה קיים וא"כ הכא נמי אם הקטן אי אפשר לו להחזיר התנאי רעל מנת להחזיר בטל וממילא הוא שלו לגמרי. ומעתה נחוי אנן אם קטן שהגיע לעונת הפעוטות קבל דבר במתנה ע"מ להחזיר א"כ מראורייתא הוא שלו לגמרי ואין צריך להחזיר ואף אם לא החזיר המתנה קיימת כיון דהתנאי אי אפשר להחזיק, ואי תקון רבנן ריכול להחזיר, או אם לא החזיר אין המתנה כלום, א"כ בכה"נ דתקון דחכמים היא לחובתו של הקטן לא תקון רבנן ריכול להקנות אלא אקמוהו אראורייתא כי היכא דלהוי המתנה קיימת בלי שום תנאי, וא"כ אחי שפיר רעת הרמב"ם דלא לינא אינש לולבא אפי' לקטן שהגיע לעונת הפעוטות דבמתנה ע"מ להחזיר רכל עצמה של החורה אינה אלא לקיים תנאו והוא ברצונו לא היה מחזירו לא תקנו חכמים שיכול להחזיר משום רנוח לו שלא יהא יכול להחזיר כרי שחיהו המתנה קיימת בלי תנאי. ואין להקשות למה אמר ר' זירא לא לקני אינש וכי' הא יכול ליתן לו במתנה גמורה ואו הוא שלו לגמרי ויכול להקנותו לאחרים כשאר ממונו, זה לא קשה דוראי חיישנן דילמא הקטן לא ירצה להחזיר ברצון טוב ויצטרך לכפותו ואו לא יצא בו. זאת היא שיטת הרמב"ם. אמנם הר"ן לשיטתו דפליג על רב האי גאון וסבירא ליה דכיון דחיקנו רבנן דהפעוטות מקנין לא פלוני רבנן, ואפילו היכא דלא שייך כרי חייו מקנין, וכמו שהובא בב"י ח"מ סי' רל"ה ע"י"ש, וא"כ אפילו היכא דהיכולה להקנות היא לחובתו נ"כ תקון רבנן ריכול להקנות, דהא לא פלוני, ועל כן שפיר כתב דבהגיע לעונת הפעוטות לא אמר ר' זירא דלא לינא, וא"י"ש הכל.

והנה בנידון דפעוטות ממכרן ממכר משמע מסתמך לשון הש"ע בח"מ סי' רל"ה דפסק כהר"ן וכן רעת הרמב"ן והמרדכי (ע' סמ"ע ס"ק א') ריכולין למכור אפילו ביותר מכרי חייהן, וא"כ גם כאן היה לו להש"ע לפסוק כהר"ן. אך יש לומר דכאן לא שייך כלל תקנה דכרי חייו הוי כקטן שיש לו אפוסטרופוס דמבואר בש"ע שם דאינו מוכר אפילו הגיע לעונת הפעוטות. מ"מ יש לומר דבשעת הדין וראי יש לסמוך ארעת הר"ן והריטב"א דבהגיע

לעונת הפעוטות מותר להקנות לו לולב במתנה ע"מ להחזיר, ועיין כס' נחלח בנימין סי' צ"ג שהאריך בענין זה.

אמנם יש עוד תקנה אחרת: להפקיר הלולב, דבר תורה הפקר אפילו בינו לבין עצמו סגי, כמבואר בח"מ סי' רע"ג וע' א"ח סי' רמ"ו סי' כהנ"ה. והשחא אי נקיס הקטן הלולב מן ההפקר לדעת רבנן דר' יוסי בגדלים מ"ג ע"א לא הוי דעת אחרת מקנה אותו וככה"ג וראי אינו זוכה מן התורה ויכול להקנות אם הניע לעונת הפעוטות אפילו לדעת הרמב"ם דאחי דרבנן ומפקעי דרבנן. אך יש חששא דילמא הקטן לא יחזור לו ברצונו, ובמקום דליכא למיחש להא יש לעשות כן. ועוד יש תקנה אחרתא דהיינו שהאב נותן הלולב לאשתו או לגדול אחר שיצאו כבר או שיצאו לאחר זמן במצות לולב במתנה ע"מ להחזיר, והאשה או הגדול האחר יתנו אח"כ במתנה ע"מ להחזיר להקטן, והשחא מ"מ"ג אם הקטן אינו יכול להחזיר אין המתנה קיימת רכיון דהוא לא יתורנו לאמו אם כן אמו לא תוכל לקיים תנאה להחזירו לאביו ואין המתנה הראשונה של האם כלום וממילא לא יכולה לתתנו לבנת. ואי קשיא א"כ כיון דהאם אין לה רשות לחלח הלולב לבנה במתנה ע"מ להחזיר כיון דלא יכול לקיים התנאי א"כ גם הכן אינו יוצא בתורת חינוך, על זה אומר רכיון שכן דרבנן אינו יכול לקנות הלולב באופן אחר אלא אם מחזירו, ככה"ג וראי חקון רבנן ריכול להקנות דזה הוא כרי חייו ולטובתו כרי שיוכל לקנות ולצאת בו ולכל הפחות מדרבנן יוצא מטעם חינוך. בשגם שמהר"ן משמע דהקטן יוצא מטעם חינוך אף אם מצד הרין המתנה אינה קיימת, ראי לאו הכי מאי מקשה אר' וירא דילמא באמת סבר ר' וירא דצריך ליתן לקטן במתנה נמורה דבמתנה ע"מ להחזיר כיון דא"א לו להחזיר לא הוי מתנה וא"כ אינו יוצא אפילו מצד חינוך, אלא וראי דלענין חינוך סגי דנראה כמתנה, וא"כ האי תקנתא בתרייתא וראי סגי אליבא דכולי עלמא.

קכ"א

ש א ל ה

מאת הרב דק"ק שוואבאך. בנר חנוכה אי צריך שידלקו נרות ביהכ"ג שיעור, והעיר השואל על מנ"א סי' תר"ע ס"ק ב' ופמ"ג שם דמשמע שהיו דולקין עד חצות הלילה, וכן העיר על אשל אברהם סי' תרע"ה ס"ק ב' דמשמע דבעי שיעור.

ת ש ו ב ה :

באמת חימה שלא דיבר אחר מהפוסקים דבר מפורש האין נותנין בנרות בית הכנסת, ורק מכותלי דבריהם נראה שיש מנהגים שונים בדבר. והנה להרליק נ"ח בביה"כ לא מצאתי בפוסקים ראשונים המפורסמים לא ברי"ף ולא ברא"ש ולא ברמב"ם גם לא באור זרוע ולא באשכול ולא במחזור ויטרי, והיותר קרמון שדיבר מזה הוא בעל העיטור בעשרת הדברות שלו והוא כתב המנהג להרליק נ"ח בביה"כ אבל לא כתב שמברכין. והשכלי הלקט והתניא הביאו ומסופקין אי מברכין, אך הכלבו דף מ"ד פ"י טעם המנהג להוציא את שאינו בקי, משמע מברכיו דמברכין. גם היה בימיו מנהג כל המקומות להרליק בביה"כ. והריב"ש הוא הראשון אשר החליט לברך בהדלקת

ביהכ"נ והובא בכ"י סי' תרע"א עי"ש ונפסק הדין בש"ע. והח"צ סי' פ"ח פקפק עליו לאוחם שאינם מברכין על ההלל ב"ה, עיין באר היטב ופתחי חשבוה. והנה לענין השאלה אימתי ועד כמה דולק בביהכ"נ ראיתי במספר רברי קהלה לר' ולמן גינער רבפראנקפורט רמאין דולק הנד מערב עד בוקר לאחר חפילת שחרית, ולפמ"ש המנ"א סי' תר"ע סק"ב (לפי פי' הפס"ג, וכן הבינו היעב"ץ בסידורו) היו הנרות דולקין עד חצות הלילה. אמנם מפמ"ג שם- משמע שהנרות דולקין גם בחפלת שחרית, וקשה ררוחק לומר שאחר ילך בחצות הלילה לביהכ"נ לכבות הנרות כדי שישארו קצתן להרליק בחפלת שחרית. ועי"ב ג"ל רמאן רחני הא לא חני הא רבמקומות שנרות ביהכ"נ דולקין עד חצות הלילה הן דולקין עד כלה, ויען שהנרות נרולות דולקין עד חצות, ובמקומות שמרליקין גם בשחרית בחפלת, מכבין הנרות לאחר חפלת ערבית כדי שישאר להרליק מהן לחפלת שחרית וכן הוא המנהג כאן בבערלין בכל בתי כנסיות. ומצאתי במספר שדה חסד בסוף ערך חנוכה שהביא חשובת בנין שלמה (ספר זה אינו בידי וכנראה מחברו מוהר"ש מ"ץ דק"ק ווילנא) שחקר טעם על מה שנוהגין בכמה מקומות בכתי כנסיות ובתי מדרשות להרליק נרות גם בעת חפלת שחרית על מה הוטבע מנהג זה, ועי"ש מה שכתב ולי נראה דהמנהג נחיסר לפי שכרוב פעמים לא דלק בערב כשיעור והשלימו זה בשחרית, ואף שכבית אין להרליק ג"ח בשחרית היינו דשם לא נחקנה כלל כלילה דשרני בטיהרא מאי מהני, ואף דמנורה דלקה (לכה"פ נר מערבי) גם כיום, מקדש שאני (ועי' שו"ת הרשב"א סי' ש"ט ולח"מ פ"ג מה' חסידין ומוספין ה"ב). ומ"מ בביה"כ רעיקר געם הרלקה לפרסם הנם גם כיום מרליקין. ומש"כ ראיתי שפיר לרעת הרמב"ם שם דבהטבת הנרות דשחרית היתה ג"כ הרלקה וכמו שהביא השרה חסד בשם בנין שלמה, והשתא מיושב ג"כ המנהג שאין ממתינין בערב בביהכ"נ עד שרלקו חצי שעה, דהא שיעור חצי שעה היינו משחשקע החמה עד שחכלה רגל מן השוק, ושיעור זה לא שייך כלל לביהכ"נ, אלא רלא פלוג בין ביהכ"נ לבית היחידים, אך במקום שנהגו להרליק בביהכ"נ גם בשחרית, שפיר יש לצרף הרלקת שחרית להרלקת ערבית וזה עריף דהעם מחאספין בשחרית מלהניח דולק בערבית ואין איש שם ובוותר שקשה להנהיג שירלקו בביהכ"נ חצי שעה דהיכי נעביר, יסחין השמש אחר חפלת ערבית עד חצי שעה א"כ יאחר הרלקתו בכיתו יותר מן הראוי, ואם יקרימו להרליק בביהכ"נ קודם הלילה, הא חינוך בחול, במ"ש מאי איכא למימר, ומעתה נצטרך להסריח את השמש לילך אחר חצי שעה לביהכ"נ ולכבות את הנרות, כדי שירליקו גם בבוקר, או לבטל המנהג של הרלקת בוקר ולהניח הנרות דולקות עד כלה. ובשני האופנים האלו אין דעתי נוחה, ועל כן במקום שאין עושין כמנהג פפד"מ לעשות נרות גדולות כל כך שירליקו עד הבוקר, אין למחות לכבות הנרות אחר חפלת ערבית ולהרליקן שוב בבוקר. ולולא דמיסחפינא ה"א דגם במנ"א סי' תר"ע סק"ב הכי פירושו עד חצות היינו חצות היום, ובמקום המ"צ (היינו מעגל צדק) שהביא היו מכבין הנרות בערב אחר מעריב ומרליקין אותן בבוקר, והיו דולקין עד כלותו, וזה היה בחצות היום, ורלא בפמ"ג. והלא ק"ק פיורדא קרוב לו ידרוש אחר המנהג דשם, וכן יעשה גם הוא.

קכ"ב

ש א ל ה :

במוצאי שבת חנוכה איוו יקרים, הברלה או נר חנוכה.

ת ש ו ב ה :

הלא ירעתי כי זה הוא פלונתא בין הרמ"א והט"ז בס"י תרפ"א רלרמ"א מרליק ואח"כ מבריל ולט"ז הברלה קורם לנר חנוכה והמכים עמו הפרמ"ג ובעל החיות רעה בדרך החיים ועור פוסקים ובאשר כי הדרך החיים נחפשת במרינות אלו כבר נחפשת המנהג כט"ז, אולם המ"א הסכים לרמ"א, רק בלא הבריל בש"ע פסק ריבריל תחילה והאלית רבה פסק ראפילו לא הבריל בחונן הרעת יאמר תמבריל וירליק תחלה; וגם בחי ארם פסק כרמ"א וכא"ר. והנה אני מתחילה כאשר באתי הנה לבערלין תתחלתי לנהוג כט"ז וכן נהנתי כ"ה שנים, ואח"כ ראיתי בעיון בספר אליה רבא שרחה רברי חט"ז בטוב טעם ורעת, והסכמתי ברעתי לנהוג כרמ"א ולהרליק תחילה, בשנים שבמוצאי שבת תמיר ער שבאתי לביתי והברלתי היה יותר מחצי שעה אחר לילה, וע"כ חשבתי כי טוב להרליק תחילה, כי אז אפשר שארליק טרם יעבור חצי שעה משחשכה. אולם כאשר העליתי זאת גל לבי איתרמי ששכחתי הברלה בחונן הרעת, וגם הצבור האריכו במעריב ער שבין כך וכין כך הייתי מוכרח להרליק חצי שעה אחר הלילה, וכיון ששכחתי להבריל בש"ע הוכרחתי כרי לצאת ירי רעת המנ"א להבריל תחילה ולהרליק אח"כ. ע"כ אמרתי בלבי שמן השמים הוא שלא אשנה את מנהגי והסכמתי לנהוג כמקדם כרברי הט"ז, כי קושיות הא"ר יש לישב אחרי עיון היסב ועי' שאילת יעביץ ד"א סי' נ"ב.

ת ו ל ש ב " ע

